

Bokpriskommissionens tredje delrapport

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter III

*Delrapport från Bokpriskommissionen
Stockholm 2003*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2003:76

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2003

ISBN 91-38-21916-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 10 januari 2002 att tillkalla en kommission med uppgift att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Genom beslut den 28 november 2002 har regeringen ändrat direktivet för Kommissionen vad avser tidpunkterna för redovisning av uppdraget. Kommissionen skall enligt detta beslut slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid. Aktuella tider för avlämning är den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

Genom beslut den 10 januari 2002 förordnade chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Marita Ulvskog, numera kommunrådet Ingegerd Sahlström som ordförande i kommissionen. Som övriga ledamöter förordnades samma dag direktören Kristina Ahlinder, förlagschefen Lena Björk, redaktören Anna Brodow, kommunalnämndsordföranden Sven Cahling, direktören John Erik Forslund, controller Lars-Erik Linder, andre vice ordföranden Ulla Lindqvist, journalisten Alexandra Pascalidou och bibliotekschef Lars Rydquist. Som sakkunniga förordnades skattedirektören Lennart Hamberg, enhetschefen Mads Lundgaard, avdelningschefen Birgitta Modigh och programchefen Roger Petterson.

Genom beslut den 17 januari 2002 förordnades förläggaren David Stansvik som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 26 juni 2002 förordnades pol mag Roger Haddad som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 24 september 2002 entledigades Alexandra Pascalidou från sitt uppdrag som ledamot.

Samma dag entledigades enhetschefen Mads Lundgaard och förordnades enhetschefen Peter Knutsson som sakkunnig.

Genom beslut den 5 februari 2002 förordnades som experter hovrättsassessor, numera kanslirådet Maria Eka samt departementssekreterarna Madelén Falkenhäll och Birgit Gunnarsson.

Madelén Falkenhäll entledigades genom beslut den 9 oktober 2002 och departementssekreteraren Altin Vejsiu förordnades samma dag som expert.

Genom beslut den 4 mars 2003 entledigades andre vice ordföranden Ulla Lindqvist och redaktören Anna Brodow från deras uppdrag att vara ledamöter i kommissionen. Som nya ledamöter förordnades kanslisten Dan Abelin och författaren Fateme Behros.

Samma dag entledigades enhetschefen Peter Knutsson och förordnades enhetschefen Vilhelm Nordenanckar som sakkunnig.

Genom beslut den 4 mars 2003 förlängdes förordnandena för ordförande och samtliga ledamöter, sakkunniga och experter t o m den 28 februari 2005.

Genom beslut den 11 mars 2003 förordnades kulturansvariga Kjersti Bosdotter att vara ledamot av kommissionen.

Numera generaldirektören Mats Ekdahl var kommissionens sekreterare under tiden 10 januari–31 mars 2002. Som huvudsekreterare fr o m den 6 maj 2002 förordnades departementsrådet Hans Sand. Alicia Ormazábal är kommissionens assistent. Kommissionen har engagerat journalisten Hans Wigstrand för att biträda som redaktör och ansvarig för layout.

Kommissionen har tagit namnet Bokpriskommissionen.

Kommissionens första delrapport *Det skall vara bil-*

ligt att köpa böcker och tidskrifter I överlämnades den 2 juli 2002. *Den andra delrapporten Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II* avlämnades den 31 januari 2003. Härmed överlämnas den tredje del-

rapporten, vilken även kommer att finnas tillgänglig på www.sou.gov.se/bok

Stockholm i augusti 2003

Ingegerd Sahlström

*Dan Abelin
Lena Björk
Roger Haddad
Lars Rydquist*

*Kristina Ahlinder
Kjersti Bosdotter
John Erik Forslund
David Stansvik*

*Fateme Behros
Sven Cahling
Lars-Erik Linder*

/Hans Sand

Innehåll

Förord	6
Sammanfattning	12
SCB:s redovisning	15
Hur påverkar momsén läsandet?	35
Kommissionens slutsatser	49
Våra medievánor förändras inte över en natt..	57

Foto: Anders Qvarnström

Kulturtidskriften och momsén	64
Kommittédirektivet	68

Teckningar: Björn Berg

Omslag: Rolf Hernegran

Teknisk produktion: Stefan Bergman

Redaktör: Hans Wigstrand

Förord och sammanfattning

Sänkningen av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent gjordes för ett och ett halvt år sedan. Därmed kom detta område att inkluderas bland de verksamheter som omfattas av den s k kultur Momsen. För Bokpriskommissionen med sitt treåriga uppdrag innebär det att vi nu kan redovisa ett halvtidsresultat i och med denna tredje delrapport.

I våra två tidigare delrapporter, som överlämnades till kulturministern den 2 juli 2002 respektive den 31 januari 2003 redovisade vi huvudmomenten i de uppdrag som vi har givits, hur arbetet har lagts upp och vilka resultat som uppnåtts. Det finns anledning att också nu kortfattat sammanfatta uppdragen och redovisa hur vi under det senaste halvåret har arbetat med att lösa våra uppgifter.

För det första skall Kommissionen följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Den skall också verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt skall få fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar.

För det andra skall Kommissionen bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m liksom om den fortlöpande prisutvecklingen på dessa varor.

För det tredje skall Kommissionen verka för att läsandet ökar i alla grupper och redovisa vilka effekter som har uppnåtts genom sänkningen av mervärdesskatten.

Slutligen ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

För en bredare redovisning av hur vi under det första året arbetade med dessa frågor hänvisar vi till förordet i den andra delrapporten. I detta sammanhang berör vi i första hand hur verksamheten har lagts upp under våren 2003.

Följa och granska prisutvecklingen

Det första granskningsårets iakttagelser och slutsatser framgår av den andra delrapporten, av vilken också en sammanfattning ges i slutet av detta förord.

Med föreliggande rapport kan vi redovisa ett halvtidsresultat av vårt granskningsuppdrag i fråga om prisutvecklingen.

Underlaget till Kommissionens rapporter utgörs huvudsakligen av Statistiska centralbyråns (SCB) prismätningar. På uppdrag av regeringen fullgör sålunda SCB uppgiften att mäta och analysera prisutvecklingen och förser därmed Kommissionen med ett relevant underlag. Formellt redovisas SCB:s rapport till Kommissionen och Kulturdepartementet samtidigt som föreliggande Kommissionsrapport överlämnas. Kommissionen har dock under arbetets gång kunnat repliera på ett preliminärt arbetsmaterial som SCB har ställt till Kommissionens förfogande.

En redovisning av vilka mätmetoder som tillämpats i det senaste underlaget och hur det påverkar säkerheten i våra bedömningar tas upp under avsnittet Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser.

Den utvärdering av arbetet som Kommissionen regelmässigt genomför efter varje avslutad delrapport visar att kontakterna mellan Kommissionen och SCB är täta. Ledamöter i Kommissionen ingår således i SCB:s olika referensgrupper och regelbundna samråd mellan Kommissionens sekretariat och SCB äger rum. SCB har för övrigt också en representant som sakkunnig i Kommissionen.

Liksom till de två första kommissionsrapporterna har underlaget till denna den tredje rapporten omfattat prismätningar för böcker och tidskrifter. SCB har sedan juni 2002 också uppgiften att mäta prisutvecklingen på kurslitteratur inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning under perioden 2002–2004. Det första resultatet av dessa mätningar redovisas för Kommissionen i slutet av år 2003 och

kommer därmed att ingå i underlaget för den rapport som planeras till januari 2004.

Men granskningsuppgiften för Kommissionen omfattar mer än bara böcker (inkl. kurslitteratur) och tidskrifter. Beslutet att sänka mervärdesskatten omfattade också bl.a. noter och kartor samt vissa program och kataloger m.m. Regeringens uppdrag till SCB är dock begränsat till prismätningar rörande de först nämnda kategorierna. Kommissionen kan därför inte påräkna något statistiskt underlag för annat än böcker och tidskrifter.

Kommissionen har vidare kunnat konstatera att kulturtidskrifterna (definierade i förordningen om statligt stöd till kulturtidskrifterna, SFS 1993:567), som också omnämns i beslutsunderlaget för momssänkningen, har så små upplagor att de i praktiken inte kommer att omfattas av SCB:s prismätningar på tidskriftsområdet.

Mot denna bakgrund har Kommissionen övervägt hur vi på ett rimligt sätt skall kunna presentera någon form av resultat vad gäller momssänkningens effekter inom dessa områden.

I fråga om momssänkningens konsekvenser på notområdet har Kommissionen uppdragit åt journalisten Hans Wigstrand, tillika redaktör för Kommissionens rapporter, att granska detta område och redovisa resultatet i en artikel. Den beräknas kunna ingå i Kommissionens nästa rapport.

Journalisten Ulrika Westerlund har engagerats för att undersöka genomslaget av momssänkningen för kulturtidskrifterna. Hennes artikel i ämnet återfinns senare i denna rapport. Det är vidare Kommissionens ambition att ta upp och belysa olika aspekter i fråga om kulturtidskrifterna i anslutning till det tid-

skriftsseminarium som planeras äga rum under slutet av år 2003.

På detta sätt kan vi förmedla resultat om utfallet inom ännu oredovisade delar av vårt granskningsområde. I det fortsatta arbetet kommer vi att se över möjligheten att täcka andra "vita fläckar" av vårt uppdrag.

I vår andra delrapport anmälde vi att Temo AB på uppdrag av Svenska Förläggareföreningen i slutet av december 2002 redovisade en undersökning av prisutvecklingen inom bokområdet. Där presenterades iakttagelser som delvis avvek från SCB:s underlag, särskilt i fråga om bokklubbarna. Eftersom Temo:s undersökning, som till skillnad mot SCB:s studie pekade på att hela förde-

len av momssänkningen hade gått vidare till konsumenterna, kom så pass sent på året hade Kommissionen inga möjligheter att närmare analysera iakttagelserna och slutsatserna i denna undersökning i sin andra rapport. Vi anmälde dock vår ambition att göra detta i anslutning till det fortsatta arbetet med att följa och granska prisutvecklingen.

Vid ett möte i maj 2003 mellan representanter för Kommissionen, SCB och Temo gjordes en noggrann genomgång av Temo:s undersökning och dess från SCB:s underlag avvikande resultat på bokklubbsområdet.

De två undersökningarna uppvisar stora skillnader på detta område vad gäller antalet prisobservationer (SCB ca 7000; Temo 146) och mätperiodernas omfattning (SCB mätningar för hela år 2001 och 2002; Temo oktober 2001 och oktober 2002). Även i andra avseenden, såsom antalet granskade bokklubbar, urvalet av böcker m m, skiljer sig undersökningarna åt.

Bokpriskommissionen redovisade i sin andra delrapport prisutvecklingen bl a på bokklubbsområdet och noterade en mer komplicerad bild än vad som kunde noteras för utvecklingen inom bokhandeln. Vi drog ändå slutsatsen att om bokklubbarnas böcker granskas från samma utgångspunkter som gäller för böcker som säljs i bokhandeln uppnås generellt sett inte prisreduceringsmålet. Med hänsyn dock till de speciella omständigheter som kunde noteras i fråga om bokklubbarnas verksamhet uttalade vi vår ambition att fortsatt fokusera på detta område för att ytterligare förstärka säkerheten i våra bedömningar.

Den noggranna genomgången av Temo:s undersökning och dess från SCB:s underlag avvikande resultat utgör ett led i denna fortsatta fokusering.

Vad gäller resultatet efter det senaste halvårets utveckling återkommer vi senare i denna rapport.

Som ett ytterligare led i fokuseringen på prisutvecklingen inom bokklubbarna arrangerade Kommissionen i februari 2003 ett möte med företrädarna för ett antal bokklubbar för att närmare diskutera mätmetoder m m. Under mötet diskuterades bl a urval och kvalitetsaspekter, kontakter mellan klubbarna och SCB, sekretessfrågor, expeditionsavgifter, portokostnader m m. Det gav en nyttig genomgång av många av de frågor som man från klubbarnas sida menade måste beaktas när man genomförde prismätningarna. Från SCB:s sida redovisades ambitionen att ytterligare bredda kontaktytorna gentemot klubbarna för att försöka uppnå största möjliga samförstånd i fråga om valet av mätmetoder m m.

Det är Kommissionens förhoppning att de ökade kontakterna med bokklubbarna skall medföra ökad samsyn vad gäller prismätningarnas upplägg och genomförande och därmed begränsa diskussionerna om giltighet och entydighet hos framtida iakttagelser och slutsatser.

Konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten

Som nämnts skall Bokpriskommissionen enligt sina direktiv bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m liksom om den löpande prisutvecklingen av dessa varor.

Kommissionen diskuterade denna uppgift redan under det första verksamhetsåret men drog då slutsatsen att allmänhetens kunskaper om momsänkningen sannolikt kunde förväntas vara relativt god. Nu är dock risken större att ”nyhetens behag” kommer att avklinga och att det finns anledning att överväga formerna för att hålla kunskaperna vid liv. Allmänhetens intresse och bevakning utgör ett av de viktigaste instrumenten för att garantera att moms-

sänkningen får ett bestående genomslag i prisbildningen på området.

Ett viktigt moment i kunskapsspridningen utgörs av Kommissionens delrapporter. Den utformning som vi har valt att ge dem tycks ändamålsenlig och har givit rapporten en uppmärksamhet utöver vad som normalt följer av ett utredningsbetänkande. Upplagen av varje rapport är beräknad till 2000 ex och ca hälften av dessa har distribuerats genom Kommissionens försorg och utan kostnad för mottagaren till bokhandlarna, folk- och länsbibliotek, universitets- och forskningsbibliotek, bokförläggare, tidskriftssektorn, konsumentvägledare, folkbildningsförbund m fl. Mediernas intresse för frågan är fortfarande påtaglig även om det inte nått samma nivåer som efter den första rapporten. Det är förstås också ett uttryck för att bok- och tidskriftsbranscherna uppvisat så goda resultat att medierna inte har funnit anledning till särskilda påpekanden.

Det välvilliga mottagandet av rapporterna måste nog också tillskrivas förekomsten av tematiska artiklar av fristående författare, som syftar till att belysa sakområdet från olika utgångspunkter. Vi fortsätter nu också den traditionen genom att i denna rapport inkludera två artiklar:

Som nämnts vill vi gärna belysa momssänkningens effekter inom ännu oredovisade delar av vårt uppdrag. Journalisten Ulrika Westerlund tar upp konsekvenserna inom kulturtidskriftsområdet. Ulla Carlsson, docent och chef för statistikframställaren Nordicom, och professor Lennart Weibull, verksam vid SOM-institutet, båda vid Göteborgs universitet, behandlar i sin artikel frågan om kultur- och medievänornas förändring. Journalisten Hans Wigstrand kommer i en artikel till vår nästa rapport att redovisa hur momssänkningen har fungerat inom notområdet.

Det förtjänar att betonas att artikelbidragen avspeglar författarnas synpunkter i frågorna. De syftar

till att ge relief åt de områden som vi har att bevaka, och bidra till debatt om dessa.

Rapporten och dess funktion som informations-spridare är alltså enligt vår mening tillfredsställande och vi avser att fortsätta på den inslagna linjen.

Seminarieverksamheten som informationsinstrument prövade vi hösten 2002 genom det seminarium om momssänkningen och bokläsningen som vi då ordnade på Kungliga Biblioteket. Vi planerar ett nytt seminarium i slutet av år 2003 och då inom området tidskrifter. Vi får anledning att återkomma till detta i vår nästa rapport.

Tyvärr har vi inte fått gehör från Bok & Bibliotek i Göteborg för att få med Bokpriskommissionens frågor i mässans seminarieverksamhet i höst. Vi räknar dock med att åter aktualisera ett sådant deltagande inför mässan 2004.

Utöver den konsumentinformation som följer av aktiviteterna som vi här har beskrivit har Kommissionen övervägt om det skulle vara möjligt att bedriva denna information också i andra former, t ex genom deltagande i eller stimulerande av kampanjer.

Frågan behandlades bl a på det tidigare omnämnda seminariet i december. Då uttalades från bokbranschen att det naturligen låg på branschen själv att svara för att informationen om momssänkningen hålls levande för konsumenterna.

Med utgångspunkt i detta uttalande har Kommissionen under våren 2003 i skriftlig form vänt sig till Svenska Förläggareföreningen och Sveriges Tidskrifter för att få information om vad som gjorts och planerats i detta avseende.

Svenska Förläggareföreningen har, tillsammans med Svenska Bokhandlareföreningen, i en skrivelse i april 2003 till Bokpriskommissionen redovisat både vad man faktiskt har genomfört i form av konsumentinformation med anledning av momssänkningen och vad som planeras. I svaret betonas bl a att man under innevarande år kommer att presentera en omfattande rapport över bokbranschens utveckling under de senaste 30 åren, bl a vad gäller momssänkningen, och att man i samband härmed planerar diverse aktiviteter för att diskutera och belysa materialet. Fortsatta parallella prismätningar tillsammans med Temo planeras vidare med publicering av rapporter och pressinformation. Organisationerna menar också att branschens roll i informations-spridningen är effektivast om den integreras väl i den löpande affärsverksamheten och att informations-uppgiften också måste axlas av andra aktörer på kulturområdet, såsom Kulturdepartementet, Statens kulturråd och biblioteken m fl.

Sveriges Tidskrifters svar i maj 2003 på Kommissionen redovisar också initiativ till egna undersökningar om prisutveckling, svenska folkets kännedom om momssänkningen och hur den påverkar inköpsvanorna när det gäller tidskrifter. Man pekar vidare på att man självklart kommer att fortsätta att informera i sina respektive tidskrifter om den lägre moms-nivån.

Bokpriskommissionen noterar med tillfredsställelse branschens uttalade beredskap att fortsätta att hålla informationen om momssänkningen levande för konsumenterna av böcker och tidskrifter. Vi kommer att följa utvecklingen på området för att i kommande rapporter kunna redovisa vad som faktiskt sker.

Verka för att läsandet skall öka och breddas och redovisa effekterna av momssänkningen

Bokpriskommissionens kultur- och litteraturpolitiska utmaning ligger i uppdraget att verka för att läsandet

skall öka och breddas och att kunna redovisa effekter i dessa avseenden av momssänkningen.

I våra två första rapporter har vi redovisat material som allmänt belyser lässituationen i Sverige. Det är framför allt studier från Nordicom som har legat till grund för beskrivningar om läsandets utveckling inom bok- och tidskriftsområdena. Vi kunde också konstatera för det första året efter momssänkingsbeslutet att sänkningen uppmärksammats väl i konsumentledet och notera en markant ökning av inköpen, särskilt av böcker och i viss utsträckning också av tidskrifter. Underlaget gav i det skedet dock inte möjlighet att närmare analysera vilka effekter som prissänkningen hade fått på läsningen.

För första gången har inför föreliggande rapport presenterats ett statistiskt underlag som ger vissa indikationer på momssänkningens läseffekter. Det är SOM-institutets undersökning rörande bok- och tidskriftsläsandets utveckling under åren 1986–2002 som också tar upp frågan om momssänkningens inverkan. Resultaten i SOM-undersökningen redovisas i en förkortad version i det följande i ett särskilt avsnitt. Det tas också upp i SCB:s underlagsrapport till oss och analyseras senare av Kommissionen under avsnittet Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser.

Kommissionen ser naturligtvis mycket positivt på att det nu föreligger preliminärt statistiskt underlag som berör momssänkningen och dess eventuella effekter på läsandets omfattning och bredd. Vi har erfarenhet att det under den fortsatta granskningsperioden planeras att genom SOM-institutets försorg tas fram ytterligare statistiskt material som belyser detta samband.

Vi är dock samtidigt medvetna om att all erfarenhet talar för att kulturvaneförändringar – och därmed

också förändringar i läsvanorna – är långsiktiga processer som sannolikt förutsätter längre tidsperioder för att ge säkert avläsbara resultat. Det är bakgrunden till att vi har uppdragit åt Ulla Carlsson, Nordicom, och Lennart Weibull, SOM-institutet, att i en artikel resonera om kulturvaneförändringar och vilka tidsperspektiv som normalt gäller för att man skall kunna få tydliga belegg för att förändringar faktiskt har kommit till stånd. Artikeln återfinns senare i denna rapport.

Kommissionen har gått vidare på den väg som vi antydde i vår förra rapport, nämligen att engagera forskningen i frågan om momssänkningens litteraturpolitiska effekter. Sedan Kulturdepartementet ställt särskilda resurser till förfogande har Bokpriskommissionen under våren 2003 kunnat träffa en överenskommelse med företagsekonomiska institutionen vid Stockholms Universitet angående forskningsinsatser inom området momssänkningen och dess konsekvenser för läsningen för att komplettera den bild som statistiken kan ge. Överenskommelsen innebär att företagsekonomiska institutionen inom ramen för forskningsprojektet Bookonomy kommer att studera om momssänkningen i den aktuella storleksordningen har lett till någon förändring i köpbeteende, attityder och läsvanor, särskilt vad beträffar läsvanornas omfattning och bredd. Vi räknar med att fortlöpande vara i kontakt med projektet och att en redovisning skall presenteras under hösten 2004 som kan utgöra underlag till Kommissionens slutrapport i februari 2005.

Vi har uppfattat vårt litteraturpolitiska uppdrag så att det inte begränsas till en redovisning av momssänkningens eventuella konsekvenser för läsningen utan att uppdraget också förutsätter att Kommissionen aktivt – med momssänkningen som instrument – skall verka för ökad och breddad läsning.

I den tidigare nämnda skrivelsen till bok- och tidskriftsbranscherna tog därför Kommissionen upp

frågor som, utöver branschernas beredskap att fortsatt driva konsumentinformation om momssänkningen, också berörde i vilken utsträckning man hade planer på att utnyttja momssänkningen i ett läsfrämjandeperspektiv.

I svaret från bokförläggar- och bokhandlarsidan betonas att det är en naturlig marknadsambition att söka nya läsargrupper och att momssänkningen givit extra energi åt det arbetet. Bland de effektiva åtgärderna pekar man på utnyttjandet av litterära pris och engagemanget i Världsbokdagen. Liksom i fråga om konsumentinformationen menar man att ansvaret för läsfrämjandet måste delas mellan branschen och de litteraturpolitiska aktörerna.

Också från tidskriftsbranschen betonas att området i sig fungerar som en form av läsfrämjande. Som särskilda insatser pekar man på de läsfrämjande åtgärder som syftar till att engagera Sveriges lärare och elever för en ökad användning av tidskrifter i undervisningen. Man beklagar vidare att man på grund av uteblivet statligt stöd inte har kunnat driva frågan om att i ökad utsträckning kunna erbjuda tidskrifter som en stimulerande insats när det gäller invandrandomars möjligheter att snabbare lära sig svenska språket.

I ett långsiktigt perspektiv är givetvis branschernas eget engagemang i läsfrämjandet den bästa garanten för ett fortsatt arbete med att nå nya läsargrupper. Därför är det enligt Kommissionens uppfattning positivt att detta uttalas så klart i svaren från de berörda branschorganen. Även på detta område har Kommissionen ambitionen att följa utvecklingen och i kommande rapporter återkomma med redovisningar.

Bokpriskommissionens seminarium i december 2002 fokuserade bl a på kampanjernas betydelse för att främja läsintresset. I diskussionen betonades bl a att det är viktigt att rikta särskilda insatser mot grupper som kunde uppfattas som särskilt angelägna eller

svåra att nå. Här nämndes särskilt barnens och invandrarnas läsbehov. Bland de svårnådda grupperna noterades generellt männen, som i många avseenden uppvisar svagare – eller i vart fall annorlunda – kultur- och läsintresse än kvinnorna. Enligt de redovisningar som Nordicom genomfört om lässituationen i Sverige, och som återgetts i Kommissionens två första rapporter, har män med arbetarbakgrund en särskilt svag läsprofil.

Bl a mot den bakgrunden diskuterade Bokpriskommissionen i maj 2003 med Metallindustriarbetarförbundet (Metall) om möjligheten att väva in momsänkningen i den kampanjverksamhet som förbundet bedriver. Metall representerar en intressant miljö med hänsyn till förbundets medlemsammansättning (80% män och 20% kvinnor) och en aktiv läsfrämjande verksamhet med projekt som Läs-för-mig-pappa, Boken på arbetsplatsen och Litteratur på arbetsplatsen. Mot bakgrund av denna diskussion kommer Metall att i en planerad enkät till ett antal LO-förbund ta upp momsfrågan för att få reda på i vilken utsträckning insikten om momsänkningen hålls levande och hur den kan ha påverkat inköpen och läsningen. Kommissionen hoppas att på detta sätt få fram ett intressant material som kan beaktas i en kommande delrapport eller i slutrapporten.

Sammanfattning av iakttagelserna för året 2002

Tyngdpunkten i Bokpriskommissionens tredje delrapport ligger givetvis i redovisningen av momsänkningens genomslag på bok- och tidskriftspriserna till våren 2003. För att ge en relief åt den redovisningen och också ge en bild av hur genomslaget har utvecklats över tiden vill vi översiktligt erinra om de iakttagelser som vi kunde göra ett år efter momsänkningen.

Helårsresultatet bekräftade i stort det resultat som

redovisats i den första delrapporten, som omfattade utvecklingen under våren 2002.

På bokområdet hade momsänkningen generellt sett fått fullt genomslag i det pris som konsumenterna betalat för böcker i bokhandeln. Goda resultat kunde avläsas för skönlitteraturen och barnlitteraturen. Facklitteraturen uppvisade inte lika goda siffror och sänkingsmålet hade inte uppnåtts. Det fattades någon eller några procentenheter.

I fråga om bokklubbarna hade momsänkningen möjligen fått fullt genomslag i prisutvecklingen först om man beaktar den s k huvudbokens försäljningsandel i verksamheten. Om bokklubbarnas böcker granskades från samma utgångspunkter som gäller för böcker som säljs i bokhandeln uppnåddes generellt sett inte prisreduceringsmålet.

För tidskrifterna hade prisreduceringsmålet generellt sett inte uppnåtts. Det fattades några procentenheter. Inom denna grupp var dock resultaten för familje- och damtidningar samt för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv bättre än för andra. De uppvisade siffror som kunde tyda på att momsänkningen där hade fått fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. Klart sämre resultat uppvisade datortidskrifter och tidskrifter inom områdena ekonomi, teknik, hobby och foto samt serietidningar.

Försäljningen av böcker och tidskrifter hade under 2002 ökat med ca 15% i förhållande till 2001. Detta kunde noteras som en indikation på att också läsningen i samhället hade påverkats. Statistik rörande den faktiska påverkan på läsningens omfattning och bredd saknades dock.

Sammanfattning av iakttagelserna för utvecklingen från 2001 till sommaren 2003

Låt oss nu övergå till att kortfattat sammanfatta halvtidsresultatet av vår granskningsuppgift.

Vi konstaterar att en rad omständigheter gör att våra iakttagelser i denna rapport grundar sig på ett underlag som är betydligt osäkrare än vad som gällde i den förra rapporten. Det gör också att våra slutsatser måste bli mer försiktiga.

Även med detta förbehåll kan vi dock slå fast att de iakttagelser och slutsatser som vi har redovisat i tidigare rapporter fortfarande står sig i sina huvuddrag.

På bokområdet är vår bedömning, att även om resultatet för området som helhet sannolikt inte helt motsvarar momssänkningen, kan det inte uteslutas att momssänkningen generellt sett har fått fullt genomslag i det pris som konsumenterna har betalat för böcker i bokhandeln eller genom bokklubbarna var för sig.

Under den period som mätningarna också omfattat böcker som sålts via sk nätbokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker pekar underlaget på att prisutvecklingen för dessa böcker har legat under den allmänna prisutvecklingen.

Det är svårt att dra några klara slutsatser om hur momssänkningen har fungerat för de skilda litteraturkategorierna. Det verkar dock sannolikt att genomslaget på facklitteraturen är sämre än på skönlitteraturen och barnlitteraturen.

För hela boksektorn gäller att försäljningen är fortsatt hög.

Tidskrifterna har, liksom i tidigare rapporter, generellt sett inte uppnått prisreduceringsmålet. Det fattas ett antal procentenheter. Vi konstaterar ändå att inom denna grupp är resultaten för familje- och damtidningar liksom för tidskrifter inom områdena idrott, motion och friluftsliv bättre än för andra. Det är för dessa tidskrifter inte osannolikt att prisreduceringen fullt ut faktiskt avspeglar momssänkningen. Samtidigt ser vi att genomslaget för tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto samt för serietidningar är klart sämre. Datortidskrifterna, vars resultat vi har haft anledning att notera i tidigare rappor-

ter, ligger fortfarande under prisreduceringsmålet men uppvisar under det senaste halvåret en positiv trend med priser som ligger under den allmänna prisutvecklingen.

För första gången har vi i denna rapport kunnat presentera resultat vad gäller momssänkningens effekter på läsningens omfattning. Resultaten måste uppfattas som mycket preliminära och bara som en första indikation på momsinstrumentets litteraturpolitiska effekt. De antyder att momssänkningen har lett till att människor som redan tidigare var bokköpare och läsare köper och läser något mer efter momssänkningen, men att bokläsandet generellt inte har breddats till nya grupper.

Prisutvecklingen på böcker och tidskrifter

SCB:s rapport till Bokpriskommissionen, "Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter", återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s webbplats www.scb.se.

Drygt ett och ett halvt år efter momssänkningen, i denna tredje rapport, presenteras SCB:s resultat över prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan år 2001 och april 2003. Vidare presenteras omsättningsutvecklingen för bok-, pappers- och tidskriftshandeln mellan 1999–april 2003. I rapporten finns även statistik över svenska folkets inköp och läsande av böcker och tidskrifter samt våra attityder till läsandet. Avsnittet om läsandet bygger på SOM-Institutets¹ undersökning 2002 samt nya data från NORDICOM:s undersökning Mediebarometern. Några uppgifter från undersökningen Kulturbarmetern 2002, som SCB genomför på uppdrag åt Statens Kulturråd, finns även med här.

Framtida rapporteringar kommer att ske i januari 2004 samt i augusti 2004 och januari 2005.

I nästa rapport i januari 2004 kommer förutom de nuvarande avsnitten också resultaten av prismätningar på kurslitteratur på universitet/högskolor och komvuxgymnasier att redovisas.

I februari 2005 redovisas den ekonomiska utvecklingen i branschen. SCB planerar då även att redovisa resultat om läsande från ytterligare frågor i SCB:s omnibuss.

Samtliga rapporter finns tillgängliga på SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

Momssänkningens inverkan på prisutvecklingen

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, och även till allmän

¹ SOM-Institutet (Samhälle, Opinion och Massmedier), Göteborgs universitet.

prisutveckling för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelserna avser. SCB redovisar här hur en sådan analys bör göras.

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent ($1 - 1,06/1,25$).

För perioden 2001 till april 2003 så förväntas en momssänkning på 15,2 procent leda till en sänkning av priserna med $1,022^2 * 1,028^3 * (1 - 0,152) = 0,89$, det vill säga en sänkning med $(1 - 0,89)$ 11,0 procent. Vi kallar detta för den *inflationjusterade momssänkningen (IJM)*. En prissänkning på den nivån är vad man kan förvänta sig för perioden 2001 till april 2003, om bokbranschens aktörer har en genomsnittlig kostnadsökning, som motsvarar KPI generellt samt en oförändrad marginal per såld bok.

Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter

SCB har beräknat prisutvecklingen för böcker *mellan 2001 och april 2003*. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på böcker har generellt sjunkit med $8,3 \pm 2,2$ procent
- Priserna på böcker i bokhandel har sjunkit med $7,5 \pm 3,5$ procent
- Priserna på böcker i bokklubbar har sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent.

Sammantaget har priserna på böcker under perioden 2001 – april 2003 sjunkit med $8,3 \pm 2,2$ procent.

Den inflationjusterade momssänkningen under samma period är 11,0 procent vilket innebär att bokpriserna i genomsnitt inte sänkts fullt ut i nivå med momssänkningen. Dock bör noteras att prisförändringen för hela perioden ska ses som preliminär då helårsuppgifter för 2003 ännu inte finns tillgängliga.

² KPI medeltal januari–december 2002 jämfört med KPI medeltal januari–december 2001.

³ KPI medeltal januari–april 2003 jämfört med KPI medeltal januari–april 2002.

För *böcker i bokhandel* har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med $7,5 \pm 3,5$ procent. Priserna på *böcker i bokklubbar* har under samma period sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent. Med hänsyn tagen till de större osäkerhetstalen för respektive försäljningskanal kan SCB inte helt utesluta att prissänkningen för en enskild försäljningskanal kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen.

Under den senaste prismättningsperioden, april 2002–april 2003 har det i genomsnitt skett en höjning av bokpriserna. Detta beror främst på att priserna i bokhandeln stigit, jämfört med övriga försäljningskanaler⁴ där prisutvecklingen ligger i nivå med den generella konsumentprisutvecklingen.

SCB har beräknat prisutvecklingen för tidskrifter mellan *oktober 2001 och april 2003*. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på 103 momssänkta tidskrifter, lösnummer och abonnemang, har minskat med $8,3 \pm 0,9$ procent.

Prissänkningarna på de tidskrifter som berörts av momssänkningen har under perioden oktober 2001–april 2003 varit $8,3 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) under samma period uppgår till 12,1 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen på tidskrifter inte uppnåtts. Prisförändringarna varierar dock mellan olika tidskriftskategorier. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv kan ha sänkts i nivå med IJM medan serietidningar och tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto generellt uppvisar mindre prissänkningar.

⁴ Bokklubbar samt nätbokhandel och varuhus/dagligvarubutiker/kiosker. Prisutvecklingen i de två sistnämnda försäljningskanalerna presenteras för första gången i den här rapporten.

Omsättningsutvecklingen för böcker och tidskrifter inom detaljhandeln

Omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandel har fortsatt att öka under de första fyra månaderna år 2003 men ökningstakten har avtagit jämfört med 2002. Observera att omsättningen inkluderar, förutom böcker och tidskrifter, även försäljning av papper och dagstidningar med mera. Förra året var ökningen 12 procent jämfört med år 2001 och i år är ökningen 2 procent jämfört med år 2002. Nedbruttet på månader, ökade omsättningen i januari och februari 2003 jämfört med 2002, medan omsättningen minskade i mars och april i år jämfört med förra året.

Läsandet i Sverige

Bok- och tidskriftsläsning enligt SOM-undersökningen 2002

Böcker

Andelen bokläsare i Sverige totalt har inte ökat sedan momssänkningen trädde i kraft, men befintliga läsare har ökat sitt läsande. Framför allt har sporadiska läsare övergått till att läsa mer ofta. År 1988 var det 58 procent av Sveriges befolkning som läste sporadiskt och 30 procent som läste ofta. År 2002 är det 47 procent som läser sporadiskt och 39 procent som läser ofta. 36 procent av de som läser ofta och 33 procent i åldrarna 15–29 år tycker sig läsa mer nu än tidigare. Det är främst kvinnor som anser att både deras bokinköp och bokläsning ökat. Det är fler akademiker än arbetare som läser och som läser ofta. Värt att notera är att enligt SOM-undersökningen minskade andelen arbetare som aldrig läser år 2002, efter att tidigare ha ökat varje år sedan 1994. Andelen män som inte läser har ökat de senaste 2–3 åren, medan andelen som inte läser bland kvinnorna har minskat.

I SOM-undersökningen 2002 är det i stort sett ingen som svarat, att det är att kasta bort sin tid, att läsa böcker. De allra flesta instämmer i att det är synd

att människor inte läser fler böcker. Det är också ytterst få, som sagt att det är tråkigt att läsa böcker. 69 procent höll med om påståendet ”Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker” men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Störst andel, som anser att momssänkningen gjort dem mer intresserade av att köpa böcker, finns bland personer som ökat sina inköp och som samtidigt läser ofta. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Det var 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85.

Den allra vanligaste typen av bok som läses är romanen. Romaner och deckare/ thrillers tillhör de bokgenrer som de personer, som ökat sina inköp, köpt flest av under 2002.

Det allra vanligaste sättet att få tillgång till böcker är genom köp i bokhandel. Under år 2002 såldes det fler böcker i bokhandeln än år 2001.

Bland dem som år 2002 är sporadiska bokläsare, och som svarat att de ökat sitt läsande det senaste året (definieras i SOM-rapporten som nya läsare), är det en större andel kvinnor än män. Observera att gruppen nya läsare är liten vilket påverkar resultatens tillförlitlighet. Trots detta kan det vara intressant att lyfta fram några resultat. I gruppen är de yngre åldersgrupperna överrepresenterade medan lågutbildade är underrepresenterade. Attityden till momssänkningen är klart mer positiv bland dessa nya läsare än attityderna hos de svarande i undersökningen generellt.

Tidskrifter

År 2002 läste hälften av Sveriges befolkning ofta någon vecko-/månadstidning. Utöver det var det dessutom 27 procent som ofta läste special-/facktidskrif-

ter. Det vanligaste sättet att få tillgång till vecko-/månadspress är genom att prenumerera, vilket nästan hälften gör av de som sagt att de läst någon vecko-/månadstidning eller tidskrift under den senaste månaden.

De allra flesta, totalt 71 procent, anser att deras *inköp av tidskrifter* är oförändrade 2002 jämfört med året innan. Andelen som anser att inköpen minskat är 20 procent, medan andelen som anser att inköpen ökat är 9 procent. Majoriteten av Sveriges befolkning, 73 procent, anser inte att deras vanor avseende *läsning av tidskrifter* har förändrats. Andelen som anser att deras tidskriftsläsning har ökat är störst bland dem som läser ofta (17 procent) och mindre bland dem som läser sporadiskt (11 procent). Det är de som redan tidigare läste tidskrifter och vecko-/månadstidningar av olika slag som läser mer.

SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera⁵ från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001 med förändring den 25 juni

⁵ Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

2002 samt offerten avseende prismätningar på kurslitteratur av den 16 maj 2002. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta konsumentprisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2001–2004. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. NORDICOM-Sverige levererar årligen underlag till SCB om läsandet av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsandet i SCB:s omnibussundersökningar och i SOM-Institutets opinionsundersökningar. I rapporterna från SCB finns också information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor sker totalt sex gånger, preliminärt i augusti och januari år 2002–2005 (sista rapporten i februari 2005).

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s uppgift är att följa prisutvecklingen på böcker och tidskrifter mellan åren 2001 och 2004. Detta görs mellan 2002 och 2004 genom prismätningar i bokhandlar, varuhus, dagligvarubutiker och kiosker samt på nätbokhandelns sajter och i bokklubbarnas medlemstidningar. Prisobservationerna görs två gånger per år, i april och oktober. För de retroaktiva prisjämförelserna mellan 2001 och 2002 har SCB använt bokhandelskedjornas butikskataloger och bokklubbarnas medlemstidningar.

Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har en referensgrupp och fokusgrupper med deltagare från bokbranschen medverkat. Synpunkter inhämtas också löpande från olika branschföreträdare. I denna rapport presenteras den totala prisförändringen från 2001 till och med april 2003. Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter under det senaste året, mellan mätillfällena april 2002 och april 2003, presenteras också.

Resultat – böcker och tidskrifter 2001–april 2003

Bokpriserna har i genomsnitt inte sänkts fullt ut i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Sammantaget⁶ har bokpriserna sjunkit från 2001 till och med april 2003 med $8,3 \pm 2,2$ procent. Dessa 8,3 procent bör ställas i relation till momssänkningen samt även till den allmänna prisutvecklingen under tidsperioden. SCB har räknat fram ett mått för jämförelse med momssänkningen och inflationen, *inflationsjusterad momssänkning* (IJM). IJM under den aktuella perioden 2001 till april 2003 motsvarar $-11,0$ procent, vilket innebär att målet med momssänkningen inte nås fullt ut. Under 2001 till 2002 minskade priset på böcker totalt sett med $12,7 \pm 0,7$ procent. Från april 2002 till april 2003, har en prisökning på $5,0 \pm 2,1$ procent kunnat uppmätas. Prisförändringarna bör dock ses som preliminära då helårsuppgifter för 2003 ännu inte finns tillgängliga. Dessa presenteras i rapporten som kommer i januari 2004.

Tidskriftspriserna har i genomsnitt inte sänkts i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Prissänkningarna på de tidskrifter som berörts av momssänkningen har under perioden oktober 2001–april 2003 varit $8,3 \pm 0,9$ procent. Denna prissänkning ska jämföras med IJM som under samma period uppgår till 12,1 procent, vilket innebär att målet med momssänkningen för tidskrifter inte uppnås. Mellan oktober 2001 och april 2003 har den största observerade prissänkningen, motsvarande $11,0 \pm 1,3$ procent, uppmätts för familje- och damtidningar. Tidskrifter för ekonomi, teknik, hobby och foto har under motsvarande period den minsta observerade prissänkningen, $3,6 \pm 4,1$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) beräknas under denna period till 12,1 procent. För perioden oktober 2002 till april

⁶ Bokhandelns, nätbokhandelns, varuhusens/dagligvarubutikernas/kioskernas samt bokklubbarnas priser sammanräknade.

2003 har en prisökning med $1,6 \pm 0,5$ procent för tidskrifter generellt observerats. KPI-förändringen under samma period uppgår till 1,3 procent. Den största prisökningen under denna tidsperiod har observerats för tidskriftskategorin serietidningar som har ökat med $4,3 \pm 1,5$ procent.

Resultaten av prismätningarna på böcker för samtliga återförsäljare samt för tidskrifter åskådliggörs nedan i tabellen. De resultat som redovisas är dels siffror för prisutvecklingen under hela perioden 2001 till april 2003 samt uppdelat på perioderna 2001 till 2002 respektive 2002 till 2003.

Prisutveckling för böcker år 2001– april 2003

Hela perioden 2001–april 2003

För att följa den totala prisutvecklingen på böcker från 2001 till och med april 2003 räknas den senaste periodens resultat samman med tidigare resultat från 2001 till 2002.⁷ Utifrån dessa data som presenteras i tabellen nedan framställs den sammantagna totala prisförändringen för hela perioden med samtliga försäljningskanaler inräknade. Prisförändringen för bokhandel respektive bokklubb redovisas också separat.

Prisutveckling för böcker i bokhandel respektive bokklubb samt för samtliga försäljningskanaler totalt 2001– april 2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal⁸.

	Skön	Barn	Fack	Totalt	IJM/KPI-förändring ⁹
Bokhandel					
01/02	$-15,5 \pm 1,5$	$-14,4 \pm 2,2$	$-11,3 \pm 1,6$	$-13,8 \pm 1,0$	-13,3
apr02/apr03	$+6,6 \pm 5,5$	$+4,3 \pm 6,4$	$+9,6 \pm 5,1$	$+7,3 \pm 3,4$	+2,8
Bokhandel 01/apr03	$-9,9 \pm 5,7$	$-10,7 \pm 6,8$	$-2,7 \pm 5,5$	$-7,5 \pm 3,5$	-11,0
Bokklubbar					
01/02	$-12,4 \pm 1,6$	$-6,6 \pm 3,1$	$-9,4 \pm 2,6$	$-10,3 \pm 0,9$	-13,3
apr02/apr03	$+2,8 \pm 2,8$	$+3,3 \pm 3,6$	$+0,2 \pm 4,7$	$+1,9 \pm 2,2$	+2,8
Bokklubbar 01/apr03	$-9,9 \pm 3,2$	$-3,5 \pm 4,8$	$-9,2 \pm 5,4$	$-8,6 \pm 3,4$	-11,0
Samtliga försäljningskanaler 01/apr03¹⁰	$-10,7 \pm 3,4$	$-8,4 \pm 4,3$	$-4,9 \pm 3,6$	$-8,3 \pm 2,2$	-11,0

Källa: SCB

⁷ Se www.scb.se för beräkningsmetod.

⁸ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval. Se vidare www.scb.se.

⁹ KPI-förändring +2,8 i tabellen motsvarar KPI medeltal för januari till april 2003 jämfört med KPI medeltal för januari till april 2002.

¹⁰ I denna post ingår även nätbokhandeln samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk från och med april 2002 och framåt. Bokhandel och bokklubb ingår från 2001 och framåt.

För *böcker i samtliga försäljningskanaler* sammanvägt har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med $8,3 \pm 2,2$ procent. I denna siffra är även försäljning via nätbokhandlar samt varuhus/dagligvarubutik/kiosk inräknad. Den inflationsjusterade momssänkningen under perioden uppgår till 11,0 procent, vilket innebär att bokpriserna totalt sett inte sänkts fullt ut i förväntad nivå. Den största sänkningen har uppmätts för skönlitteratur, medan facklitteratur har den minsta sänkningen.

För *böcker i bokhandel* har det under hela perioden 2001–april 2003 skett en prissänkning med $7,5 \pm 3,5$ procent. Med hänsyn till osäkerhetstalet för bokhandeln kan det inte helt uteslutas att prissänkningen kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Priserna på barnlitteratur har sänkts mest, med $10,7 \pm 6,8$ procent. Priserna på facklitteratur har minskat betydligt mindre, med endast $2,7 \pm 5,4$ procent.

Bokklubbspriserna har överlag inte ökat i samma utsträckning som bokhandelns priser under den senaste mätperioden och har totalt sett sjunkit med $8,6 \pm 2,4$ procent under perioden 2001–april 2003. Med hänsyn till osäkerhetstalet för bokklubbarna

kan det inte helt uteslutas att prissänkningen kan vara i nivå med den inflationsjusterade momssänkningen. Framför allt är det priserna på skön- och facklitteratur i bokklubbarna som sänkts, med $9,9 \pm 3,2$ respektive $9,2 \pm 5,4$ procent. Priser på barnlitteratur har däremot sjunkit med endast $3,5 \pm 5,4$ procent.

Den senaste mätperioden april 2002–april 2003

I tabellen nedan presenteras resultaten av prismätningarna för perioden april 2002–april 2003, uppdelade på försäljningsställen och litteraturgenrer.

Under den senaste prismätningensperioden april 2002 till april 2003 har det totalt sett skett en prisökning på böcker. Det är bokhandeln som står för den största prisökningen jämfört med övriga försäljningskanaler. Av tabellen nedan framgår att den allmänna prisutvecklingen under perioden ökat med 2,8 procent, vilket innebär att det bara är bokhandeln som höjt priserna över den allmänna prisutvecklingen.

Uppdelat på genrer är det fackböcker som i genomsnitt har störst prisökningar, medan priser på

Prisutveckling på böcker april 2002–april 2003. Procentuell förändring samt osäkerhetstal.					
	Skön	Barn	Fack	Totalt	KPI-förändring
Bokhandel	+6,6 ± 5,5	+4,3 ± 6,4	+9,6 ± 5,1	+7,3 ± 3,4	+2,8
Bokklubb	+2,8 ± 2,8	+3,3 ± 3,6	+0,2 ± 4,7	+1,9 ± 2,2	+2,8
Nätbokhandel	+0,7 ± 3,0	+0,5 ± 5,3	+5,7 ± 4,5	+2,5 ± 2,3	+2,8
Varuhus/ Dagligvarubutik/ Kiosk ¹¹	-0,6 ± 2,4	+5,1 ± 6,6	+4,8 ± 7,0	+1,7 ± 2,4	+2,8
Total	+4,4 ± 3,3	+4,0 ± 3,9	+6,4 ± 3,4	+5,0 ± 2,1	+2,8

Källa: SCB

¹¹ Barn- och facklitteratur i denna kategori visar endast prisutveckling för varuhusförsäljning, då sortimentet i dagligvarubutik/kiosk enbart består av skönlitteratur (pocketböcker).

barnböcker och skönlitteratur ökat något mindre. Prisökningarna för genrer varierar dock mellan försäljningskanalerna. Priserna på skönlitteratur har stigit mest i bokhandeln, den största prishöjningen för barnlitteratur har observerats i varuhus och den största prishöjningen för facklitteratur återfinns i bokhandeln.

Jämförelse med förlagspriser

SCB har som ett komplement till prisutvecklingen i konsumentled för böcker även beräknat utvecklingen av förlagens priser (f-priser, exklusive moms) mellan 2002 och 2003. I och med att prisobservationerna för bokhandeln och nätbokhandeln bygger på samma titelurval ur BTJ SEELIG AB:s register har det varit möjligt att ta fram priser i förlagsled på samma titelurval. I tabellen till höger redovisas denna jämförelse. F-priserna har beräknats utifrån uppgifter i BTJ SEELIG AB:s titelregister. Prisnivån i registerversionen från mars 2002 har jämförts med den från mars 2003.

Av tabellen framgår att bokhandelns prisökningar är större än förlagens prisökningar medan nätbokhandlarnas är mindre. Skillnaderna mellan försäljningskanalerna har en förhållandevis liten urvalsosäkerhet, då de bygger på samma titelurval sinsemellan¹².

Tillvägagångssätt – Böcker år 2002 till 2004

Hur urvalet tas fram och prisförändringar beräknas finns närmare beskrivet i den tekniska rapporten för samtliga prismätta försäljningskanaler. Samtliga prismätningar av böcker genomförs årligen i april och oktober månad.

¹² Osäkerhetstalen blir små vid en direkt jämförelse mellan de mått på prisutvecklingen som redovisas i tabellen på denna sida eftersom titelurvalen i dessa är gemensamma.

Jämförelse mellan 2002–2003 av förlagspriser och priser i konsumentled för böcker i bokhandel och nätbokhandel.

	Skön	Barn	Fack	Samtliga
Förlagen (F-priser)	+3,0	+3,6	+6,9	+4,5
Bokhandeln	+6,6	+4,3	+9,6	+7,3
Nätbokhandeln	+0,7	+0,5	+5,7	+2,5

Källa: SCB

Bokhandel

Prismätning av totalt 1000 boktitlar per tillfälle genomförs i april och oktober 2002–2004 i 51 bokhandlar tillhörande fyra bokhandelskedjor och ett antal fristående butiker. I genomsnitt prismäter SCB cirka 150 titlar per butik vid varje tillfälle. För varje prismätningssomgång tas nya titlar fram. Titlarna är valda ur BTJ SEELIG AB:s titelregister och med utgivningstidpunkt under innevarande och föregående år.

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser för året innan. Medelpriser för grupper (kvalitetsklasser) av böcker jämförs med varandra. Inom grupperna ska böckerna vara så homogena som möjligt.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för titlar inom bokhandelskedja.
2. Medelpris för titlar över alla bokhandlar.
3. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser). Klassning har gjorts efter genre, bandtyp och bokens vikt mätt i gram. Dessutom har fackböcker klassats efter trade/professional, det vill säga efter huruvida boken har en huvudsaklig nöjes-/fritidsinriktad eller yrkes-/studieinriktad användning.
4. Medelpris för genre.
5. Prisutveckling för böcker i bokhandel (Prisförändring för böcker totalt i bokhandel viktas samman med hjälp av Svenska förläggareföreningens försäljningsuppgifter för genrer).

Nätbokhandlar

Prismätningar hos nätbokhandlar genomförs på samma urval av titlar som i bokhandeln. De nätbokhandlar som prismäts har alla egenskaperna att vara Sverigebaserade och väl sorterade, det vill säga de saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier. Totalt prismäter SCB urvalet av titlar hos tre nätbokhandlar.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser för titlar.
2. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser).
3. Medelpris för genre.
4. Prisutveckling för böcker via nätbokhandlar. (Prisförändring för böcker totalt hos nätbokhandlar viktas samman med hjälp av nätbokhandlarnas omsättning).

Varuhus

Titeluppsättning och pris varierar inte mellan försäljningsställena inom en och samma varuhuskedja. Därför har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja. Totalt prismäter SCB böcker hos tre varuhuskedjor. Urvalet av titlar för prismätning är dragna utifrån den population av titlar som respektive varuhuskedja saluför. Antalet prismätta titlar är cirka 300 per varuhuskedja, det vill säga 900 totalt, varav cirka 600 återfinns vid butiksbesök. På grund av det relativt lilla urvalet har kvalitetsklassning gjorts utan att kedjorna särbehandlats.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (kvalitetsklasser).
2. Medelpris för genre.
3. Prisutveckling för böcker i varuhus. (Prisförändring över genrer har viktats samman med hjälp av antalet observerade titlar inom respektive genre).

Dagligvarubutik/kiosk

Vid prismätning i dagligvarubutik och kiosk har samtliga titlar som observerats hos aktuella försäljningsställen prismäts. Alla förekommande titlar är pocketböcker. Prismätningen har genomförts hos två företagskedjor med enhetlig prissättning över alla försäljningsställen. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen totalt. Antalet prisobservationer totalt är cirka 200.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpris för grupper av böcker (uppdelade på antal sidor) inom kedja.
2. Medelpris för alla grupper tillsammans inom kedja.
3. Prisutveckling för kedja totalt.
4. Total prisutveckling. (Sammanvägning görs med hjälp av kedjornas totala omsättning för böcker i kronor).

Bokklubbar

I prismätningen för bokklubbar ingår de 13 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar.

Pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisutvecklingen beräknas genom att medelpriser för ett år jämförs med medelpriser året innan. Böcker inom samma bokklubb jämförs med varandra. Böcker med samma genre, bandtyp, sidantal och illustrationer enligt färg och bild delas in i grupper (kvalitetsklasser). Gruppindelningen syftar till att få så homogena grupper som möjligt för prisjämförelser mellan åren.

I varje bokklubb beräknas medelpriser för respektive grupp och tidsperiod (helår eller januari–april beroende på SCB:s redovisningstillfälle till Bokpris-

kommissionen). I medelpriset ingår även bokklubbens expeditionsavgift. Expeditionsavgiften divideras med det antal böcker som medlemmarna i genomsnitt köper per beställningstillfälle.

Gruppernas medelpriser vägs samman till medelpriser per genre för varje bokklubb. Med hjälp av medelpriserna beräknas prisförändringar för respektive bokklubb per genre.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Medelpriser per grupp i varje bokklubb.
2. Medelpriser per genre i varje bokklubb.
3. Prisförändring per genre i varje bokklubb mellan år/period (till exempel 2001 och 2002).
4. Prisförändring per genre i bokklubbar sammantaget.
5. Prisförändring totalt för bokklubbar. (Genrer viktas samman till en total prisförändring för bokklubbar med hjälp av Svenska förläggareföreningens försäljningsuppgifter för respektive genre).

I bokpriskommissionens direktiv framgår att staten har som mål att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. SCB har därför valt att väga alla böcker i bokklubbarnas medlems-tidningar lika. Det innebär att alla böcker inom respektive litteraturgenre och bokklubb har samma tyngd/betydelse i beräkningen oavsett om de svarar för en stor eller liten del av bokklubbens omsättning. Några bokklubbar har framfört önskemål om att böckerna i deras medlemstidningar skall viktas efter ekonomisk betydelse, eftersom huvudboken utgör den största delen av bokklubbarnas försäljning. Denna synpunkt har beaktats såtillvida att vi här presenterar resultatet av en alternativ beräkning där huvudboken har beaktats separat och där hänsyn tagits till den del av omsättningen som huvudboken utgör samt dess genre. Se teknisk rapport på webbplatsen Enligt denna beräkning har priserna samman-

taget över skön-, barn- och facklitteratur sjunkit med 12,1 procent under perioden 2001–april 2003 (skönlitteratur –15,3 procent, barnlitteratur –0,5 procent och facklitteratur –9,6 procent). Osäkerhetstalen för dessa alternativa resultat är högst så stora som de i huvudberäkningen (*se sid 19*).

Prisutveckling för tidskrifter oktober 2001–april 2003

Prisutvecklingen avser en sammanvägning av lösnummerpriser och abonnemangspriser. Kategoriseringen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en kategori. Prisförändringen för tidskrifter, totalt 109 stycken varav 103 stycken är momssänkta, presenteras på sid 24.

De momssänkta tidskrifterna har under perioden oktober 2001–april 2003 i genomsnitt minskat i pris med $8,3 \pm 0,9$ procent. Den inflationsjusterade momssänkningen (IJM) beräknas under samma period till $-12,1$ procent. Detta innebär att tidskrifter generellt inte har genomfört prissänkningar i nivå med momssänkningen. Familje- och damtidningar samt tidskrifter för idrott, motion och friluftsliv avviker från det generella mönstret. Det kan inte uteslutas att prissänkningarna för dessa tidskrifter ligger i nivå med IJM, om hänsyn tas till osäkerhetstalen, medan serietidningar och tidskrifter inom ekonomi, teknik, hobby och foto generellt uppvisar de allra minsta prissänkningarna.

Sedan SCB:s föregående rapport har priserna på tidskrifter ökat mellan oktober 2002 och april 2003 med i genomsnitt $1,6 \pm 0,5$ procent. Under denna tidsperiod har de största prishöjningarna observerats för serietidningar respektive ekonomi, teknik, hobby och foto. KPI-förändringen under denna period är 1,3 procent. Den minsta prisökningen för de momssänkta tidskrifterna har observerats för datortidskrifter. Avvikelsena mellan lösnummerprisernas och

Tidskrifternas prisutveckling ¹³ oktober 2001 till april 2003, efter kategori			
Tidskriftskategori	Prisförändring Okt 01–Okt 02	Prisförändring Okt 02–Apr 03	Prisförändring Okt 01–Apr 03
Familje- och damtidningar	-11,9 ± 1,2	+1,0 ± 0,4	-11,9 ± 1,2
Hem, bostad, trädgård	-9,6 ± 1,7	+2,4 ± 1,6	-11,9 ± 1,2
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-6,9 ± 3,2	+3,6 ± 2,5	-11,9 ± 1,2
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2 ± 2,4	+1,5 ± 1,5	-11,9 ± 1,2
Datortidskrifter	-6,6 ± 2,3	+0,5 ± 0,7	-11,9 ± 1,2
Motor	-10,0 ± 1,7	+1,5 ± 0,9	-11,9 ± 1,2
Serietidningar	-9,4 ± 1,9	+4,3 ± 1,5	-11,9 ± 1,2
Övriga tidskrifter	-8,6 ± 2,2	+1,1 ± 3,2	-11,9 ± 1,2
Totalt momssänkta tidskrifter¹⁴	-9,8 ± 0,7	+1,6 ± 0,5	-8,3 ± 0,9
Ej momssänkta tidskrifter	+4,4 ± 2,2	+0,0 ± 0,0	+4,4 ± 2,2
Dagstidningar enligt KPI	+3,4	+ 1,5	+ 5,0
IJM / KPI-förändring ¹⁵	-13,1	+1,3 - 12,1	-11,9 ± 1,2

Källa: SCB

abonnemangsprisernas genomsnittliga utveckling är mycket små och redovisas inte här. Ej momssänkta tidskrifter ökade mellan oktober 2001 och april 2003 med $4,4 \pm 2,2$ procent. För mätperioden oktober 2002 till april 2003 har ingen prisförändring observerats för dessa tidskrifter.

Dagstidningar, som redan innan 2002 haft en momssats om 6 procent, ökade i pris med 5,0 procent mellan oktober 2001 och april 2003. Dagstidningarnas prisökning kan ställas i relation till den redovisade prissänkningen för tidskrifter på $-8,3 \pm$

0,9 procent. Vid en jämförelse mellan dagstidningar och tidskrifter måste hänsyn tas till momssänkningen på 15,2 procent för tidskrifter. Justerat för denna momssänkning motsvarar tidskrifternas prisutveckling på $-8,3 \pm 0,9$ procent en prisökning på 8,1 procent¹⁶ under perioden. Denna prisökning är jämförbar med dagstidningarnas prisökning på 5 procent under samma period. Denna jämförelse visar att tidskrifternas momsjusterade priser ökat mer än dagstidningarnas gjort.

¹³ Osäkerhetstalen för de uppmätta prisförändringarna överskattar den verkliga osäkerheten eftersom de prisma tta tidskrifterna täcker en mycket stor del av konsumenternas tidskriftsinköp.

¹⁴ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför antingen har 6 procents momssats eller är inte momspliktiga berörs de inte av momssänkningen. Tidskrifter med liten omsättning ingår ej i urvalet.

¹⁵ KPI-förändring avser perioden oktober 2002 till april 2003 och är 1,3 procent.

¹⁶ Momssänkningen är 15,2 procent, vilket motsvarar en prisnivå på $(100-15,2) 84,8$ procent efter sänkningen. Den observerade prissänkningen för tidskrifter är 8,3 procent, vilket motsvarar en prisnivå på $(100-8,3) 91,7$ procent. Skillnaden mellan dessa prisnivåer; $84,8$ och $91,7$ procent, motsvarar en prishöjning med $(91,7-84,8)/84,8 = 8,1$ procent.

Tillvägagångssätt – Tidskrifter

109 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas.

Såväl lösnummer- som abonnemangspris (distributionssätt) beaktas var för sig. Vid alla genomsnittsberäkningar används uppgifter om tidskriftens intäkter, som i de flesta fall hämtas från Tidningsstatistik AB.

Prisförändringarna räknas fram på följande sätt:

1. Prisförändringen beräknas för varje distributionsätt och tidskrift var för sig.
2. Genomsnittlig förändring beräknas för samtliga tidskrifter för ett visst distributionsätt.
3. Genomsnittlig prisförändring beräknas för båda distributionsätten tillsammans.

Priser på böcker och tidskrifter – historisk utveckling

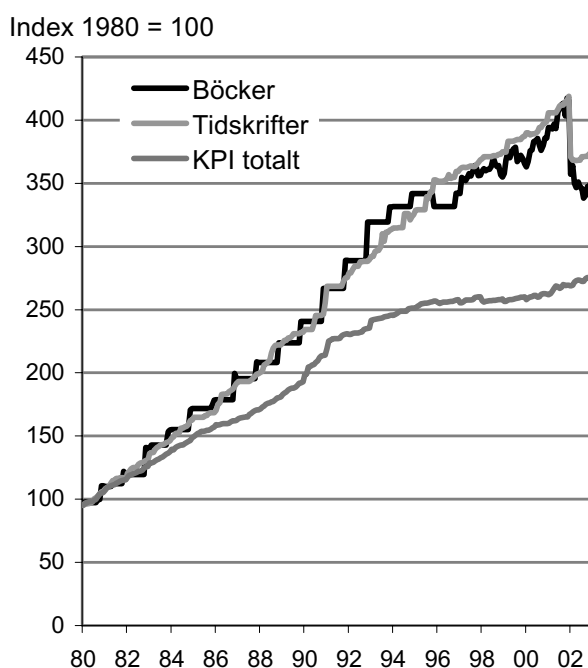
Nationella prisjämförelser

Prisökningstakten på böcker¹⁷ och tidskrifter (exklusive dagstidningar) har successivt ökat, i förhållande till KPI totalt, mellan år 1982 fram till januari 2002. I januari 2002 minskade skillnaden i prisökningstakt till följd av momssänkningen.

Under 1980-talet och en bit in på 1990-talet låg inflationen på relativt höga nivåer jämfört med idag, under vissa perioder över 10 procent. Den genomsnittliga inflationstakten, 12-månadersförändringen, var under perioden januari 1980 till och med december 1992 8,0 procent jämfört med 1,9 procent för perioden januari 1993 till och med april 2003.

¹⁷ Prismätningen för böcker i KPI beräknas genom att fem bokklubbar samt tio indikatorböcker i tio bokhandlar studeras. Variationer inom ett enskilt år i delindex för böcker i KPI bör tolkas med försiktighet på grund av begränsat urval. För den totala allmänna prisutvecklingen (KPI) är prisutvecklingen för böcker av begränsad betydelse.

Prisutvecklingen för böcker och populärtidskrifter enligt KPI samt KPI totalt.

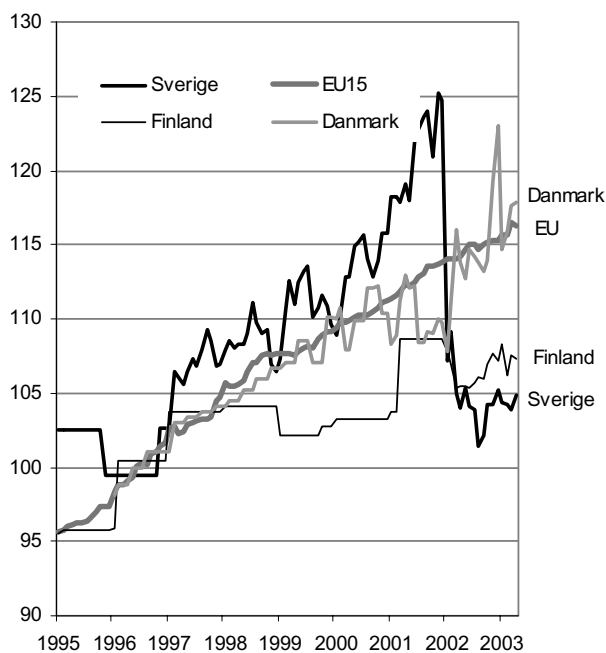
Källa: SCB

En omläggning av den ekonomiska politiken och inrättandet av ett inflationsmål för penningpolitiken är troligen den viktigaste orsaken till denna nedgång i inflationen. Även andra politiska beslut har påverkat prisutvecklingen. Där kan nämnas sänkningen av momsen på livsmedel den 1 januari 1996 samt avregleringarna på el- och telemarknaderna under 1990-talets andra hälft.

Inflationsmålet från den 19 november 1992 innebär att inflationen enligt måttet UND1, som beräknades av Riksbanken, inte skulle öka. Inflationsmålet förändrades 1995 till att inflationen enligt KPI ska begränsas till 2 procent med en accepterad avvikelse på ± 1 procentenhet.

Prisutvecklingen på böcker i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP).

Index 1996 = 100

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU.

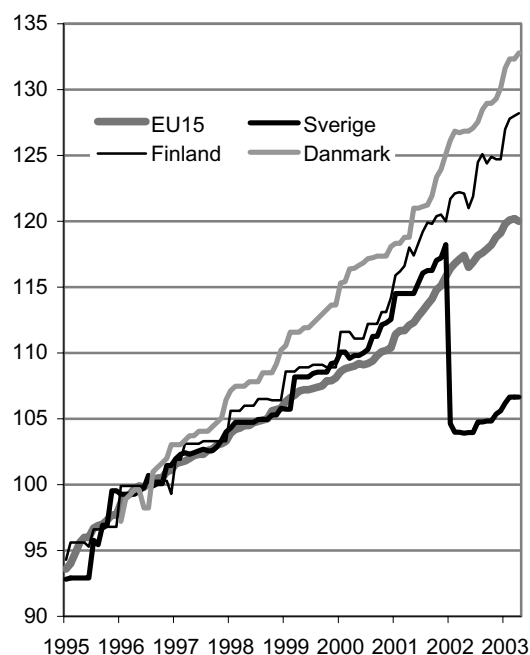
Internationella prisjämförelser

Priserna på böcker har enligt HIKP¹⁸ sedan år 1995 ökat något snabbare i Sverige än för EU:s 15 medlemsländer. I januari 2002 sjönk priserna på böcker i Sverige till följd av momssänkningen. I Finland sänktes momsen på böcker från 22 till 12 procent år 1994 och till 8 procent år 1998. I Danmark är momsen på böcker 25 procent.

¹⁸ De metoder och urval som tillämpas för beräkningen av bokprisutvecklingen inom olika EU-länder skiljer sig väsentligt åt vilket kan påverka jämförbarheten mellan länder. För Sveriges del bör variationen inom ett enskilt år tolkas med försiktighet.

Prisutvecklingen på tidskrifter i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Index 1996 = 100

Källa: SCB samt Eurostat och nationella statistikbyråer inom EU.

Prisutvecklingen för tidskrifter¹⁹ i Sverige har i stort sett varit lika med prisutvecklingen för genomsnittet av EU:s 15 medlemsländer från år 1995 till år 1999. Därefter och fram till momssänkningen i januari 2002, då priserna sjönk, har prisutvecklingstakten varit något högre i Sverige.

¹⁹ För Sverige avses tidskrifter exklusive dagstidningar. För EU 15, Finland och Danmark avses tidskrifter inklusive dagstidningar.

Ekonomisk utveckling i bok- och tidskriftsbranschen

Som ett komplement till prisutvecklingen för böcker och tidskrifter ska SCB, med de möjligheter statistiken ger, följa ekonomisk utveckling för företag som framställer, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter.

Läsandets utveckling

Sedan föregående redovisningstillfälle har nya uppgifter erhållits från SOM-institutet²⁰, NORDICOM²¹ och undersökningen Kulturbarmetern från Statens kulturråd. Undersökningarna visar en i stort sett oförändrad andel bokläsare bland Sveriges befolkning fram till år 2002, möjligen med en tendens till ökning (ökningen är dock inte statistiskt säkerställd).

Sammanfattande kommentarer om läsande

SOM-Institutet vid Göteborgs universitet har på uppdrag av SCB för Bokpriskommissionens räkning ställt ett antal frågor i SOM-undersökningen år 2002.

Uppgifterna redovisas i rapporten *Läs och bläddra – Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002*. Se separat dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

Nedan följer några av huvudresultaten:

Bokläsande

Andelen bokläsare bland Sveriges befolkning år 2002 jämfört med föregående år är oförändrad. Generellt har inte bokläsandet breddats till nya grupper. Däremot har läsandet ökat så tillvida att de som tidigare läste sporadiskt nu har övergått till att läsa mera än förut (läser ofta). Om man jämför med exempelvis år 1988 så var det 30 procent som läste ofta och 58 pro-

cent som angav att de läste sporadiskt. År 2002 var det i stället 39 procent som läste ofta och 47 procent som läste sporadiskt. Den främsta ökningen av bokläsningen har skett under senare år, det vill säga från 2000 till och med 2002.

Storläsarna hittar man bland kvinnor, högutbildade, boende i storstad samt i åldrarna 15–19 år och 40–49 år.

Ungefär samma andel icke-läsare har redovisats sedan slutet av 1980-talet. Flest av dem som aldrig läser några böcker återfinns bland de äldre (25 procent, 70–85 år 2002). År 2002 var det 14 procent av befolkningen (15–85 år) som redovisade att de aldrig läst något, vare sig en bok eller en tidskrift under det gångna året. Värt att notera är att gruppen ”icke-läsare” bland dem som klassificerat sig som arbetare har minskat år 2002. Andelen kvinnor som tidigare klassats som ”icke-läsare” har också minskat något.

Nästan alla som har svarat i SOM-undersökningen har en odelat positiv inställning till läsandet. Det är dock 69 procent av befolkningen som tror att människor skulle köpa fler böcker om de vore billigare.

Tidskriftsläsande

De allra flesta, totalt 73 procent, anser inte att deras tidskriftsläsningssvanor förändrats under det senaste året. De läser varken mer eller mindre än de tidigare gjort. År 2002 läste hälften av svenskarna ofta någon vecko-/månadstidning. Det var 27 procent som ofta läste special/facktidskrifter.

Kvinnor läser mer veckotidningar än män. År 2000 var det 50 procent av kvinnorna och 33 procent av männen som ofta läste veckotidningar. Sedan 1988 och fram till 2000 har andelen kvinnor som aldrig läser någon veckotidning legat runt 8 procent. Samtidigt har andelen män som aldrig läser någon veckotidning ökat från 12 till 19 procent. För både män och kvinnor har den största förändringen skett från

²⁰ Samhälle, opinion, massmedia. Göteborgs universitet.

²¹ NORDICOM-Sverige. Göteborgs universitet.

1998 till 2000 då andelen sporadiska läsare minskade i båda grupperna.

Det är de yngsta och de äldsta som läser mest veckotidningar. Högst andel som ofta läser veckotidningar finns dels bland de som är 15 till 19 år och dels bland de över 60 (54 procent i båda grupperna år 2000).

Attityder till bokläsande enligt SOM-undersökningen år 2002

I Sverige är man generellt positiv till bokläsning

Attityden till bokläsning är i stort sett odelat positiv: Det var år 2002 ytterst få som instämde i påståenden som "Det är tråkigt att läsa böcker" (6 procent) och "Att läsa böcker är att kasta bort sin tid" (4 procent). Samtidigt tyckte 72 procent att det är synd att människor inte läser mer böcker och 84 procent att det alltid ger en viss behållning. 69 procent höll med om påståendet "Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker" men endast 28 procent sade sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Det var dock 49 procent som ansåg att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige.

Kvinnor mest positiva

Skillnaden i attityder till bokläsning mellan män och kvinnor är att det råder en starkare positiv inställning hos kvinnor. Män och kvinnor tycker likadant, men andelen som instämmer i positiva attityder till bokläsning är ungefär tio procentenheter högre bland kvinnor. Likadant är det när det gäller påståenden som är negativa till bokläsning. Drygt 10 procentenheter fler kvinnor än män tar avstånd från dessa påståenden. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Bland kvinnorna är det 56 procent, som håller med om att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera

bokläsandet i Sverige. Bland männen är det 14 procentenheter färre som instämmer. Anmärkningsvärt är även att 19 procent av männen säger sig inte ha någon uppfattning i denna fråga.

Yngre och äldre minst positiva

Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 år samt bland de äldsta mellan 80–85. 14 procent i åldrarna 20–29 år och 10 procent i åldrarna 15–19 år anser att det är tråkigt att läsa böcker och 9 procent av de äldsta anser att bokläsning bara är att kasta bort sin tid.

Störst andel av arbetare och egna företagare som inte har någon uppfattning om momssänkningen

Den tydligast märkbara skillnaden mellan dem som klassificerat sig som arbetare, tjänstemän respektive egna företagare syns då man ser till de attitydfrågor som direkt rör moms. Där är det runt 20 procent av arbetare och egna företagare som säger sig inte ha någon uppfattning vare sig om momssänkningen har gjort dem mer benägna att köpa böcker eller om den har stimulerat läsandet bland befolkningen. Motsvarande siffror för tjänstemän och akademiker är avsevärt lägre.

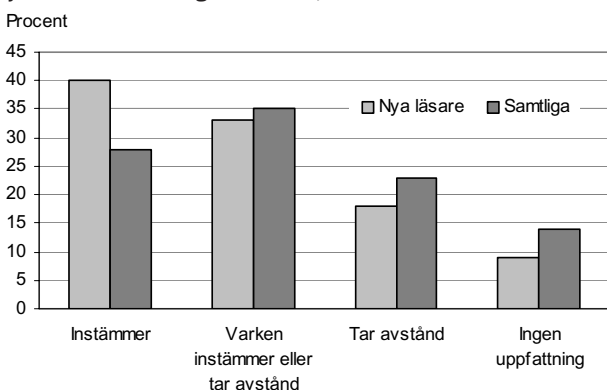
"Nya läsare"

I SOM-rapporten har nya läsare (nya läsare definieras som de som läser sporadiskt 2002 samt som uppgivit att deras bokläsning har ökat). Observera att gruppen nya läsare är liten, 152 personer eller 4 procent av samtliga som svarat. Att gruppen är liten påverkar resultatens tillförlitlighet. Trots detta kan det vara intressant att lyfta fram några resultat.

En jämförelse har gjorts mellan den demografiska fördelningen bland de nya läsarna och samtliga svarande. Det som blir tydligt är att vissa grupper är överrepresenterade och andra grupper är underrepresenterade bland de nya läsarna. Det är en större

andel kvinnor än män bland de nya läsarna. De yngre åldersgrupperna är överrepresenterade, medan lågutbildade är underrepresenterade jämfört med samtliga svarande. De nya läsarna är alltså främst yngre till medelålders personer, medel- till högutbildade personer samt kvinnor. Lågutbildade män över 50 är kraftigt underrepresenterade bland de nya läsarna.

Attityder till bokmossänkningen bland "nya läsare" jämfört med samtliga svarande, 2002.

Källa: SOM-Institutet. Läs och bläddra. Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002.

I diagrammet ovan syns att attityden till bokmossänkningen är klart mer positiv bland de nya läsarna än den är när man ser till totalurvalet. 40 procent av de nya läsarna anser att bokmossänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker, vilket kan jämföras med 28 procent av totalurvalet.

Bok- och tidskriftsläsning i undersökningar där frågorna ställts för Bokpris-kommissionens räkning

Läs och bläddra. Resultat kring bok och tidskriftsläsningen från SOM-undersökningarna 1986–2002

Se separat dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

Bokläsning i den digitala tidsåldern och Tidskriftsläsning i den digitala åldern – två rapporter från NORDICOM Sverige (resultaten ur de årliga undersökningarna Mediebarometern)

Se separata dokument eller besök SCB:s webbplats www.scb.se/bokmoms.

NORDICOM, som på uppdrag av SCB, sammanställt rapporterna *Bokläsning i den digitala tidsåldern 1979–2002* och *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern 1979–2002*²² konstaterar att den tidigare trenden i minskat bokläsande förefaller ha avstannat och andelen av de som läser regelbundet har de senaste åren legat konstant runt 38 till 39 procent. År 2002 uppgav närmare 40 procent av svenska folket i åldern 9–79 år att de läste böcker en genomsnittlig dag. År 1979 var procentandelen 30 procent. I Sverige är andelen som läser böcker större än genomsnittet för EU och antalet böcker i hemmen är fler. I större utsträckning än i andra länder, läser svenskar litteratur av annan orsak än arbete och skola. Generellt läser kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

Flera nya medier har tillkommit under det senaste decenniet utan att de, som vi i dag kallar de traditionella medierna, har minskat märkbart i betydelse. Samtidigt har den samlade tiden som används för medier endast ökat blygsamt, vilket innebär att varje medium ägnas genomsnittligt mindre tid. Bruttotiden för svenskarnas medieanvändning 2002 var fem timmar och 51 minuter. År 1979 var motsvarande tid fem timmar och 21 minuter, det vill säga svenskarnas medieanvändning har ökat med 30 minuter under de senaste 25 åren.

Den samlade läsningen av tidskrifter – både vecko-/månadspress och special- /fackpress – är

²² NORDICOM-Sverige vid Göteborgs universitet genomför årligen undersökningen Mediebarometern, vilken ligger till grund för de två rapporterna.

drygt 40 procent en genomsnittlig dag. Det är fler som läser tidskrifter än böcker, lyssnar på CD och använder Internet – samtidigt är det en betydligt större andel av befolkningen som tittar på TV, lyssnar på radio och läser dagstidning. Det är också fler som läser vecko-/månadstidningar än special-/fack-tidskrifter och andelen läsare är högst bland kvinnor och äldre. Vecko-/månadspress och special-/fackpress har var och en sin styrka i olika läsargrupper. Vuxna läser i större utstäckning än barn och ungdomar, kvinnor är flitigare läsare än män och läsningen ökar med ålder.

Läsarna avsätter i genomsnitt 33 minuter åt vecko-/månadstidningar under en genomsnittlig dag. Motsvarande siffra för special-/fack-tidskrifter är 24 minuter och för böcker knappt 60 minuter.

SCB:s Omnibussundersökning

I SCB:s omnibuss i april 2002 framkom att kvinnor läser böcker oftare än män. Män läser mer ofta tidskrifter än böcker. Läsning på Internet är vanligast bland de yngre och bland män. Bland de som anger att de i stort sett aldrig läser böcker anger hälften brist på tid som den främsta orsaken. Bland personer som inte läser böcker är det få som anger något som skulle motivera dem att läsa. Hälften av de svarande har lagt märke till att böcker har blivit billigare, en fjärdedel har lagt märke till att tidskrifter har blivit billigare. Av de som uppmärksammat prissänkning på böcker respektive tidskrifter är det en större andel som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

Läsvanor och utbildningsnivå samvarierar

Resultaten från omnibussundersökningen 2002 pekar generellt på att läsvanor avseende böcker, tidskrifter²³

²³ Vecko- månads- och specialtidningar.

och Internet samvarierar med utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå desto större andel läsande.

Hur ofta man läser böcker respektive tidskrifter varierar inte över olika åldersgrupper. Vid frågan hur länge man läser uppger de flesta att man läser mellan 15 och 30 minuter per tillfälle. För vissa grupper har det inte gått att utläsa tillförlitliga resultat på grund av låg svarsfrekvens inom respektive grupp. Det går inte att särskilja läsandet mellan socioekonomiska grupper (sysselsättningsförhållanden, utbildningsnivå, årsinkomst och facktillhörighet) eller urskilja läsvanor för svenskar med annat födelseland än Sverige.

Kvinnor läser böcker oftare än män

Kvinnor läser oftare böcker än män. Andelen män som i stort sett aldrig läser en bok är 24 procent. Frekvensen för läsandet ökar med utbildningsnivå och andelen av dem som läser sällan varierar inte nämnvärt mellan olika grupper.

Bokläsandet skiljer sig från övrigt läsande (tidskrifter och Internet) i hur mycket tid som spenderas per lästillfälle. Betydligt fler läser böcker i minst en timme och betydligt färre i mindre än 15 minuter.

Prissänkningen har uppmärksammats av de svarande

Hälften av de svarande uppmärksammade att böcker har blivit billigare. En tredjedel av dessa uppger att prissänkningen har lett till ökade inköp av böcker.

Mer än hälften av de svarande läser sällan eller aldrig tidskrifter

Av dem som inte läser böcker och som angav orsak till detta svarade drygt hälften brist på tid²⁴. Andra orsaker var bland annat ointresse, dålig syn och läser i sitt yrke. Ingen upp gav pris på böcker som orsak.

²⁴ Av dem som aldrig läser böcker var det 29 procent som upp gav en orsak.

Bokläsande (våren 2002).						
Böcker*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	16	24	9	27	17	5
Läser sällan**	36	38	32	36	39	28
Läser ofta***	48	38	59	37	44	67

* I procent.
 ** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.
 *** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Män läser oftare tidskrifter än böcker

Män läser oftare tidskrifter än böcker. En fjärdedel av alla medverkande i undersökningen har uppmärksammat att priset på tidskrifter har sänkts. Elva procent av dessa har ökat sina inköp i samband med prissänkningen.

Som tabellen nedan visar är skillnaderna små mellan olika grupper. Av de som läser tidskrifter är det ingen signifikant skillnad mellan kön, ej heller tycks utbildningsnivå påverka läsandet av tidskrifter.

Mer än hälften i åldersgruppen 18–29 år läser dagligen något på Internet.

Det är skillnad i läsvanor på Internet mellan ålders-

grupper. Över hälften i åldersgruppen 18–29 år läser något på Internet varje dag eller flera dagar i veckan. Cirka en tredjedel i åldersgruppen 30–54 år och omkring 10 procent i åldersgruppen 55–74 år läser på Internet varje dag eller flera dagar i veckan.

Läsning på Internet, se sid 32, är vanligare bland män än kvinnor. Frekvensen läsande på Internet ökar med utbildningsnivå.

Kulturbarometern

På uppdrag av Statens kulturråd genomför SCB undersökningen *Kulturbarometern 2002* (ännu inte publicerad av Statens kulturråd vid tidpunkten för denna

Tidskriftsläsning (våren 2002).						
Tidskrifter*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	10	11	9	16	10	6
Läser sällan**	48	43	53	48	48	46
Läser ofta***	42	46	38	36	42	48

* I procent
 ** Heldag eller någon/några dagar per månad
 *** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Internetläsning (våren 2002).						
Internet*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	46	40	53	60	49	29
Läser sällan**	22	19	23	19	20	25
Läser ofta***	32	41	24	21	31	46

* I procent.
 ** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.
 *** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

publikations tryckning). De nya resultaten avseende 2002 visar en oförändrad andel läsare såväl före som efter bokmomssänkningen.

I Kulturbarmetern 2002 framkom att en genomsnittlig månad köpte Sveriges befolkning i åldrarna 7–79 år 1,2 böcker för nöjesläsning per person och månad. Män köpte i genomsnitt en bok, kvinnor köpte 1,4 böcker och barn i åldrarna 9–17 år köpte i genomsnitt 0,6 böcker. Värt att uppmärksamma är att det var 25 procent av barnen som en genomsnittlig månad köpt böcker. Det var åtta procent av barnen som köpt tre eller fler böcker. I befolkningen som helhet var det 61 procent som en genomsnittlig månad inte köpt någon bok. Av de som köpt böcker, var det vanligaste att man köpt en eller två böcker, och det hade drygt var femte person gjort.

Störst skillnader, när det gäller inköp av böcker för nöjesläsning en genomsnittlig månad, uppmättes med avseende på utbildning. Personer med eftergymnasial utbildning köpte 2,1 böcker för nöjesläsning per person och månad, medan personer över 16 år med förgymnasial utbildning köpte 0,6 böcker.

I undersökningen 2002 hade SCB lagt till en fråga angående inköp av böcker till barn 0–17 år. Tretton procent av de tillfrågade med hemmavarande barn i åldern 0–17 år anger att de den senaste månaden köpt någon bok till de hemmavarande barnen. Det är fler kvinnor än män som köpt böcker till barnen, 18 respektive 8 procent. De personer som hade hemmavarande barn i åldrarna 0–17 år köpte 1,4 böcker. Av de 1,4 var det i genomsnitt 0,4 böcker som köptes till de hemmavarande barnen.

En jämförelse av läsande mellan åren 2000 och 2002 pekar på en oförändrad andel av Sveriges befolkning, såväl för kvinnor som män, som angett att man läst någon bok under senaste året. En ökad andel av befolkningen köpte sina böcker i bokhandel eller på varuhus (28 procent år 2000 och 34 procent år 2002). Utlåningen av böcker på bibliotek har samtidigt minskat med ett par tre procent. Bokinköp är också oförändrade mellan åren på totalnivå. Gruppen som angett att de köpt många böcker (5 eller fler böcker) har visserligen ökat med 1 procentenhet, men ökningen är inte statistiskt säkerställd.

Svar på frågan: Ungefär hur många böcker totalt har du köpt senaste månaden? Räkna bara med böcker som köpts för nöjes skull, ej böcker som köpts för studier eller arbetets skull. Avser åren 2000 och 2002. Procentuell fördelning. (Både böcker åt dig själv eller som gåva till annan person skall räknas.)

	Män		Kvinnor		Förgymn. utb		Gymn. utb.		Eftergymn. utb.		Samtliga	
	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02	-00	-02
Ingen bok	70	68	53	53	73	76	64	64	42	41	62	61
1 bok	12	11	14	14	11	7	13	13	16	16	13	13
2 böcker	7	8	13	12	8	8	8	10	16	14	10	10
3 böcker	5	4	6	8	3	4	6	5	9	9	6	6
4 böcker	2	3	4	3	1	1	3	3	6	6	3	3
5 eller fler böcker	4	6	8	10	4	3	6	6	12	15	6	7
Vet ej	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Hur påverkar momsens läsandet?

**SOM-institutet, knutet till Göteborgs Universitet, har anlåtats av SCB för att ge en bild av läs-
vaneutvecklingen i Sverige, bland annat med
hänsyn till momssänkningen. SOM-institutets
undersökning återges delvis i det följande.**

Svenska folket läser idag mer böcker och veckotidningar än de gjorde i slutet på 1980-talet. Det handlar dock främst om att de som tidigare läste böcker och veckotidningar ibland nu gör det oftare. För både böcker eller veckotidningar är det fortfarande så att ungefär tolv procent av svenskarna överhuvudtaget aldrig läser dem. Det ökade läsandet, där de sporadiska läsarna läser oftare, är för både bok- och veckotidningsläsandet främst koncentrerat till de senaste åren. Kvinnor läser mer böcker än män, högutbildade mer än lågutbildade, högre tjänstemän och akademiker mer än arbetare och storstadsbor mer än folket på landsbygden.

Om man ser till åldern så finns det flest bokläsare bland ungdomar mellan 15 till 19 år. De flesta av dem läser dock inte särskilt ofta och den höga andelen sporadiska läsare kan antagligen förklaras med att många av dem befinner sig i någon form av utbildning där bokläsning integreras då och då. Minst bokläsare finns det i åldersgrupperna 30–39 och 50–59 och det är i åldern 40–49 det återfinns flest som läser minst en gång per vecka.

Även veckotidningarnas läsekrets domineras av kvinnor, men hur graden av utbildning relaterar till veckotidningsläsningen är lite mer tvetydigt. Det är de lågutbildade som har störst andel som läser ofta, men även störst andel icke-läsare. Det är dock de högutbildade som är minst benägna att läsa veckotidningar. Om klassgränsen i slutet på åttiotalet gick vid veckotidningen, så har detta gränsland till stor del suddats ut idag. Det är fortfarande de som ser sig som arbetare som läser mest veckotidningar, men skillna-

den är inte längre så stor mellan dem och de högre tjänstemännen och akademikerna, som idag läser veckotidningar, inte mer, men oftare än de gjorde 1988.

Var man bor, på landet, i mindre tätort eller i storstad visade sig inte ha någon betydelse för frekvensen av veckotidningsläsning. Däremot inverkar det på hur man får tillgång till det man läser, både när det gäller läsning av tidskrifter av olika slag samt gällande bokläsning. Ju mer urban omgivningen är, desto mer benägen är man att spontant handla det man läser. Med kiosker, pressbyråer, pocketshop och Seven Eleven på varje hörn, med ett stadigt ökande utbud av böcker och tidskrifter, rycker man lättare impulsivt åt sig något att läsa. Man köper lösnummer. På landsbygden, där detta utbud är mycket mer begränsat, köper man det man läser på ett mer regelbundet sätt. Man prenumererar på sina tidskrifter och man är med i bokklubbar. Praktiskt och enkelt när alltihop dimper ner i brevlådan.

Överlag råder flera positiva trender för både bok- och veckotidningsläsningen i Sverige. Visserligen har andelen av allmänheten som aldrig läser i stort sett varit oförändrat under de senaste 15 åren, men de som läser böcker och veckotidningar läser mer nu än förr. Även om fördomen bekräftas; att arbetare och lågutbildade läser veckotidningar medan högutbildade och de med högre social status läser böcker, så är det skillnader som till viss del verkar jämnas ut med årens gång.

Den ökade läsning vi ser 2002 är troligen inte ett resultat av momssänkningen. Uppfattningen om huruvida böcker och tidskrifter är dyra förändras inte så fort. Trots att priset på böcker 2002 har sjunkit med 13 procent jämfört med året innan (SCB 2003) så är det fortfarande 69 procent som tror att människor skulle köpa mer böcker om de vore billigare. Detta kombinerat med att 14 till 17 procent inte har någon uppfattning om frågor som rör momssänk-

ningen tyder på en bristande medvetenhet om att det faktiskt har blivit billigare att köpa böcker och tidskrifter. Vi kan dock förvänta oss effekter av moms-sänkningen inom de närmaste åren. Ett logiskt antagande är att en lägre prissättning med tiden kommer att förändra uppfattningen om att böcker och tidskrifter är dyra.

Att läsningen av både böcker och tidskrifter av olika slag har ökat 2002 innebär framförallt en ökning på höjden och inte den önskade ökningen på bredden. Med detta menas att läsningen inte har spridit sig till de som inte har vana av att läsa varken böcker eller tidskrifter. Bok- och tidskriftskonsumenterna, som också kan antas haft störst intresse av att följa debatten kring momssänkningen, har däremot ökat sin konsumtion ytterligare. Detta bekräfras delvis i analysen av så kallade nya läsare, det vill säga de som läser sporadiskt men säger att deras läsning har ökat under 2002. I denna grupp var framförallt högutbildade kvinnor överrepresenterade. Även om gruppen "nya läsare" är för liten för att egentligen dra några slutsatser är det ändå intressant att notera att både medvetenheten om bokmomssänkningen samt andelen positivt inställda till den är högre bland de nya läsarna än när man ser till samtliga.

Bokläsning 2002

I samband med att bokmomsen sänktes 2002 ställdes i SOM-undersökningen en rad nya, mer detaljerade frågor angående bokläsning, bokköp och den allmänna attityden till att läsa böcker. I följande kapitel kommer resultaten av dessa frågor att studeras, vilket kan ge en djupare insikt i hur bokläsningen ser ut idag än det rent demografiska förarbetet har kunnat erbjuda.

Tillgång till böcker

Att man har tillgång till böcker i hushållet är ingen självklar förutsättning för bokläsning. Man kan ju ha

tillgång till böcker på andra ställen eller helt enkelt äga böcker utan att läsa dem. Men det kan ändå fungera som en indikator på bokläsning och kanske framförallt på bokköp. Hela 95 procent av svenskarna har tillgång till böcker i hushållet 2002. Detta är även förhållandevis jämnt demografiskt fördelat. Lika många män som kvinnor har tillgång till böcker i hushållet och mellan åldrarna 15 till 59 är tillgången hög (97–98 procent). I åldern 60–69 sjunker andelen något till 94 procent. I åldern 70–79 sjunker andelen ytterligare till 89 procent och bland de äldsta mellan 80–85 är det 80 procent som har tillgång till böcker i hushållet.

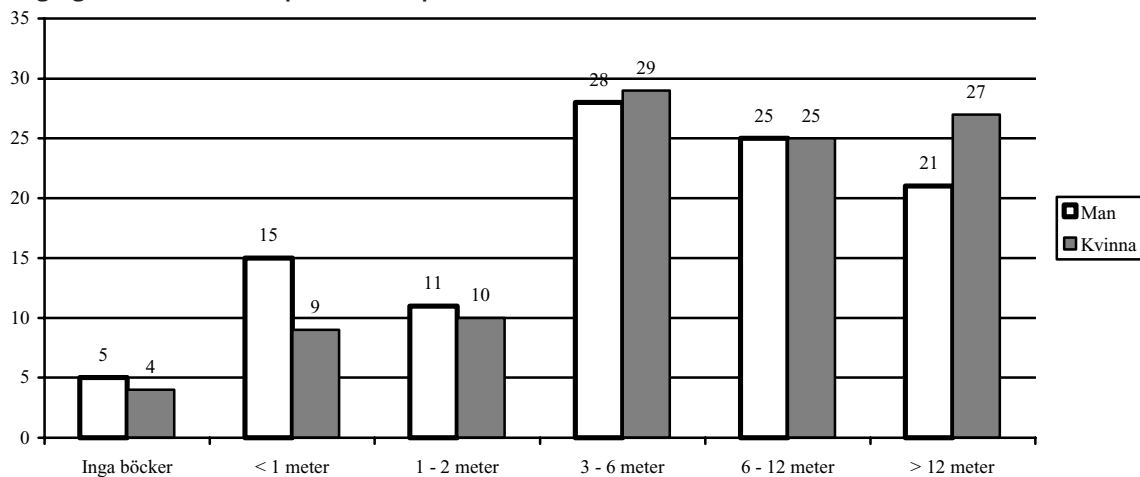
Man ser även skillnad beroende på utbildningsnivå. Bland lågutbildade har 92 procent böcker i hushållet, 97 procent av de med medelhög utbildning och hela 100 procent av de högutbildade har böcker i sina hushåll. När det gäller subjektiv klass är det endast arbetare som särskiljer sig med 93 procent boktillgång mot övriga klassgruppers 97 till 99 procent. Minst tillgång till böcker har man dessutom på ren landsbygd och mest i stad eller större tätort.

Hyllmeter

Det är självklart skillnad på att äga tre böcker och att äga tre fulla bokhyllor. Därför har de 95 procent som uppgett sig ha tillgång till böcker i hushållet även fått uppskatta antalet hyllmeter böcker i hushållet. Totalt sett är det 25 procent som har mer än 12 hyllmeter böcker, 25 procent som har mellan 6 till 12 meter och 28 procent som har mellan 3 till 6 meter. Alltså har 78 procent mer än 3 hyllmeter böcker i hushållet, 12 procent har mindre än 1 hyllmeter böcker och av dem är 62 procent män. I övrigt är det jämnt fördelat mellan män och kvinnor förutom att andelen kvinnor är högre bland de som har mer än 12 hyllmeter böcker i hushållet.

Det är främst ensamstående som lever i helt boklösa hushåll och framför allt ensamstående män, 23 procent av dem och 11 procent av de ensamstå-

Tillgång till böcker fördelat på kön 2002 (procent)

Kommentar: Procentsatsen för hyllmeter böcker i hushållet beräknat på de 95% som sagt sig ha tillgång till böcker i hushållet.

ende kvinnorna har inga böcker. Bland gifta eller samboende är skillnaden dock ganska liten. 12 procent av männen och 9 procent av kvinnorna har inga böcker i sina hushåll. Med andra ord är det främst kvinnor som för böcker med sig in i samboförhållanden. 51 procent av samboende män och 37 procent av ensamstående män har mer än sex hyllmeter böcker i sitt hushåll; en differens på 14 procentenheter. Bland kvinnor är det 56 procent av de samboende och 46 procent av de ensamstående som har så mycket böcker; en något mindre differens på 10 procentenheter.

När det gäller utbildningsnivå, subjektiv klass och förhållandet mellan stad och landsbygd följer antalet hyllmeter böcker i hushållet gamla välkända mönster. Lågutbildade har färre böcker än högutbildade, där 40 procent har mer än 12 hyllmeter böcker. 21 procent av arbetarna har mindre än 1 meter böcker och 52 procent av de högre tjänstemännen och akademikererna har mer än 12 meter böcker. Mest böcker äger

man dessutom om man bor i Stockholm, Göteborg eller Malmö och minst böcker om man bor på ren landsbygd eller i en mindre tätort.

Attityden till bokläsning

Attityden till bokläsning är i stort sett odelat positiv: Det är ytterst få som instämmer i påståenden som: "Det är tråkigt att läsa böcker" (6 procent) och "Att läsa böcker är att kasta bort sin tid" (4 procent). Samtidigt tycker 72 procent att det är synd att människor inte läser mer böcker och 84 procent att det alltid ger en viss behållning att läsa böcker. 69 procent håller med om påståendet "Om böcker vore billigare skulle folk köpa mycket fler böcker", men endast 28 procent säger sig ha blivit mer intresserade av att köpa böcker på grund av momssänkningen. Det är dock 49 procent som anser att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige.

Skillnaden i attityder till bokläsning mellan män

och kvinnor är att det råder en starkare positiv inställning bland kvinnor. Män och kvinnor tycker likadant, men andelen som instämmer i positiva attityder till bokläsning är ungefär tio procentenheter högre bland kvinnor. Likadant är det när det gäller påståenden som är negativa till bokläsning. Drygt 10 procentenheter fler kvinnor än män tar avstånd ifrån dessa påståenden. 20 procent av männen och 35 procent av kvinnorna anser att momssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Bland kvinnorna är det 56 procent som håller med om att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Bland männen är det 14 procentenheter färre som instämmer. Anmärkningsvärt är även att 19 procent av männen säger sig inte ha någon uppfattning i denna fråga.

Minst positiv attityd till bokläsning återfinns bland de yngre mellan 15–29 samt bland de äldsta mellan 80–85. 14 procent i åldern 20–29 och 10 procent i åldern 15–19 anser att det är tråkigt att läsa böcker och 9 procent av de äldsta anser att bokläsning bara är att kasta bort sin tid. Detta är de högsta andelarna för de negativa påståendena.

Oavsett hur det må påverka bokläsningen så är klasskillnaderna mindre när det gäller attityden till bokläsning. Arbetare, tjänstemän, egna företagare och akademiker och högre tjänstemän är alla rörande överens om vikten och värdet av att läsa. Om man ändå skall se till skillnaderna så är det arbetare och egna företagare som har en något mer negativ inställning till bokläsning än tjänstemän och akademiker har. Det handlar dock inte om några stora skillnader. Den tydligast märkbara skillnaden mellan grupperna syns då man ser till attitydfrågorna som direkt rör momsens. Där är det runt 20 procent av arbetare och egna företagare som säger sig inte ha någon uppfattning; vare sig om momssänkningen har gjort dem själva mer benägna att köpa böcker, eller om den har stimulerat läsandet bland allmänheten. Detta kan tyda

på bristande kunskap om- eller intresse för bokmossänkningen.

Pocketböcker och andra böcker

Än så länge köper och läser vi färre pocketböcker än andra böcker. 2002 hade 35 procent köpt och 33 procent läst 1–4 pocketböcker. 42 procent hade köpt och 38 procent hade läst lika många andra böcker. Bland de som inte läser så många böcker köper man alltså något fler böcker än man läser. Bland de som hade läst respektive köpt 5 till 15 böcker av något slag eller fler än 15 är dock förhållandet det motsatta. Man läser fler böcker än man köper. Detta gäller främst andra böcker än pocketböcker där överensstämmelsen är större mellan hur många böcker man köper och hur många man läser.

För läsandet av pocketböcker inverkar åldersfaktorn på ett sätt som inte alls syns när det gäller andra böcker. Pocketböcker läses främst av yngre människor. Från åldern 20–29 sjunker andelen pocketboksläsare stadigt med ökad ålder, från 36 procent till 13 bland de mellan 70–79 och slutligen 2 procent bland de äldsta. Även typen av boendeort påverkar i hur stor utsträckning man läser pocketböcker. Det sker en stegvis ökning i andelen pocketboksläsare från 16 procent av de som bor på ren landsbygd, till 19 procent i mindre tätorter, till 28 procent i stad eller större tätort och slutligen 34 procent av de boende i Stockholm, Göteborg eller Malmö. Denna skillnad syns i stort sett inte alls när det gäller andra böcker.

Var har man fått tillgång till böcker?

Det absolut vanligaste sättet att få tillgång till de böcker man läser är genom en bokhandel. 51 procent uppger att de fått tag på sina böcker där. Andra vanliga sätt att få tillgång till böcker är att låna dem av en familjemedlem (39 procent) eller på ett bibliotek (35 procent), eller att helt enkelt få dem i present

(34 procent). Drygt en femtedel har fått tillgång till böcker genom en bokklubb medan 12 till 14 procent har köpt pocketböcker i Livsmedelsaffär, kiosk, pressbyrå eller dylikt.

Kvinnor är mer benägna att låna böcker av familjemedlemmar, låna på bibliotek och att vara med i bokklubbar än vad män är. Här är skillnaderna större än när det gäller den vanliga bokhandeln. Det är dessutom större skillnad mellan män och kvinnor när det gäller boktillgång genom en livsmedelsaffär än det är när det gäller en kiosk, tobakshandel eller pressbyrå. Detta beror antagligen på att det genremässiga utbudet skiljer sig åt mellan dessa återförsäljningsställen. Det är endast tillgång till böcker genom Internetbokhandel som är vanligare bland män än bland kvinnor även om differensen endast är två procentenheter.

Graden av bokläsarnas utbildning påverkar inte på något uppseendeväckande sätt var man har fått tillgång till de böcker man har läst utan korrelerar i stort sett med övriga bokläsningssvanor. Högutbildade handlar mest i bokhandel, i kiosker, får mest böcker i present och så vidare. De tillgångssätt som sticker ut är delvis Internetbokhandel och läsning i arbetet, där andelen högutbildade är mer än dubbelt så stor som bland de med medelhög utbildning och nästan sju gånger större än bland de lågutbildade. När det gäller böcker som lånats av familjemedlem är dock skillnaden mellan hög- och medelutbildade i stort sett obefintlig.

Att man får tag på sina böcker på olika sätt i storstad och på landsbygd är inte så underligt. Framst handlar det om tillgång och tillgänglighet. Andelen som handlat böcker i bokhandel är drygt 20 procentenheter högre i stad och större tätort samt storstad än den är i mindre tätort och på ren landsbygd. Bibliotekslånen är ovanligare på landsbygden än i övriga områdestyper och det är vanligast att köpa böcker i kiosk, tobakshandel eller pressbyrå samt att handla böcker via en Internetbokhandel i Stockholm, Göte-

borg och Malmö. Däremot är det vanligare att få tillgång till böcker genom en bokklubb ju lantligare man bor vilket kan tyda på att övrig bristande tillgång till böcker ersätts med just bokklubbar. Det är dessutom ungefär lika många som köpt böcker i livsmedelsaffär oberoende av i vilken typ av område man bor.

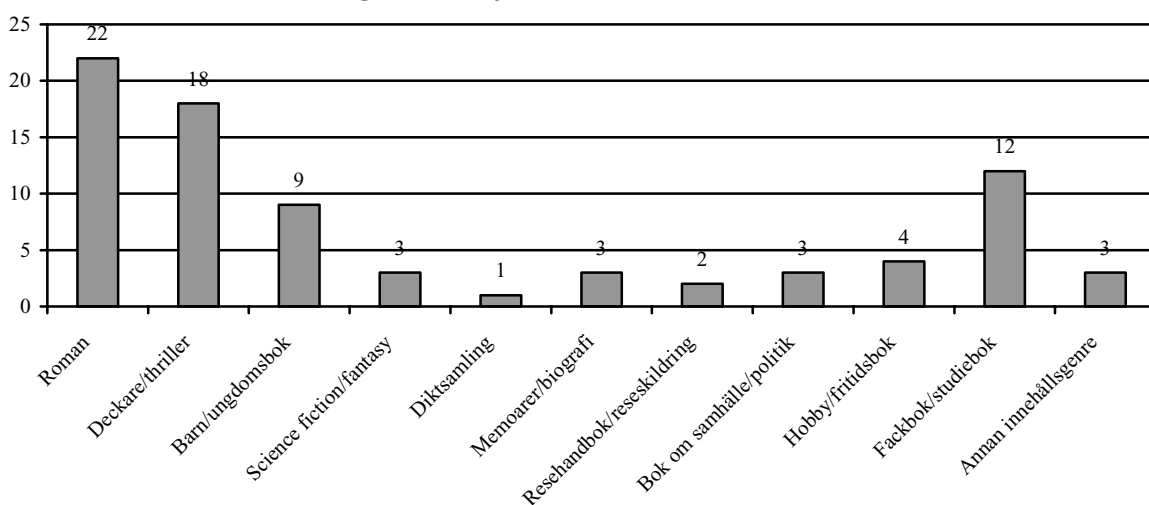
Genrer

Den absolut vanligaste typen av bok att läsa är romanen. 22 procent uppger att de läst fem eller fler romaner under de senaste tolv månaderna. Tätt därefter följer deckare/thriller med 18 procent. Övriga bokgenrer ligger långt efter de två förstnämnda. Det är endast genren fackbok/studiebok som knappt når över tio procent. Barn- och ungdomsböcker har nio procent läst minst fem av och för övriga genrer ligger läsningen mellan en och fyra procent.

Bland de frekventa läsarna av romaner är det 20 procentenheter fler kvinnor än män (31 procent mot 11) och bland läsarna av deckare/thriller är det 10 procentenheter fler kvinnor än män (22 procent mot 12). 12 procent av kvinnorna och 5 procent av männen har läst minst fem barn/ungdomsböcker under de senaste tolv månaderna, en skillnad på 7 procentenheter. Science fiction och fantasyböcker läses främst av unga mellan 15–19. Genrerna memoarer/biografier samt böcker om samhälle/politik har generellt sett låg andel läsare. Undantaget är dock de äldre mellan 70–79 där närmare 10 procent hade läst fem eller fler av dessa typer av böcker. Böcker om samhälle/politik och handböcker för hobby/fritid är dessutom de enda genrer där den frekventa läsarandelen är större bland män än bland kvinnor. Fack- och studieböcker läses kanske inte helt oväntat främst av unga mellan 15–29, högutbildade och akademiker/ högre tjänstemän.

Det är skillnad på vem som läser olika genrer. Detta blir tydligast om man förhåller sig till läsarens egen subjektiva klassbedömning. Störst differens mel-

Andel frekventa läsare av olika bokgenrer 2002 (procent)

Kommentar: Till frekventa läsare räknas de som säger sig ha läst fem eller fler böcker av respektive bokgenre under de senaste tolv månaderna.

lan arbetare och högre tjänstemän/akademiker är det gällande romanläsning. 34 procent av högre tjänstemän/akademiker har läst minst fem romaner under de senaste tolv månaderna. 16 procent av arbetarna har gjort detsamma. Här är differensen mellan de två grupperna 18 procentenheter. Näst störst skillnad är det för läsningen av deckare/thriller och fackbok/studiebok. För läsningen av båda dessa genrer skiljer sig arbetare och högre tjänstemän/akademiker åt med 15 procentenheter. Gällande övriga genrer är skillnaderna små.

Bokläsningen och boken under 2002

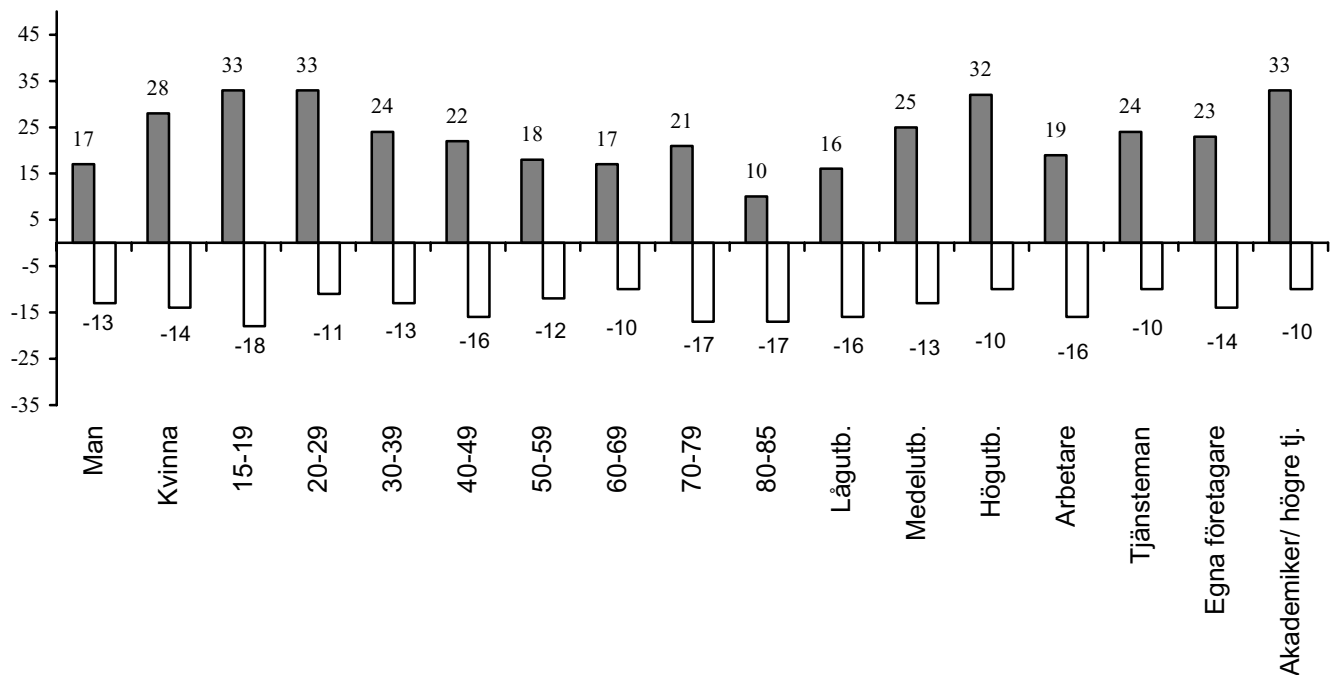
Totalt är det 23 procent som anser att deras bokläsning har ökat något eller mycket under de senaste tolv månaderna. 14 procent tycker att bokläsningen har minskat och mer än hälften (64 procent) anser att deras bokläsning varken har ökat eller minskat. När det gäller boken är det jämnare fördelat. 21 procent anser att deras boken har ökat och 19 procent att

det har minskat. Både för bokläsning och boken är det främst kvinnor som anser att det har ökat (i snitt 27 procent mot 16 procent av männen). Det är dock ungefär lika stor andel kvinnor som män som anser att både bokläsning och boken har minskat under det senaste året.

De som främst anser att deras bokläsning har ökat är de yngre. 33 procent mellan 15–29 år tycker sig läsa mer nu än tidigare. Därefter sjunker andelen med den uppfattningen gradvis med åldern. Samma mönster syns dock inte bland de som anser att deras bokläsning minskat under det senaste året. Där varierar den procentuella andelen mellan 10–18 procent utan att kunna relateras till en åldersfaktor.

Även boken har ökat främst bland de yngre, dock med undantag av den yngsta gruppen mellan 15–19 år. Där kan man anta att en stor andel fortfarande delvis förlitar sig till sina föräldrar för inköpen. Från åldersgruppen 20–29 år sjunker därefter andelen som anser sig ha köpt mer böcker med åldern. När

För vem har bokläsningen ökat och minskat under 2002?

Kommentar: De positiva procentsatserna avser de som anser att deras bokläsning ökat något eller mycket under 2002 och de negativa procentsatserna avser de som anser att deras bokläsning har minskat under 2002.

det gäller de som anser att deras bokköp minskat under det gångna året ser vi en tydlig skillnad jämfört med bokläsningen. Bland de äldre är det en klart större andel som har köpt färre böcker än tidigare. 39 procent av de mellan 70–85 anser att deras bokköp har minskat under de senaste tolv månaderna.

Ett syfte med att sänka bokmomsen är att få människor som inte läser så mycket att läsa mer. Detta resultat låter dock vänta på sig. Den största andel som anser sin bokläsning ha ökat återfinns bland de som läser ofta (36 procent), medan de som aldrig läser har högst andel som säger att deras bokläsning är oförändrad (69 procent) eller har minskat (27 procent). Detta innebär att det främst är frekventa bokläsare som har ökat sin bokläsning under det senaste

året. Läsnigen bland de som läser mindre eller inte alls har inte förändrats i positiv riktning.

De frekventa bokläsarna som anser att de köpt pocketböcker. 44 procent av dem har köpt 5 eller andra böcker under de senaste tolv månaderna. har ökat är skillnaden endast 2 procentenheter till procent andra böcker).

Det verkar främst vara romaner som de frekventa läsarna har köpt mer av under det gångna året. 34 procent av de som har ökat sina inköp har köpt fem eller fler romaner och 24 procent har köpt fem eller fler deckare/thriller. Bland de sporadiska läsarna som har ökat sina inköp är det dock främst deckare man köpt. 46 procent av dem har köpt 1–4 deckare och 8 procent har köpt 5 eller fler deckare. 35 procent av

dem har under samma period köpt 1–4 romaner och 13 procent har köpt fler än 5.

Attityden till bokläsning är, kanske inte så förvånansvärt, mest positiv bland de som har ökat sina bokköp under det senaste året. Detta gäller både bland frekventa bokläsare och sporadiska. Generellt sett är dock attityden till bokläsning mer positiv bland de som läser ofta men har minskat sina bokköp än bland de som läser sporadiskt och köper mer böcker nu än tidigare. Störst skillnad är det mellan de sporadiska läsarna som har ökat sina bokköp och de sporadiska läsarna som har minskat sina bokköp. Påståendet att bokläsning bara är att kasta bort sin tid motsätter sig 92 procent av de sporadiska läsarna som har ökat sina bokköp. Endast 75 procent av de som har minskat sina bokköp motsätter sig detta.

När det gäller frågorna som direkt rör bokmomsen är det stor skillnad mellan de som har ökat och de som har minskat sina bokköp under det senaste året. Bland de frekventa läsarna vars bokköp har ökat är det 61 procent som anser att bokmomsen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker. Av de vars bokköp har minskat är det 36 procent som håller med. Samma förhållande råder bland de sporadiska läsarna. 48 procent av de som har ökat sina bokköp och 19 procent av de som har minskat sina bokköp håller med. Detta tyder på en bra överensstämmelse mellan attityd och handling. De som inte anser att bokmomsen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker har heller inte ökat sina bokköp i samma utsträckning som andra.

Då bokläsningen ökar och man har en rad möjliga orsaker till detta – bokmomssänkningen, nya försäljningsställen osv – så är det givetvis intressant att närmare studera de som kan tänkas vara nya läsare. Ett sätt att möjliggöra detta är att se till de bokläsare som inte läser särskilt frekvent, men ändå uppger att deras bokläsning har ökat. En rimlig tolkning av denna svars kombination är att de föregående år (2001) inte

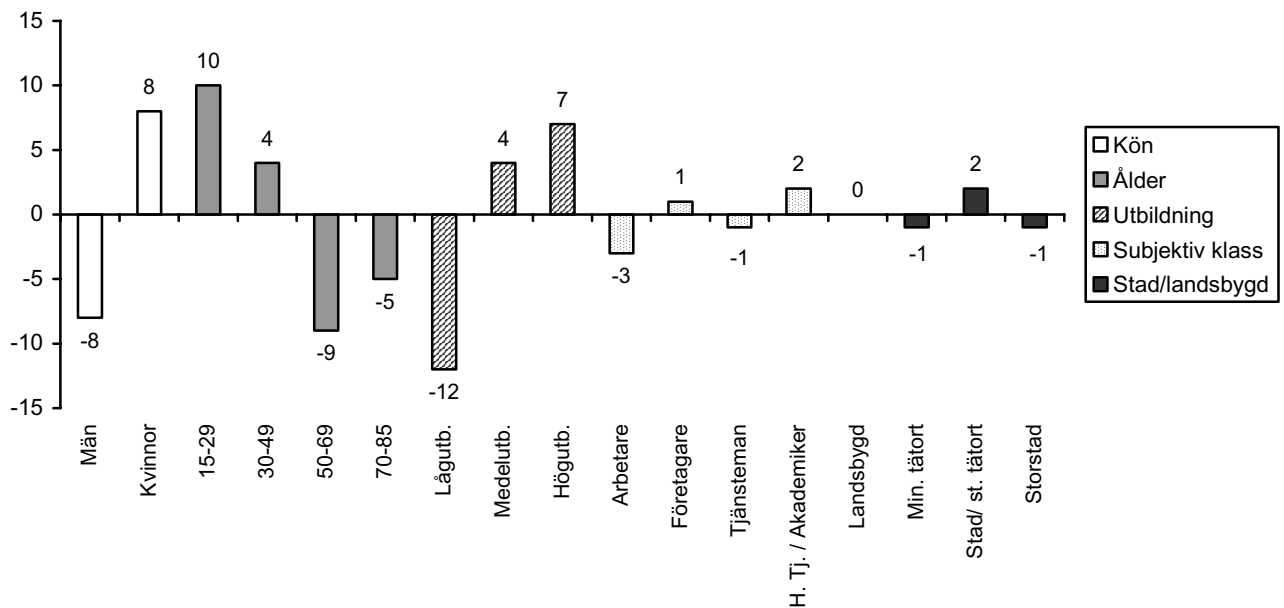
alls läste böcker eller åtminstone väldigt sällan. Denna grupp kommer jag fortsättningsvis att referera till som nya läsare.

I figur 1 har en jämförelse gjorts mellan den demografiska fördelningen bland nya läsarna och samtliga svarande. Det som blir tydligt är att vissa grupper är överrepresenterade och andra grupper är underrepresenterade bland de nya läsarna. Detta innebär således att det är en större andel kvinnor än män bland de nya läsarna. De yngre åldersgrupperna är överrepresenterade medan lågutbildade är underrepresenterade jämfört med samtliga svarande. De nya läsarna är alltså främst yngre till medelålders, medel- till högutbildade kvinnor. Lågutbildade män över 50 är kraftigt underrepresenterade bland de nya läsarna. I övrigt, om man ser till subjektiv klass och typ av boendeort är skillnaderna mycket små.

Någonting som blir tydligt i ovanstående figurer är att attityden till bokmomssänkningen är klart mer positiv bland de nya läsarna än den är när man ser till totalurvalet. 40 procent av de nya läsarna anser att bokmomssänkningen har gjort dem mer intresserade av att köpa böcker, vilket kan jämföras med 28 procent av totalurvalet. Likaså är det med uppfattningen att momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige. Bland de nya bokläsarna är det 12 procent fler som instämmer i detta än det är bland samtliga. Drygt 60 procent av de nya läsarna mot knappt 50 procent av totalurvalet anser att bokmomssänkningen var en effektiv åtgärd.

En möjlig förklaring till attitydskillnaderna mellan nya läsare och samtliga svarande är att den sänkta bokmomsen har varit en effektiv åtgärd. Åtminstone är medvetenheten om bokmomssänkningen högre och inställningen till den mer positiv bland de nya läsarna än den är när man ser till samtliga svarande. Man bör dock betänka att denna grupp, de nya läsare man vill locka med hjälp av momssänkningen, är en mycket liten del av det totala urvalet (9 procent).

Differensen mellan totalurvalet och "nya" läsare i olika grupper 2002 (procent)

Kommentar: "Nya läsare" innebär de som läser sporadiskt 2002 samt uppger att deras bokläsning har ökat. Procentsatserna anger skillnaden mellan totalurvalet och "nya" läsare. Observera att urvalet är mycket litet (n=152), vilket påverkar resultatens tillförlitlighet.

Dessutom finns det en annan möjlig förklaring till varför det ser ut så här. De som vi har valt att beteckna som nya läsare skulle i princip kunna vara bokintresserade människor som till exempel inte haft tid att läsa så mycket. Även detta kan förklara den höga medvetenheten om- samt den positiva inställningen till momssänkningen.

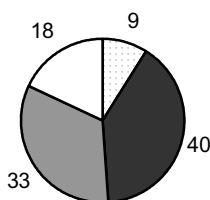
Med tanke på de övriga förändringar som skett på bokmarknaden är det intressant att ta reda på var de nya läsarna har fått tillgång till de böcker de har läst. Det är främst via bokhandel man införskaffar sig de böcker man läser, följt av tre ungefär jämnstora alternativ; man lånar från bibliotek, av sina släktingar och familjemedlemmar och man får böcker i present. Att det även bland de nya läsarna är bokhandeln som är det vanligaste sättet att få tillgång till de böcker man läser indikerar att det inte i så stor utsträckning är

böckernas nya försäljningsställen som har påverkat förändringen. Den troligaste förklaringen till att nya läsare har tillkommit under det senaste året är således att priset på böcker har gått ner, dels på grund av bokförlagens satsning på billiga pocketutgåvor och dels som ett resultat av momssänkningen. Man bör dock beakta att det är en individuell bedömning från varje enskild svarsperson som ligger bakom vad som räknas som bokhandel. Pocketshop och bokkiosker på exempelvis tågstationer och flygplatser skulle i princip lika gärna kunna räknas som kiosker som bokhandlar.

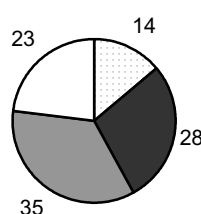
Man kan inte ta för givet att det finns ett samband mellan ökade bokköp och ökad bokläsning. Bara för att folk köper mer böcker betyder det inte att de nödvändigtvis läser mer. Det är dock ganska tydligt att det finns ett faktiskt samband. De som anser att de

Attityder till bokmoms-sänkningen bland "nya läsare" jämfört med samtliga svarande 2002 (procent)

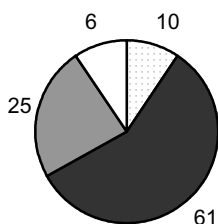
Momssänkningen har gjort mig mer intresserad av att köpa böcker (bland nya läsare)

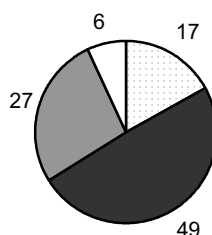
Momssänkningen har gjort mig mer intresserad av att köpa böcker (bland samtliga)

Momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige (nya läsare)

Momssänkningen var en effektiv åtgärd för att stimulera bokläsandet i Sverige (samtliga)

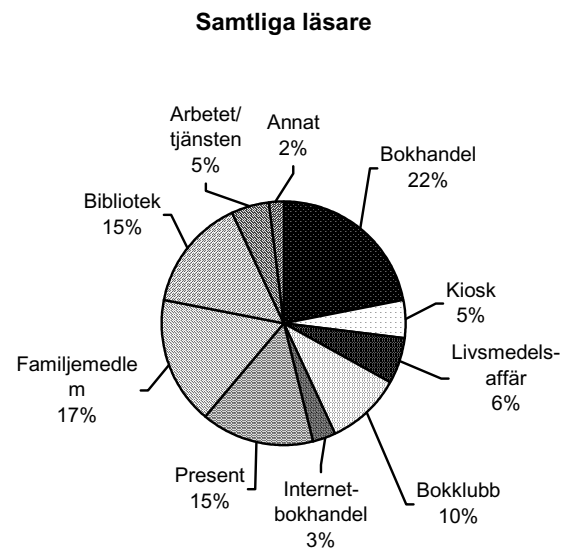
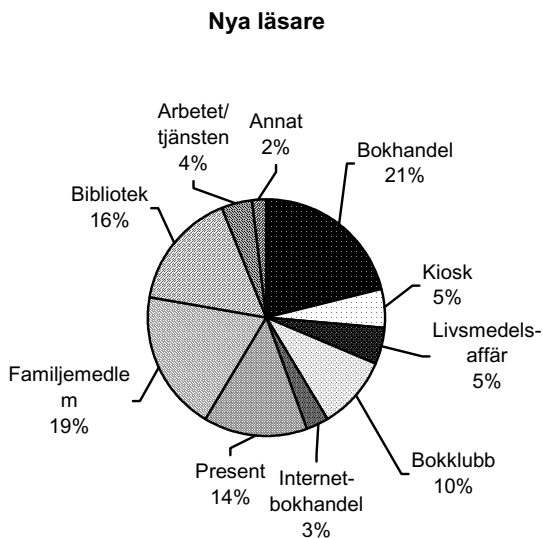
har köpt mer böcker anser även att de har läst mer. Det finns även en mycket stark överensstämmelse mellan de som säger att deras bokköp är oförändrade och de som säger att deras bokläsning är oförändrad. Sambandet är dock inte lika starkt mellan minskade bokköp och minskad läsning. En så stor andel som 42 procent av de som säger att bokköpen har minskat anser att deras bokläsning är oförändrad eller har

ökat. Skillnaderna mellan män och kvinnor är minimala.

Tidskriftsläsning 2002

Att moms-sänkningen 2002 har kommit att kallas bokmoms-sänkning är något vilseledande eftersom den berör mer än bara böcker. Priset har sjunkit för även vecko/månadstidningar och tidskrifter av olika

Tillgång till lästa böcker bland "nya" läsare 2002 (procent)

typer. Därför har det i SOM-undersökningen under det gångna året ställts en några specifika frågor kring människors vanor gällande tryckta medier av denna typ.

Tillgång

2002 läste hälften av svenskarna ofta någon vecko/månadstidning. Utöver det var det dessutom 27 procent som ofta läste special/facktidningar. Det absolut vanligaste sättet att få tillgång till denna typ av vecko/månadspress är att man har en prenumeration (46 procent). Men det är även vanligt att man köper lösnummer (36 procent) eller lånar en tidning av en bekant eller en familjemedlem (34 procent). Drygt en femtedel får gratis tillgång till denna typ av tidningar genom medlemsdistribution och något fler läser på arbetet eller i skola. Mer ovanligt är att man läser vecko/månadstidningar eller tidskrifter på bibliotek (10 procent) eller på Internet (6 procent).

Med undantag för lösnummerförsäljningen är det ingen större skillnad mellan män och kvinnor då det gäller var man får tillgång till det tidskrifter man läser. Något fler kvinnor har prenumerationer och lånar tidningar av bekanta eller familjemedlemmar än män och något fler män än kvinnor läser på Internet. Det är dock nära tio procentenheter fler kvinnor än män som köper lösnummer.

Samma sak gäller för utbildningsnivån hos läsarna. Det är med få undantag små skillnader. Högutbildade är något mer benägna att prenumerera (50 procent) medan det främst är medelhögt utbildade som köper lösnummer (42 procent). Störst skillnad är det gällande läsning på skola eller arbete där 35 procent av både hög- och medelhögt utbildade och endast 16 procent av de lågutbildade får tillgång till tidskrifter och vecko/månadstidningar. Detta kan förmodligen härledas till att dessa grupper har olika typer av arbetsplatser. Både när det gäller läsning på Internet

och när det gäller läsning på bibliotek är det mest bland högutbildade och minst bland lågutbildade.

Ju yngre man är desto mer lösnummer köper man och ju äldre man är desto mer prenumererar man på de vecko/månadstidningar eller tidskrifter man läser. Detta är den tydligaste tendensen när man ser till tillgång i olika åldersgrupper. Att låna tidningar av familjemedlemmar eller bekanta är också vanligare ju yngre man är. 45 procent av de yngsta får tillgång till vecko/månadstidningar och tidskrifter på detta sätt mot 16 procent av de äldsta. För lösnummerinköpen är förhållandet 54 procent mot 19 procent och när det gäller prenumerationer är det 48 procent av de äldsta och 57 procent av de mellan 70–79 som prenumererar jämfört med 33 procent av de yngsta. Det är dock främst de under 40 som läser på Internet.

Det är inga stora klasskillnader som gör sig gällande genom sättet att få tillgång till olika typer av populär- och fackpress. Men skillnader finns dock. Det är arbetare som är minst benägna både att köpa lösnummer och att prenumerera. Egna företagare har inte i lika stor utsträckning gratis tillgång till vecko/månadstidningar och tidskrifter genom medlemsdistribution som övriga grupper och de är heller inte lika benägna att låna tidningar av familjemedlemmar eller bekanta.

Ju mer urbaniserad svensken är desto mer benägen är han/hon att göra impulsiva lösnummerköp av vecko/månadstidningar eller tidskrifter. Motsatsen gäller för prenumeration. Detta pekar i en liknande riktning som för bokläsningen; att ökad tillgänglighet, med mängder av kiosker, pressbyråer och dylikt som säljer tidningar ökar benägenheten att handla impulsivt. Motsatt effekt syns i en mer rural omgivning som visserligen erbjuder samma utbud men inte med samma intensitet. Där minskar de impulsiva lösnummerköpen och i stället har man en regelbunden prenumeration. I böckernas fall var det bokklubbar som var vanligast på ren landsbygd. För

vecko/månadstidningar och tidskrifter är det prenumeration.

Ändrade läsvanor av tidskrifter

De allra flesta, totalt 73 procent, anser inte att deras tidskriftsläsning har förändrats under det senaste året 2002. De läser varken mer eller mindre än de tidigare gjort. Övriga är delade i två jämnstora grupper som anser att deras tidskriftsläsning har ökat (13 procent) respektive minskat (14 procent). Fördelat på kön är det ungefär lika många män som kvinnor som anser att de nu läser mer än tidigare, men fler kvinnor än män som anser att deras tidskriftsläsning har minskat.

Ju yngre man är desto mer har tidskriftsläsningen ökat. Störst andel som anser att deras läsning har ökat finns i åldersgruppen 15–39. Däremot är andelen som anser att deras tidskriftsläsning har minskat ganska jämnt fördelad över de olika åldersgrupperna. Det handlar således främst om att tidskriftsläsningen varierar mer i de yngre åldrarna än bland äldre som har mer bestämda vanor. Likadant är det sett till subjektiv klass, där tidskriftsläsandet varierar mer bland akademiker och högre tjänstemän än bland de övriga. Den subjektiva uppfattningen att läsningen har minskat är ungefär lika vanlig i samtliga grupper. Det är dock främst akademiker och högre tjänstemän som anser att deras läsning har ökat. Denna andel är högre än bland arbetare, tjänstemän och egna företagare.

Tidskriftsläsningen har ökat mest bland hög- och medelhögt utbildade (16–17 procent) och minskat mest bland lågutbildade (16 procent). Mest har det även ökat i storstäderna (18 procent) och minskat på ren landsbygd (16 procent). Men även här handlar det främst om att man sett till tidskriftsläsning handlar mindre vanemässigt i Stockholm, Göteborg och Malmö än i övriga landet. Med andra ord är andelen som anser sin tidskriftsläsning oförändrad lägre än i

övriga grupper, eftersom många anser att de läser mer och många anser att de läser mindre än tidigare.

71 procent anser att de varken köper mer eller mindre tidskrifter än tidigare. Detta är ungefär samma antal som för tidskriftsläsningen. Dock är det många fler som anser att deras köp har minskat (20 procent) än det är som anser att deras köp har ökat (9 procent). Detta ser ungefär likadant ut bland kvinnor och män. Fördelat på ålder är det främst de under 40 som anser att deras tidskriftsköp har ökat (14–15 procent), men det mest uppseendeväckande är att de äldsta, mellan 70–85, i så stor utsträckning som 42 till 46 procent anser att deras tidskriftsköp har minskat.

Sett till utbildningsnivå och subjektiv klass är det främst bland lågutbildade och arbetare som tidskriftsköpen har minskat medan de har ökat bland högutbildade, akademiker och högre tjänstemän. Inga tydliga skillnader syns dock beroende på om man bor i storstad eller på landsbygd.

Om man fördelar förändringen av tidskriftsläsvana, det vill säga om den har ökat eller minskat under det senaste året (2002), efter läsfrekvensen av vecko/månadstidningar uppstår ett tydligt mönster. Andelen som anser att deras läsning av tidskrifter är oförändrad är lika stor oavsett om man ofta, sporadiskt eller aldrig läser vecko/månadstidningar. Dock är det så att andelen som anser att deras tidskriftsläsning har ökat är störst bland de som läser ofta (17 procent), mindre bland de som läser sporadiskt (11 procent) och minst bland de som aldrig läser (6 procent). Motsatt tendens gäller för andelen som anser att deras läsning har minskat. 11 procent bland de som läser ofta, 16 procent bland de som läser sporadiskt och 21 procent bland de som aldrig läser.

Exakt samma förhållande gäller om man sätter läsningen av special/facktidskrifter mot förändringen av läsvana av tidskrifter. Med andra ord innebär det senaste året, med momssänkning och sänkta priser till

följd av det, inte att läsningen har spridit sig till de som tidigare inte läste. I stället är det de som tidigare läste tidskrifter och vecko/månadstidningar av olika slag läser mer.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser

våra två tidigare delrapporter, som överlämnades till kulturministern den 2 juli 2002 respektive den 31 januari 2003, redovisade vi utvecklingen under det första halvåret respektive det första hela året efter beslutet att sänka mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent. Våra slutsatser för det första hela året sammanfattas i förordet till föreliggande rapport.

Bokpriskommissionen med sitt treåriga mandat kan med denna rapport redovisa ett halvtidsresultat av sin granskningsuppgift.

I det underlag som Statistiska centralbyrån (SCB) har ställt till Kommissionens förfogande görs en uppdatering av prismätningarna från år 2002 så att de också omfattar perioden t o m april 2003. Det gör det möjligt för oss att analysera de prisförändringar som har ägt rum på bokområdet under perioden 2001 till april 2003. För tidskrifterna är jämförelseperioden oktober 2001 till april 2003.

Underlaget gör det också möjligt att iakttä de prisförändringar som har ägt rum inom boksektorn under det senaste året, dvs från april 2002 till april 2003. Motsvarande jämförelseperiod för tidskrifterna är oktober 2002 till april 2003. På det sättet kan vi fånga upp trenden i prisutvecklingen inom de två branscherna.

Låt oss inleda denna redovisning med att notera och kommentera de metoder som har tillämpats för mätningarna av priserna på bok- och tidskriftsområdena. Vi kan på det sättet klargöra hur pass säkra våra iakttagelser och slutsatser kan anses vara. Därefter övergår vi till att markera våra iakttagelser om prisutvecklingen under hela den aktuella granskningsperioden och hur trenden ser ut. Vi redovisar därefter vilka slutsatser som vi drar av denna utveckling. Avslutningsvis tar vi upp frågor som knyter an till läsaren m m.

Mätmetoder och säkerheten i våra bedömningar

De två tidigare rapporterna har i fråga om de *böcker som säljs via bokhandeln* grundat sig på de konsumentinriktade bokkataloger som ett urval av Sveriges bokhandlar använder. Underlaget till föreliggande rapport utgörs av prismätningar i butik. Resultatet av dessa mätningar jämförs för perioden som helhet med de katalogbaserade resultaten från år 2001. Trendbeskrivningen utgår från de prisobservationer i butik som har gjorts under april 2002 och april 2003. SCB har i sin rapport till Kommissionen, som delvis återges i ett särskilt avsnitt i vår rapport och som återfinns i sin helhet på SCB:s hemsida www.scb.se, redovisat hur man har gått till väga för att välja ut bokhandlar och boktitlar m.m. Vi hänvisar till denna redovisning.

Prisutvecklingen på böcker som säljs genom *bokklubbar* mäts nu liksom tidigare genom observationer i klubbarnas medlemstidningar. Det är en metod som kommer att tillämpas också i framtida mätningar. Metoden redovisas utförligt i SCB:s underlag.

De två nämnda försäljningskanalerna för böcker – bokhandeln och bokklubbar – kompletteras i det senaste underlaget med uppgifter om prisutvecklingen på böcker som säljs via *skäpbokhandlar* och genom *varuhus, dagligvarubutiker* och *kiosker*. Prisobservationerna för dessa försäljningsställen omfattar perioden april 2002 – april 2003. Mätmetoderna anges i SCB:s underlag.

På *tidskriftssidan* görs noteringarna nu liksom tidigare huvudsakligen genom observationer i butik eller information från Internet. Metoden kommer att tillämpas på tidskrifterna också vid framtida mätillfällen. Vad gäller grunderna för urvalet av tidskrifter och metoderna för att beräkna prisförändringar m m hänvisas till relevanta avsnitt i SCB:s underlag.

Övergången från prismätningar genom katalogstudier till direkta prisobservationer i butik på bokområdet representerar i sig en utveckling mot större representativitet i mätningarna. Medan katalogmätningarna i praktiken representerade den del av sortimentet som bokhandlarna valt att marknadsföra hårdast så täcks genom det nya förfarandet hela sortimentet av nya titlar samt förra årets utgivning. Mot den bakgrunden kan det te sig förvånande att de sk osäkerhetstalen i det underlag som nu står till vårt förfogande är klart större än i underlaget till vår förra rapport. Detta kan förklaras med följande:

- 1) I januari 2003 redovisades en jämförelse avseende helåren 2001 och 2002. I föreliggande rapport redovisas endast resultat avseende de första halvåren (april) 2002 och 2003. När året är slut kommer ytterligare en mätperiod, mellan oktober 2002 och oktober 2003, att ingå i jämförelsen mellan 2002 och 2003. Det kan väntas minska osäkerhetstalen för helårsjämförelsen med ca 30%.
- 2) Antalet titlar i förra mätningen var större än i den senaste, vilket gav en mindre osäkerhet
- 3) SCB redovisar nu en jämförelse mellan 2001 och 2003. Osäkerheten blir där större än i jämförelsen från ett år till nästa. Detta beror på att när ettårsjämförelserna läggs till varandra läggs också osäkerheterna till varandra.

Den ökade osäkerheten, som den avspeglar sig i de sk osäkerhetstalen, innebär alltså att iakttagelserna på bokområdet inte står på lika säker grund som i förra rapporten. Svårigheterna att bedöma prisutvecklingen på böckerna inom både bokhandeln och bokklubbarna är tydliga. Än osäkrare blir bedöm-

ningen av utvecklingen mellan de olika bokkategorierna.

Den osäkerhet som SCB i sin rapport betonar och lyfter fram på bokområdet måste givetvis också beaktas i våra egna slutsatser. Diskussionerna inom Bokpriskommissionen har dessutom markerat att det kan finnas grund för ytterligare osäkerhetsfaktorer som ligger i hur utnyttjandet har skett av den databas som används för urval och vägning av de olika

litteraturkategorierna. Vi återkommer till detta senare.

På tidskriftsområdet är mätmetoderna oförändrade och osäkerheten därmed jämförbar med vad som gällt vid tidigare mätningar. Resultaten på detta område är generellt sett säkrare än för bokområdet.

Som tidigare angivits medger underlaget till denna rapport att Kommissionen, förutom att analysera utvecklingen under hela perioden sedan momssänkingsbeslutet, också kan granska utvecklingen under det senaste året för boksektorn och för de senaste sju månaderna för tidskriftsområdet.

Osäkerheten är här mindre än vid granskningen av hela mätperioden. Vi kommer att utnyttja det materialet för att belysa vilka prisutvecklingstrender som branscherna uppvisar.

Liksom i tidigare rapporter är det angeläget att betona att våra iakttagelser och slutsatser avser genomsnittet för de olika granskade kategorierna inom respektive grupp. Det betyder att det kan finnas böcker, tidskrifter och aktörer inom de olika kategorierna med resultat som är både bättre och sämre än genomsnittet. Det är dock inte möjligt för oss att uttala oss om utfallet på andra nivåer eller med högre detaljeringsgrad än dem som redovisas i underlaget.

Iakttagelser

Som angivits i tidigare rapporter har vi vid granskningen av SCB:s underlag haft som utgångspunkt att en sänkning av momsen på böcker och tidskrifter från 25 procent till 6 procent borde ge utrymme för en sänkning av prisenivån med *15,2 procent* under förutsättning att alla övriga omständigheter som påverkar prisenivån är lika.

Nu liksom tidigare måste vi dock betona att det vid bedömningen av om prissänkningen på böcker och tidskrifter verkligen uppnår denna nivå är nödvändigt att väga in också andra faktorer.

Om man alltså tar hänsyn till *den allmänna prisutvecklingen* under den aktuella mätperioden, dvs. 2001–april 2003 för böcker och oktober 2001–april 2003 för tidskrifter, måste den förväntade prissänkningen justeras. För att en bok vid utgången av april 2003 skall anses ha sänkts till den nivå som moms-sänkningen motiverar skall den uppvisa ett sänkt pris med *11 procent*. Motsvarande siffra för tidskrifterna är *12,1 procent*. För närmare beskrivning av beräkningssången hänvisas till SCB:s rapport.

De 11 respektive 12,1 procenten utgör alltså "måttstockarna" för genomgången av mätningresultaten inom bok- respektive tidskriftssektorerna.

Som tidigare påpekats måste man beakta den stundtals påtagliga osäkerheten i sifferunderlaget. Den kommer att närmare behandlas i anslutning till den följande genomgången.

Låt oss i det följande, med beaktande av de angivna utgångspunkterna och inledningsvis med fokus på resultaten för hela mätperioden, göra följande iakttagelser vad gäller utvecklingen inom *bokområdet*.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom boksektorn under perioden 2001–april 2003

Sammantaget har *böcker* från samtliga försäljningskanaler totalt minskat i pris med $8,1 \pm 2,3$ procent.

Om man separerar bokhandelns och bokklubbarnas böcker finner vi att böcker sålda över **bokhandeln** har prissänkts med $7,4 \pm 3,5$ procent medan **bokklubbarnas** sänkning ligger på $8,6 \pm 2,4$ procent.

Om vi tittar på de olika *bokkategorierna* inom dessa grupper finner vi dock betydande skillnader i momssänkningens genomslag.

Inom **bokhandeln** har *skönlitteraturen* sänkts med $9,9 \pm 5,7$ procent och *barnlitteraturen* med $10,7 \pm 6,8$ procent. Sänkningen för *facklitteraturen* ligger på en lägre nivå, $2,7 \pm 5,4$ procent. Vi noterar att osäkerhetstalen genomgående är tämligen höga.

Även på **bokklubbområdet** är differenserna stora mellan de olika kategorierna. *Skön-* och *facklitteraturen* synes uppvisa de mest markanta sänkningarna på $9,9 \pm 3,2$ procent respektive $9,2 \pm 5,4$ procent. För *barnlitteraturen* är prissänkningen klart mindre, $3,5 \pm 4,8$ procent.

När det gäller bokklubbarna vill vi erinra om den diskussion som vi förde i förra rapporten angående betydelsen av den s.k. huvudboken i bokpaketen. Från bokklubbshåll har framhållits att det vore rimligt att böckerna i deras medlemstidningar viktas efter ekonomisk betydelse. Denna och andra specifika frågor för bokklubsverksamheten har vi under vårens lopp dryftat med företrädare för klubbarna. Vi hänvisar i den delen till vad vi har tagit upp i avsnittet Förord och sammanfattning.

I underlaget till föreliggande rapport har SCB på nytt gjort en alternativ beräkning av prissänkningen på bokklubbområdet där huvudbokens ekonomiska betydelse har vägts in. Utfallet innebär då att priserna sammantaget har sjunkit med 12,1 procent med tyngdpunkten på *skönlitteraturen* ($-15,3$ procent) och *facklitteraturen* ($-9,6$ procent). För *barnlitteraturen* blir prissänkningen $-0,5$ procent. Osäkerhetstalen för de skilda kategorierna är jämförbara med dem som gäller enligt huvudberäkningen.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom boksektorn under perioden april 2002–april 2003

Som nämnts har SCB också tagit fram siffror som belyser prisutvecklingen under det senaste året (april 2002 – april 2003). Under denna period har den allmänna prisutvecklingen ökat med 2,8 procent. Hur har prisökningen under samma tid varit på boksektorn? Vi noterar att prisökningarna inom **bokhandeln** under denna tid har varit större än den allmänna prisutvecklingen. Den ligger på $+7,4 \pm 3,4$ procent. Siffrorna för **bokklubbarna** och för **nätbokhandeln, varuhusen/dagligvarubutikerna** och **kioskerna** kan däremot innebära att prisökningarna där ligger under den allmänna prisutvecklingen. Uppdelat på genrer uppvisar generellt sett *facklitteraturen* den största prisökningen, medan priserna på *barnlitteratur* och *skönlitteratur* ökat något mindre. Prisökningarna för genrer varierar dock mellan försäljningskanalerna. De största prisökningarna för *skönlitteratur* och *facklitteratur* återfinns dock i **bokhandeln**.

Övriga iakttagelser rörande utvecklingen inom boksektorn

Bokhandelns prisutveckling kan också jämföras med utvecklingen av förlagspriserna. Enligt SCB:s redovisning har förlagspriserna (F-priserna, dvs. det pris förlagen åsätter sina böcker och som används till återförsäljare) för bokurvalen ökat med 4,6 procent mellan åren 2002 och 2003. Under motsvarande period har bokhandelns priser ökat med 7,4 procent. Prisökningen för de böcker som säljs via nätbokhandeln begränsas till 2,6 procent.

Iakttagelser om prisutvecklingen inom tidskriftssektorn

Som nämnts skulle ett fullständigt genomslag av momssänkningen på **tidskriftsområdet** kunna avläsas i prissänkningar om minst 12,1 procent. Sänkningen begränsas dock generellt till $8,8 \pm 0,9$ procent. Här

finns det anledning att notera det relativt låga osäkerhetstalet.

Liksom inom bokområdet är dock genomslaget av momssänkningen för de olika *tidskriftskategorierna* mycket varierande.

Familje- och damtidningar och tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv* uppvisar prissänkningar med $11 \pm 1,3$ procent respektive $9,9 \pm 2,8$ procent. Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi tidskrifter inom *ekonomi, teknik, hobby och foto* samt *serietidningar*.

I tidigare rapporter har vi iakttagit relativt begränsade prissänkningar för *datortidskrifter*. Denna kategori uppvisar fortfarande för perioden som helhet resultat som ligger under genomsnittet. Tittar man dock på utvecklingen under de senaste sju månaderna finner vi att prisökningen för datortidningar ligger klart under den genomsnittliga prisökningen inom sektorn och sannolikt under den allmänna prisutvecklingen i samhället. De största prisökningarna observeras för *serietidningar* och tidskrifter inom områdena *ekonomi, teknik hobby och foto*.

I sitt underlag till Kommissionen har SCB gjort en jämförelse mellan den generella prisökningen på **tidskriftsområdet** och prisökningen för **dagstidningarna** under perioden oktober 2001 till april 2003. Jämförelsen visar att tidskrifternas priser allmänt sett har ökat mer än dagstidningarnas.

Iakttagelser om försäljningen av böcker och tidskrifter

Låt oss slutligen till våra iakttagelser notera hur försäljningen av böcker och tidskrifter har utvecklats under perioden efter momssänkningen. SCB:s underlag pekar på att omsättningen inom bok-, pappers- och tidningshandeln under år 2002 ökade med ca 12 procent och att ökningen har fortsatt under år 2003 så att vi nu kan avläsa en total försäljningsökning om ca 14 procent sedan 2001. Dessa siffror styrks av den

branschstatistik som Svenska Förläggareföreningen presenterade i juni 2003. Enligt branschstatistiken ökade medlemsförlagens försäljning till återförsäljare med totalt 16 procent.

Slutsatser

Liksom i tidigare rapporter finner vi det ändamålsenligt att redovisa våra slutsatser om genomslaget av momssänkningen på bokpriserna uppdelade på böcker som säljs över bokhandeln och de som saluförs av bokklubbarna. Låt oss först göra några generella iakttagelser och kommentarer rörande **boksektorn**.

Vi har tidigare konstaterat att SCB i sitt underlag poängterat den ökade osäkerheten i mätningarna på bokområdet. Det är något som också vi måste beakta när vi nu skall dra våra slutsatser på detta område.

Till den osäkerhet som alltså markeras i underlaget från SCB kan också fogas röster inom Kommissionen. De ledamöter som företräder förlagen och bokhandeln menar att SCB:s resultat inte känns igen inom branscherna. De har poängterat att branscherna inte anser sig ha ändrat prisskalor eller kampanjprissättningsmetoder. Inte heller anser sig bokhandeln ha genomfört sådana pris- eller marginalförändringar att de skulle motsvara SCB:s siffror.

Från branschföreträdarnas sida har man mot denna bakgrund framfört att förklaringen till dessa diskrepanser kan ligga i bl a den aktuella basen – Seeligs databas – som används för urval och vägning av de olika ingående litteraturkategorierna (företaget Seelig AB är bokhandelns grossist och svarar dessutom för totaldistribution av ett antal små och medelstora förlag). Kommissionen kommer därför inför kommande rapporter att tillsammans med SCB och Seelig AB försöka klarlägga eventuella felkällor.

Mot den beskrivna bakgrunden måste Kommissionen ytterligare markera de förbehåll som gäller säkerheten i underlaget till våra slutsatser på bokområdet.

Det är beklagligt att så måste ske men det vore fel av oss att ge sken av att vi står på en fastare grund än vad vi gör.

Våra slutsatser på bokområdet blir därför följande:

På bokområdet som helhet har priserna minskat med 8.1 ± 2.3 procent. Det skall jämföras med ”måttstocken” 11 procent för fullt genomslag av momssänkningen. Trots att totalresultatet alltså indikerar att momssänkningen inte fått detta fulla genomslag inom området går det inte att med säkerhet klarlägga hur resultatet fördelar sig på de olika försäljningskanalerna. Kommissionen gör mot den bakgrunden följande bedömning.

För **bokhandeln** för sig, som redovisar en prissänkning om $7,4 \pm 3,5$ procent, kan vi inte helt utesluta att resultatet avspeglar ett fullt genomslag av momssänkningen.

För de skilda bokkategorierna i bokhandelsverksamheten är, som tidigare nämnts, osäkerhetstalen så stora att det är svårt att dra några klara slutsatser om momssänkningens effekter vad gäller *skönlitteraturen* och *barnlitteraturen*. Klart är dock att genomslaget på *facklitteraturen* är sämre än för de övriga kategorierna.

Möjligen är detta så långt som man nu kan komma när det gäller att bedöma momssänkningens effekter i fråga om prisutvecklingen av de böcker som säljs över bokhandeln. Bokpriskommissionen vill dock uttala sin ambition att noggrant följa utvecklingen inom denna sektor. Den nuvarande osäkra situationen utgör en grund för ökad observans i framtiden. Andra moment som talar för en ökad observans är iakttagelserna rörande bokhandelns prisutveckling under det senaste året och jämförelsen med prisutvecklingen i förlagsledet.

Inte heller på **bokklubbarnas** område kan det uteslutas att resultatet avspeglar ett fullt genomslag av momssänkningen. Sänkningen ligger här på $8,6 \pm 2,4$ procent, dvs. en möjlig prissänkning på 11 procent.

Liksom på bokhandelsområdet är osäkerheten stor vad gäller resultaten för de skilda *bokkategorierna* i bokklubbarnas verksamhet. De mest markanta sänkningarna ligger dock på *skön- och facklitteraturen* medan *barnlitteraturen* uppvisar klart mindre pris-sänkningar.

Bokklubbarnas utveckling under det senaste året uppvisar också en positiv trend, dvs. en prisutveckling som kan ligga under den allmänna prisutvecklingen i landet. Nästa prismättningsperiod får utvisa om trenden håller i sig.

Bokpriskommissionen behandlade i sin förra rapport relativt utförligt de särskilda omständigheter som är förknippade med bokklubbarnas verksamhet. Vi har också under våren fortsatt våra diskussioner med företrädarna för bokklubbarna i dessa frågor. Detta har redovisats i avsnittet Förord och sammanfattning.

En av de frågor som har funnits med i kontakt-erna med klubbarna har varit vilken roll den s k huvudboken i bokpaketen borde spela i prismätningarna på detta område. SCB har i sitt senaste underlag, liksom i underlaget till vår januarirapport, redovisat en alternativ beräkning som bygger på att huvudboken har viktats med hänsyn till dess ekonomiska betydelse. Resultatet innebär att priserna sammantaget har sjunkit med 12,1 procent med osäkerhetstal som är jämförbara med dem som gäller i huvudberäkningen.

Detta resultat skulle alltså kunna stärka uppfattningen att momssänkningen har fått fullt genomslag hos bokklubbarna. Bokpriskommissionen vidhåller dock sin tidigare hållning att bokmomssänkningen bör slå igenom på alla böcker oavsett försäljningsandel.

För första gången ger underlaget oss möjlighet att göra vissa iakttagelser om prisutvecklingen på de böcker som sålts via s.k. **nätbokhandlar** och genom **varuhus**, **dagligvarubutiker** och **kiosker**. Underlaget ger inte möjlighet för oss att uttala oss om utveck-

lingen från perioden före momssänkningen, men iakttagelserna under det senaste året tyder på att priserna i dessa försäljningskanaler generellt har ökat något mindre eller är i linje med den allmänna prisutvecklingen.

Låt oss nu gå över till **tidskriftsområdet** för att dra våra slutsatser utifrån de iakttagelser som vi har gjort inom denna sektor. Här finns det anledning att betona att osäkerheten i underlaget är mindre och att därför slutsatserna vilar på säkrare grund.

Ett fullt genomslag av momssänkningen i det pris som konsumenten betalar skulle på tidskriftsområdet betyda att priset reducerats med 12,1 procent. Det målet har inte nåtts. Resultatet innebär att det fattas ca 3 procentenheter för att man skall kunna tala om fullt genomslag av momssänkningen.

Liksom i samband med tidigare prismätningar måste vi ändå konstatera att variationerna inom tidskriftssektorn är betydande.

Vår bedömning är därför att prisreduceringen för *familje- och damtidningar* liksom för tidskrifter inom områdena *idrott, motion och friluftsliv* möjligen fullt ut faktiskt avspeglar momssänkningen.

Klart under genomsnittet för tidskriftsområdet finner vi tidskrifterna inom *ekonomi, teknik, hobby och foto* samt *serietidningar*. De har inte uppnått det pris-mål som momssänkningen borde föranleda.

Inom samma kategori hittar vi också bl.a. *datortidskrifterna*. Det är dock värt att notera att prisutvecklingen inom detta område under de senaste 7 månaderna uppvisar en positiv trend och ligger under den allmänna prisutvecklingen. Tyvärr uppvisar *serietidningar* och tidskrifter inom områdena *ekonomi, teknik, hobby och foto* en motsatt tendens under samma period. I vår nästa rapport kommer vi att följa hur denna trend utvecklas.

Både SCB:s statistik och siffror framtagna av bokbranschen visar att försäljningen av böcker och tidskrifter är fortsatt hög. Vår bedömning är liksom

tidigare att en väsentlig förklaring till detta ligger i momssänkningens genomslag.

Läsvanor m m

I våra två första rapporter har vi förmedlat bilder av det kulturpolitiska landskap där momssänkningen verkar. Det har vi gjort genom att redovisa bl a statistikframställaren NORDICOM:s studier om läsvanorna på bok- och tidskriftsområdena. Vi har också kunnat presentera material som sätter in den svenska läsningen i ett internationellt perspektiv. En fortsatt kartläggning av de svenska läsvanorna redovisas i SCB:s senaste underlag, som bl a tar upp material från SOM-institutet, NORDICOM, Statens kulturråd m fl. Delar av detta material återfinns på SCB:s hemsida www.scb.se.

I vissa studier redovisas också resultat baserade på frågor som är direkt ställda för Bokpriskommissionens räkning. Sålunda har t ex omnibussundersökningen 2002 redovisat i vilken utsträckning momssänkningen på böcker och tidskrifter har uppmärksamats av de svarande och i vilken utsträckning prissänkningen har lett till ökade inköp. Vi har behandlat dessa resultat i vår första rapport i juli 2002.

I underlaget till de tidigare rapporterna har vi inte haft tillgång till material som belyser vilka effekter som momssänkningen kan ha haft på läsningens omfattning och bredd. Därför har vi begränsat våra kommentarer på området till att anta att den kraftiga ökningen av försäljningen av böcker och tidskrifter är en fingervisning om att läsningen i samhället sannolikt har ökat. Samtidigt kan vi notera, bl a genom redovisningar i det aktuella underlaget från SCB, att utlåningen av böcker från folkbiblioteken, trots en kraftig ökning av besöken, har minskat under de senare åren.

I underlaget till föreliggande rapport har vi för första gången fått fram siffror som bygger på ett enkät-

material som direkt relaterar bok- och tidskriftsläsningen respektive bok- och tidskriftsinköpen och den allmänna attityden till att läsa böcker och tidskrifter till sänkningen av moms på dessa varor. Det är det till Göteborgs universitet knutna SOM-institutets rapport *Läs och bläddra – Resultat kring bok- och tidskriftsläsning från SOM-undersökningen 1986–2002*. Rapporten i sin helhet återfinns på SCB:s hemsida www.scb.se. Delar av rapporten redovisas i ett särskilt avsnitt i Bokpriskommissionens föreliggande rapport.

Innan vi går in på de observationer som görs i SOM-rapporten finns det anledning att säga något om förutsättningarna för att kunna få fram någorlunda säkra belägg för sambandet mellan momssänkningen och läsningens omfattning och bredd.

I Ulla Carlssons och Lennart Weibulls artikel om kultur- och medievanornas förändring, som återfinns senare i denna rapport, är den bärande tanken att sådana vanor förändras mycket långsamt och att det därför inte är sannolikt att det under den relativt korta granskningstid som står till Bokpriskommissionens förfogande – tre år – går att säkerställa sådana förändringar.

Kommissionen har varit medveten om denna omständighet men ändå i kontakter med SCB och SOM-institutet ställt frågan om det inte vore möjligt att få fram någon form av indikation på sambandet mellan momssänkningen och läsningen.

SOM-institutets resultat skall alltså ses i det perspektivet. Resultaten måste tolkas med försiktighet och representerar en första indikation på moms-instrumentets litteraturpolitiska effekt utifrån vad statistiken kan ge. Som tidigare redovisats har vi också försökt att få fram komplement till den bilden genom att stimulera forskning på området.

Vilka är då SOM-rapportens högst preliminära slutsatser rörande läsningens utveckling efter momssänkningen? Följande kan noteras:

- andelen bokläsare bland Sveriges befolkning år 2002 jämfört med föregående år är oförändrad. Generellt har inte bokläsandet breddats till nya grupper.
 - läsandet har ökat på så sätt att de som tidigare läste böcker och tidskrifter- också mer sporadiskt – nu har övergått till att läsa mer än förut.
 - gruppen ”icke-läsare” bland dem som har klassificerat sig som arbetare har minskat år 2002.
- andelen kvinnor som tidigare klassats som ”icke-läsare” har minskat något.

Det är förstås vår ambition att under den tid som återstår av vårt granskningsuppdrag försöka få fram ytterligare information om vilken litteraturpolitisk effekt momssänkningen kan ha fått.

Om kultur- och medievanors förändring

Ulla Carlsson

Lennart Weibull

Allt flyter. Du kan aldrig stiga ned i samma flod två gånger, för när du går i för andra gången är det en ny flod. Paradoxen, ursprungligen formulerad av den grekiske filosofen Herakleitos för mer än 2500 år sedan, upphör inte att fascinera. Det handlar om floden som hela tiden är densamma, men som ändå hela tiden förändras. Vi kan överföra bilden och påstå att dagstidningen är densamma varje dag trots att den ständigt förändras och vi håller oss med dagstidningar just för att få reda på vad som är nytt. Det som paradoxen egentligen fokuserar är förhållandet mellan stabilitet och förändring. Den problematiserar ytterst hur vi uppfattar förändring och därmed vad som kan tänkas vara förändringens villkor. Inte minst handlar det om hur värderingar och vanor formas och bibehålls. Ett känt faktum är att detta sker mycket långsamt – verkligheten tolkas utifrån föreställningar som har sin grund i tidiga erfarenheter, t ex de värderingar och vanor som råder inom familjen under uppväxtåren samt tidsandan i samhället. Detta gäller även våra kulturvanor - och inte minst våra medievanor som vi särskilt uppmärksammar i denna artikel.

Stabilitet i medievanorna

Svenskarnas medievanor har varit föremål för många olika undersökningar under de senaste decennierna. Ett sätt att långsiktigt följa mediepubliken är utarbetandet av tidsserier genom årliga intervjuundersökningar – på så sätt skapas möjligheter till jämförelser över tid. Det finns etablerade tidsserier som sträcker sig närmare ett kvartssekel bakåt i tiden. Exempel på sådana är Nordicoms *Mediebarometer*, som sedan 1979 studerar exponeringen för en rad olika medier en genomsnittlig dag, och *SOM-undersökningen* vid Göteborgs universitets samhällsvetenskapliga fakultet som startade sina mätningar 1986 bl a med fokus på medievanor. Båda undersökningarna syftar till att beskriva medievanorna och att peka på utvecklingslin-

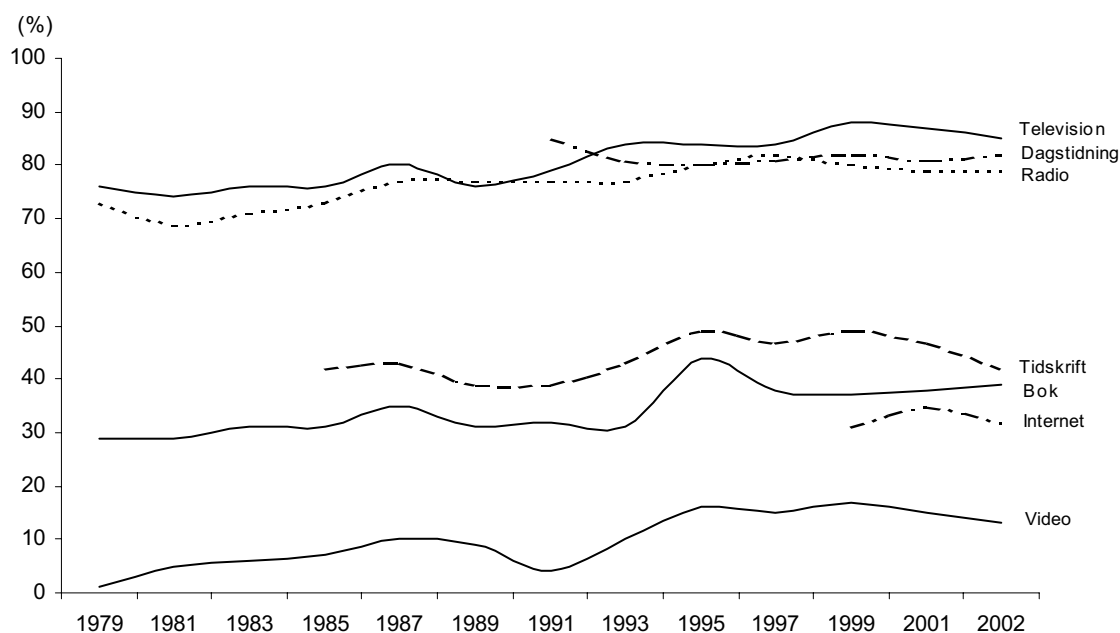
jer, förändringar och nya fenomen. Resultat enskilda år kan således inte vara av avgörande betydelse. Det kan t o m vara direkt missvisande att tolka årliga punktskattningar.

Båda undersökningarna täcker en period som präglats av genomgripande förändringar av det svenska mediasystemet och ger därmed en god grund för bedömningar av vad mediestruktur och medievanor betyder för medieanvändningen. Före 1980-talet dominerades medielandskapet av det vi idag kallar traditionella medier, dagstidningar, populärpress, böcker samt inom radio-TV public serviceföretaget Sveriges Radio. Under 1980-talet utvecklades veckopressen med nya specialtidningar, videon gjorde sitt intåg och satellitsänd TV nådde Sverige. I början av 1990-talet introducerades kommersiell TV och radio och i slutet av samma decennium expanderade Internet.

Trots de omvälvande medieförändringarna är det utmärkande draget för såväl medievanor som medieexponering att de ändras förhållandevis lite. Svenskarnas medievanor uppvisar en betydande stabilitet. Endast små skillnader kan påvisas i de tidsserier som finns i fråga om TV-tittande, radiolyssnande, tidnings- och bokläsning (figur 1).

De medier som flest människor tar del av en genomsnittlig dag är television, radio och morgonpress. TV är det största mediet med en räckvidd på 85 procent, radion når 79 och morgonpressen 74 procent. Styrkeförhållandet mellan de tre har varit i stort sett detsamma sedan mitten av 1990-talet. Det som hänt är att andelen TV-tittare och radiolyssnare har ökat med mellan fem- och tio procentenheter sedan början av 1990-talet medan andelen läsare av morgonpress och böcker är kvar på samma nivå som tidigare. För kvällspressen kan dock en nedgång fastslås, men morgonpressen har samma räckvidd 2002 som 1979 trots tillkomsten av de många nya medierna. Medan morgonpressen alltid har bestått av ett stort antal tidningar är den stora förändringen för radion

Figur 1. Andel av befolkningen 90–79 år som använder olika massmedier en genomsnittlig dag 1979–2002 (procent)

Anmärkning: Den markerade uppgången i bokläsning mellan 1994 och 1995 är i huvudsak en följd av att frågan då ändrades med en precisering att bokläsningen gäller både skön- och facklitteratur.

Källa: Nordicoms Mediebarometer 2002

och televisionen att det sedan mitten av 1990-talet är betydligt fler kanaler som konkurrerar om samma tid. Sveriges Television och Sveriges Radio har fått lämna plats åt andra aktörer. En följd av detta har blivit en ökad ålderssegrering i mediepubliken genom att de yngre i större utsträckning än de äldre tagit till sig de nya kanalerna.

Senare delen av 1990-talet utmärks av en kraftig uppgång för användningen av Internet. Fortfarande är Internetanvändningen i hög grad ålderssegrerad. Bland människor i åldern 15-45 år har 50 procent varit ute på nätet en genomsnittlig dag, bland pensionärerna är andelen 10 procent. Den sociala segregationen har minskat och finns idag nästan inte alls

bland de yngre nätanvändarna. Internet är dock inte i första hand en fråga om traditionell medieanvändning, utan det som ökar är det som kan karakteriseras som interaktiv individanvändning, t ex e-post och sökning av specifik information.

Närmare 40 procent av svenska folket i åldern 9–79 år uppger att de läser böcker en genomsnittlig dag 2002 – så var det även för tio år sedan. Även om bokläsningen kommer långt efter TV-tittande, radiolyssnande och läsning av morgontidningar, är det ändå så att det en *vanlig dag är fler människor som ägnar sig åt bokläsning* än t ex Internetanvändning.

Den grundläggande stabiliteten i mediasystemet återkommer även i fråga om den bruttotid som ägnas

åt medier – alltså summan av tiden för de enskilda medierna. Men samtidigt kan även mer långsiktiga förändringar säkerställas. Bruttotiden har ökat relativt blygsamt, vilket t ex innebär att varje medium ägnas genomsnittligt mindre tid. Bruttotiden för svenskar- nas medieanvändning var 2002 fem timmar och 51 minuter – 1979 var motsvarande tid fem timmar och 21 minuter, d v s det handlar om en ökning med 30 minuter under de senaste 25 åren. Under de senaste fem–sex åren har bruttotiden legat på samma nivå, något under sex timmar, trots ett drastiskt ökat medie- utbud. Det svenska mediasystemet har alltså succes- sivt förtätats utan att de existerande medierna har minskat märkbart i betydelse.

.....men också förändring

Men studerar man t ex den tid ungdomar ägnar åt läsning är denna betydligt lägre bland ungdomar idag än för 25 år sedan – det rör sig om en skillnad på ca 15 minuter en genomsnittlig dag - och motsvarande längre tid ägnas åt TV. Till detta kommer Internet och bland de ungdomar som använder Internet en genomsnittlig dag 2002 är tiden för Internetanvänd- ningen i hemmet drygt 60 minuter. Totalt sett har dock 9–14 åringarnas bruttotid för medieanvändning ökat med mindre än tio minuter sedan mitten av 1990-talet och 15–24 åringarnas bruttotid har mins- kat i motsvarande grad.

Som synes innebär inte stabilitet att inget alls skulle ha hänt med svenskarnas medieanvändning under ett kvartssekel. Studerar man utvecklingen i hela befolk- ningen så är förändringarna små medan mer iögonen- fallande förändringar kan iakttagas över åren när det gäller t ex specifika åldersgrupper som i exemplet ovan. Men några betydande omkastningar i medie- vanorna är det inte fråga om och det kan förefalla an- märkningsvärt att det inte har hänt mer i svenskar- nas medieanvändning sedan slutet av 1970-talet trots att mediasystemet under samma period i grunden har

förändrats. En sådan reaktion illustrerar samtidigt en stark tro på att förändringar i medieutbudet, t ex nya medier, skall åstadkomma snabba förändringar. Just benägenheten att utgå från snabba förändringar var en viktig faktor bakom den s k IT-boomen, då det antogs att människors beteende raskt skulle ändras när en ny teknik fanns tillgänglig.

Den övertro på förändring som kom till uttryck i IT-boomen brukar betecknas teknologisk determi- nism, alltså en tro på att tekniken i sig är den avgö- rande förändringsfaktorn. I mitten av 1990-talet fanns det hos många aktörer på mediemarknaden en över- tygelse om att de tryckta mediernas tid snart skulle vara till ända. Framför sig såg man hur dagstidningar, tidskrifter och böcker lästes på datorskärmen via Internet eller avlyssnades via CD. Inte minst e-boken förutspåddes en lysande framtid. Publiken har dock visat sig vara betydligt 'trögare' än vad prognos- makarna antagit och de tryckta medierna har hittills hävdats sig väl i konkurrensen. Mot den bakgrunden är det uppenbart att det krävs en betydligt mera kom- plex förklaringsmodell än vad utbuds- och teknologi- förändringar ger för att förstå vad som ligger bakom människors medievanor.

Vad bestämmer publikens medievanor?

Kultur- och medievanor kan studeras på tre olika analytiska nivåer: strukturell nivå, positionell nivå och individuell nivå. Den strukturella nivån innefattar normer, värden, ideologier etc som påverkar den so- ciala interaktionen. Det handlar om vårt *levnadssätt* och kan t ex gälla studier rörande skillnaden mellan det latinska och nordiska levnadssättet. På nästa nivå, den positionella nivån, studeras skillnader mellan olika grupper i samhället avseende t ex klass, status, kön, ålder, etc. En ofta använd benämning på detta är *livsform*. När det gäller den individuella nivån stude- ras *livsstilar* och *vardagsliv*. Begreppen används för att analysera olika individers uttryck för kulturell och

social identitet. Människors val av livsstil och utmejsling av vardagsliv styrs i hög grad av levnadsätt och positioner i samhället och ger de ramar inom vilka individerna skapar sitt dagliga liv. Här spelar tidsandan med sina trender och stilbrott stor betydelse – inte minst för de unga i samhället.

Senare års forskning om kultur- och medievanor har på olika sätt visat hur dessa är nära kopplade till människors livssituation – identitet, livsstil och vardagsliv. Vårt intresse att läsa böcker eller gå på teater har ofta sin utgångspunkt i hur vi socialiserats in i samhället. TV-tittandets omfattning och inriktning är oftare bestämt av den tid som står till förfogande och varierar därför under en människas livstid: TV-tittandet är exempelvis mindre omfattande i aktiva åldrar än bland pensionärer. Medievanorna är således uttryck för ett bestämt kulturmönster, både när det gäller kultur som en social orientering och kultur som ett sätt att leva. För att förstå förändringens villkor när det gäller kulturkonsumtion är det därför nödvändigt att utgå ifrån individerna och inte från medierna.

Att vi på detta sätt tar vår utgångspunkt i individerna och deras livssituation som avgörande för medievanorna innebär inte att andra faktorer skulle sakna betydelse, endast att deras möjlighet att påverka individens vanor och attityder måste betraktas inom denna ram. Vi kan illustrera vårt synsätt genom figur 2. Vertikallinjen i figuren är den centrala och utgår ifrån att medievanorna bestäms av individernas vanor enligt ovan. Det överordnade är således individens sociala situation. Det handlar om vem jag är, hur mitt vardagsliv är organiserat, vilket yrke och vilka fritidsintressen jag har. Skilda livssituationer skapar olika behov av information och förströelse.

Men det blir omedelbart tydligt att analysen blir intetsägande om den inte relateras till vad som faktiskt finns att tillgå av medier i förhållande till den allmänna samhällssituationen, alltså figurens horisontallinje. Det som ligger på horisontala linjen är snarast

systemegenskaper. Låt oss först exemplifiera med mediasystemet. En svensk som växt upp under 1930- och 1940-talen har präglats av ett mediasystem där dagstidningen varit det dominerande, för att inte säga det 'naturliga', mediet, en ungdom som vuxit upp under 1990-talet har istället, eller åtminstone också, präglats av kommersiell TV och Internet. Men också utbudet i medierna spelar roll i socialisationen. Att det faktiskt finns en svensk, eller kanske snarare nordisk, tradition blir särskilt tydligt i jämförelsen med USA; skillnaderna i medieutbud skapar skilda förutsättningar för medieanvändning. De forskare som på 1970-talet i studier av barn och TV använde frågetekniker från USA upptäckte snart att de inte passade in i Sverige.

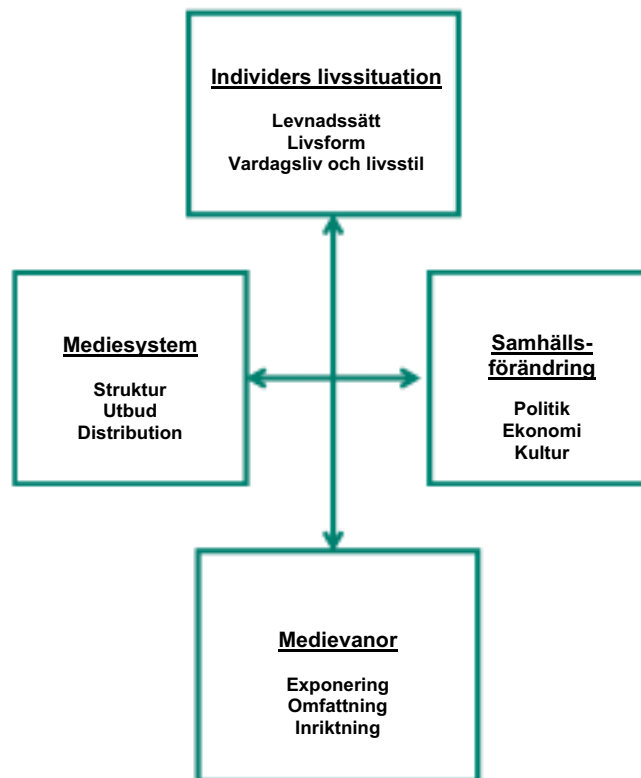
Men det finns också ett samhällssystem som sätter ramar – begränsande eller underlättande, medvetna eller omedvetna – för individernas medievanor. Det kan gälla både den politiska och ekonomiska situationen i samhället, t ex konjunkturen, liksom det kan handla om kulturella trender. I detta ligger även samhällets insatser i fråga om medie- och kulturpolitik.

Betingelser för förändring

Det utmärkande draget för systemegenskaperna, särskilt de som avser samhälleliga insatser, är att de som regel förändras snabbare än individerna, åtminstone då det gäller levnadsätt och livsform. Ett annat drag är att dessa även direkt påverkar medie- och kulturutbudet. En ekonomiskt svag konjunktur påverkar morgonpressens annonsintäkter negativt, vilket i sin tur kan tvinga enskilda tidningar att höja sina priser i förhållande till läsarna. På bokmarknaden ger sänkt bokmoms billigare böcker för köparna.

Men vilka effekter egenskaper eller åtgärder inom medie- respektive samhällssystemet faktiskt har blir alltså i sista hand beroende av individernas sociala situation och intressen. Den första iakttagelsen vi kan göra på grundval av tillgänglig forskning är att det

Figur 2. Faktorer som påverkar medievanor.

finns en grundläggande tröghet i publikbeteendet. En vana eller preferens som byggts upp under lång tid ändras först långsamt. Dagens pensionärer som skolats in i dagspresstraditionen lämnar inte så snabbt dagstidningen, även om man måste dra in på annat. För en ungdom kan datorn uppfattas som en nödvändig utrustning i hushållet. Här handlar det om levnadssättet och det ändras som regel enbart mellan generationer.

Mot det vi kan kalla för publikens 'tröghet' kan vi ställa förändringarna i mediesituationen. Mediesystemet expanderar genom ett ökat antal kanaler, men

enskilda medier utvecklas både genom form och innehåll, bl a mot bakgrund av teknikutvecklingen. Innebörden är att publiken inom sin begränsade tidsram får ökade valmöjligheter. Men det som kallas mediesituation rymmer även specifika egenskaper hos varje medium, t ex hur fördelningen mellan nyheter och underhållning sker, vilken nyhetsprioritering mediet gör eller vad det kostar.

Samtidigt försiggår det kontinuerligt ett samspel mellan människors preferenser och det innehåll som olika medier erbjuder. För de flesta människor är medievanorna "utprovade" under lång tid. Valet att

hålla sig med en lokal dagstidning påverkas både av tillgängliga tidningars symboliska värde – att den har en seriös profil – och dess bruksvärde – att den förmedlar ett relevant innehåll. När vi talar om medievanor, liksom andra kulturvanor, handlar det dessutom om ett beteende som är mycket nära sammanflätat med människors dagliga liv såväl som med vår grundläggande identitet.

Även samspelet mellan livssituation och mediasituation har sina givna ramar. Vad som händer i samhället spelar en stor roll för att påverka både människors vanor och mediernas utbud. Stora händelser i samhället eller omvärlden kan få oss att pröva ett nytt medium. Andra världskriget blev i hög grad radions genombrott som nyhetsmedium, fotbolls-VM 1958 anses ha bidragit till att televisionen snabbt slog igenom i de svenska hemmen. Också politiska och ekonomiska konjunkturen spelar en mycket viktig roll. Lågkonjunkturen i början av 1990-talet mattade mediekonsumtionen och tvingade människor till att revidera en del kostsamma medieval.

Om vi i detta perspektiv vänder tillbaka till figur 1 kan vi betrakta kurvorna på medieexponering med andra ögon. Även små upp- eller nedgångar kan indikera långsiktiga förändringar. Ser vi närmare på exponeringen för TV och radio upptäcker vi också att introduktionen av TV4 1991 och privat lokalradio 1994 innebar en ökad exponering. Användningen av video minskade som en följd av nya filmkanaler i TV i slutet av 1980-talet, men återkom på 1990-talet som ett medium för att hantera det ökade utbudet i TV genom att spela in det man inte hinner se. I ljuset av användarnas allmänna tröghet är det snarast överraskande att Internet kunde få ett så pass snabbt genomslag bland allmänheten.

Våra kulturvanor är således kontinuerligt utsatta för förändring, men förändringen betingas av vår sociala position och vår sociala situation. Studier av nyhetsspridning har visat att de som är mest benägna

att ta till sig det som är nytt är yngre och högutbildade. I fråga om medievanor är bilden inte lika entydig, men det är tydligt att också här är de unga snabbast att ta till sig det som vi kallar för nya medier. Förklaringen ligger i att de yngre ännu inte i lika hög grad socialiserats in i fasta vanor och tagit till sig samhällets normer. Video, cd-spelare och Internet är exempel på nya medier som de unga var snabba att ta till sig. Samtidigt är de unga, eller snarare de unga vuxna (30–39 år), mindre flitliga morgontidningsläsare år 2002 – om vi jämför dem med samma åldersgrupp tio år tidigare.

Något förenklat kan det påstås att de stora förändringarna först sker mellan generationer medan de medelstora kan ske under en enskild individs livscykel. När en stor generation dominerar, som 40-talisterna gjort sedan början av 1970-talet, märks förändringarna dessutom mindre. Först när vi går in i mindre ålderskohorter upptäcker vi att det pågår en förändring som kommer att slå igenom först några decennier in på 2000-talet.

Till sist

Regeringen har i sina direktiv till Bokpriskommisionen uttryckt en önskan om att sänkningen av bokmomsen även skall uppnå en litteraturpolitisk effekt – ett ökat läsande i befolkningen. Bokpriskommisionen avslutar sitt arbete 2004 och mot bakgrund av vad som har redovisats i denna artikel är det dock svårt att ur årliga mätningar kunna utläsa den önskade effekten under en så kort tidsperiod som tre år – det tar som synes betydligt längre tid att säkerställa sådana förändringar med tanke på den relativa långsamheten vad gäller förändringar i människors vardagsliv och livssituation. Tendenser kan dock utläsas och genom att fortsätta fråga om människors läsvanor kommer vi innan detta decennium är till ända att ha ett underlag att tillgå för en diskussion om ändrade läsvanor blev en effekt av den sänkta bok-

momsen 2002. Då vet vi också i vilken utsträckning och hur de som är ungdomar idag med sin uppväxt i den nya medielandskapet har ändrat sina läsvanor som vuxna.

Viktigast att konstatera idag är att årliga undersökningar om våra medievanor som Mediebarometern och SOM-undersökningen inte visar några tecken på att det skulle föreligga någon kris för bokläsandet i Sverige. De tryckta medierna klarar sig väl i konkurrensen i en tid då de elektroniska medierna snabbt ökar både sitt utbud och sin spridning. Det är pocketbokens uppsving ett bra exempel på. I Sverige där drygt 70 procent av befolkningen har tillgång till persondator i hemmet är det inte e-boken som de senaste åren fått en kraftigt ökad spridning utan det är den tryckta pocketboken. Det tryckta ordet är fortfarande 2002 den dominerande förmedlingsformen för såväl information som förströelse, och mönstren i bokläsningen är i stort sett de samma idag som för tjugo år sedan: högutbildade läser mer än lågutbildade, kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar.

Herakleitos iakttagelse stämmer således in även i fråga om svenskars kultur- och medievanor. Vanorna uttrycker både stabilitet och förändring. Den långsiktiga stabiliteten hos bokläsningen är till stor del en följd av att det hela tiden faktiskt skett förändringar. Utbudet har förändrats med tiden, nya genrer har vuxit fram, nya boktyper som pocketboken har lanserats, nya distributionsvägar har tillkommit och prisförändringar har genomförts. Sådana insatser har otvivelaktigt haft betydelse, men det är en betydelse som bara kan utläsas på lång sikt.

ULLA CARLSSON

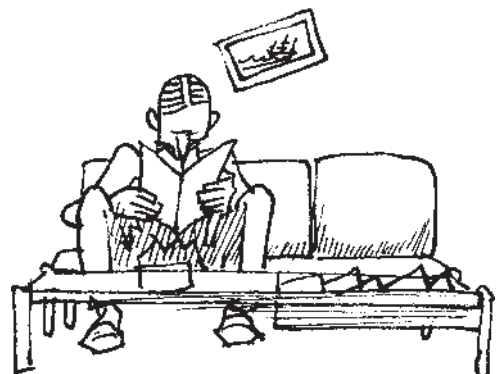
Docent och chef för Nordicom, Göteborgs universitet

LENNART WEIBULL

Professor, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.

Referenser:

- Antoni, Rudolf: *Bokläsning 1986–2002*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet 2003
- Antoni, Rudolf: Boken – ett avslutat kapitel? I Holmberg, S & Weibull, L: *Fåfångans marknad*. Göteborg 2003, SOM-institutet vid Göteborgs universitet
- Carlsson, Ulla: *Bokläsning i den digitala tidsåldern. Resultat från Mediebarometern 1979–2002*. Nordicom, Göteborgs universitet 2003
- Carlsson, Ulla & Facht, Ulrika (red): *MedieSverige 2001/2002*. Statistik och analys. Nordicom, Göteborgs universitet 2002
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart: *Swedish Trends*. SOM-institutet vid Göteborgs universitet 2003
- Läs- och bokvanor i fem svenska kommuner. Litteraturutredningens läsvanestudier*. Allmänna förlaget 1972 (SOU 1972:20)
- Lööv, Tomas & Miegel, Fredrik: *Vardagsliv, livsstilar och massmedieanvändning. En studie av 12 Malmö-ungdomar*. Lunds universitet, Sociologiska institutionen 1989, (Forskningsrapporter i kommunikationssociologi 16)
- Mediebarometern 2002*. Nordicom, Göteborgs universitet 2003
- Weibull, Lennart: *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm 1983, Liber förlag
- Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela: Att studera dagspressen i Sverige – utgångspunkter. I Wadbring, I & Weibull, L (red): *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet 2000.

”Vi ger läsarna mer tidning för pengarna”

Ulrika Westerlund

Sänkningen av mervärdesskatten på tidskrifter och böcker var inte någon stor fråga i kulturtidskriftsvärlden. Majoriteten av tidskrifterna är momsbefriade, (beroende på att de ges ut av ideella föreningar och/eller har för liten omsättning för att få momsregistrera sig), och berörs alltså inte, och bland de momsregistrerade slog sänkningen långt ifrån igenom fullt ut. Detta kan delvis förklaras av den dåliga ekonomin och det i stor utsträckning ideella arbetet som är många kulturtidskrifters produktionsvillkor.

Kulturtidskrifterna är en brokig samling publikationer. Under beteckningen ryms såväl smala litterartidskrifter med en upplaga på några hundra exemplar, som stora fackförbunds medlemstidskrifter. En knapp fjärdedel av kulturtidskrifterna har en upplaga på under 1000 exemplar, och endast 8 procent trycker i 20 000 exemplar eller mer, enligt Kulturrådets statistik för 2001.

Vilken effekt momssänkningen haft för de kulturtidskrifter som berörs av den, och deras köpare och läsare, återstår ännu i stor utsträckning att se. Kulturtidskrifterna har för små upplagor för att ingå i de mätningar av priserna på tidskrifter efter momssänkningen som SCB utför, och de är också för få för att märkas i Nordicoms undersökningar av läsvanor. De hamnar där under kategorin special- och facktidskrifter, men resultat som gäller hela den kategorin är inte automatiskt tillämplbara på kulturtidskrifterna.

Kulturrådet utför inga undersökningar om läsvanor eller läsfrekvens av kulturtidskrifter och de siffror som kan visa på om läsandet (eller i alla fall köpandet) ökat sedan momssänkningen – redovisningen av förra årets ekonomiska resultat för de tidskrifter som får kulturtidskriftsstöd från Kulturrådet, cirka 115 stycken – är ännu inte klara. Eventuella prissänkningar på tidskrifterna efterfrågas dock inte i denna redovisning.

Nätverkstan Ekonomitjänst i Göteborg, Nättek, tillhandahåller administrationsservice som prenumerationsregisterhantering och distribution av tidskrifter till boklådor för kulturtidskrifter. Runt 20 kulturtidskrifter använder sig av Nätverkstans tjänster i dagsläget. Camilla Amnemyr på Nätverkstan säger sig inte ha märkt av någon ökad uppmärksamhet för tidskrifterna, som kan tänkas bero på momssänkningen, och konstaterar också att endast en av Nätteks tidskrifter sänkte priset fullt ut, medan två sänkte ”lite grann”. Runt hälften av tidskrifterna är dock momsbefriade.

För att få en uppfattning om hur kulturtidskrifterna mottog sänkningen av momsen på tidskrifter genomförde Föreningen för Sveriges kulturtidskrifter, FSK, under mars 2002 en enkät. Syftet var att få svar bland annat på hur lösnummer- och prenumerationspriser förändrats, varför tidskrifterna i förekommande fall inte sänkt sitt pris och om de var momsredovisningsskyldiga eller ej. Enkäten gick ut till FSK:s medlemstidskrifter och andra tidskrifter som finns presenterade i kulturtidskriftskatalogens tryckta upplaga *Kulturtidskriften 2002*, som ges ut av Kulturrådet. Totalt 255 tidskrifter fick frågorna per e-post och 161 svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 63 procent.

Av de 161 var det 119, drygt 75 procent, som inte sänkte priset. Av dessa uppgav 90 stycken att de var momsbefriade och de berörs alltså inte av momssänkningen. (Dessa 90 tidskrifter utgjorde 58 procent av de svarande. 38 procent, 59 stycken, sade sig vara momsregistrerade, övriga visste inte eller svarade inte.)

De tidskrifter som uppgav att de var momsredovisningsskyldiga och som inte sänkte priset var totalt 27 stycken, knappt hälften av de momsredovisningsskyldiga. De uppgav i enkäten grovt sett fyra olika typer av anledningar till varför de inte sänkt priset:

Man förklarar att man inte höjt priset på många

Foto: Anders Qvarnström

”Vi ger läsarna mer tidning för pengarna”

år, hade tänkt att göra det nu, men kunde undvika det på grund av momssänkningen. Eller så tycker man helt enkelt att tidningen ”redan är billig”.

”Vi hade planerat en kraftig prishöjning. Vid en genomräkning visade det sig att momssänkningen gav oss ungefär samma ekonomiska marginal som höjningen skulle ha gjort enligt tidigare momssatser. Den enklaste lösningen blev då att bara behålla priset.” ”Vi tycker priset redan är lågt.” ”För lågt pris tidigare. Köpstark målgrupp.” (Motiveringar av den här typen dominerar stort bland svaren.)

Man menar att till exempel portohöjningen, låga eller uteblivna anslag från Kulturrådet eller allmänt usel ekonomi gör det omöjligt att sänka priset, trots momssänkningen. *”Att vi valt att inte justera ner våra priser bör ses i ljuset av tidigare uteblivna prishöjningar: vi justerade till exempel inte upp priset då portot en gång i tiden momsbelades.”* ”Hade vi liksom vissa andra tidskrifter 300 000 kronor från Kulturrådet årligen skulle saken givetvis komma i ett annat läge.” ”Nej, tidningens förlust är alltför stor.”

Man har använt pengarna till att ge läsarna ”mer tidning för pengarna” istället för att sänka priset. *”Nej, vi har inte sänkt priset och kommer inte att göra det heller. Däremot har överskottet kommit läsarna till del: vi har investerat i finare, dyrare papper, tjockare omslag och så trycker vi för första gången fyrfärg i hela tidningen.”* ”Den del av priset som tidigare gick till statskassan har vi lagt beslag på för att finansiera tidningens olika jubileumsaktiviteter. De flesta irriterade läsare som hört av sig, tycker det är ett fullgott argument.”

Man har uppfattat sänkningen som en åtgärd med syfte att komma tidskrifterna till godo, snarare än konsumenterna. *”Vi har inte för avsikt att sänka priset, eftersom momssänkningen ger oss en möjlighet att överleva, vilket väl egentligen var avsikten.”* ”Eftersom vår tidskrift redan är mycket lågt prissatt så får vi inte många fler prenumeranter med att göra den billigare.”

FSK informerade sina medlemstidskrifter i slutet av december 2001 om att riksdagen beslutat om momssänkningen. Man underströk då också att momssänkningen inte fick användas för att förbättra tidskrifternas egen ekonomi, en upplysning som alltså inte verkar ha nått fram till riktigt alla.

Dan Abelin, kanslist på FSK som också var den som genomförde enkäten, menar att många kulturtidskrifter verkar ha en ”det-här-gäller-inte-oss-känsla” angående momssänkningen. Avlönad personal saknas ofta, och kunskaperna brister i många ekonomiska frågor.

Ett tydligt exempel på det är att många fortsätter att vara momsbefriade fast de sannolikt skulle tjäna på att vara momsregisterade. Det finns hos flera kulturtidskriftsmedarbetare en missuppfattning, som förmodligen beror på brist på tid för att sätta sig in i vad som gäller för momsbefriade respektive momsregistrerade tidskrifter, om att det generellt skulle vara ekonomiskt fördelaktigt att vara momsbefriad. Kanske avskräcks man också av den ökade administrationen till skattemyndigheterna som krävs för momsbelagd verksamhet. Det finns dock exempel på tidskrifter som momsregistrerade sig i och med de ändrade reglerna, sedan de räknat ut att de skulle tjäna på det.

Drygt hälften av de 59 tidskrifter som uppgav att de var momsregistrerade i FSK:s enkät, uppgav också att de hade sänkt sitt pris. Hur mycket varierade. Enligt SCB:s senaste mätning är den genomsnittliga sänkningen för tidskrifter runt 10 procent på både lösnummerpris och prenumerationspris. Av kulturtidskrifterna som i enkäten uppgav att de sänkt sitt pris, var det knappt två tredjedelar av tidskrifterna som uppgav att de sänkt sitt pris så mycket att det motsvarade hela sänkningen. Fem tidskrifter sänkte sitt pris med under 10 procent och ungefär lika många med 10 procent eller mer, dock inte fullt ut.

Argumenten för varför man inte sänkte sitt pris

fullt ut är av samma typ som de några av dem som inte sänkte priset alls förde fram. *”Att vi inte sänkt mer beror på att vi inte höjt priset på tidningen på länge och skulle ha gjort det även om inte momsänkningen blivit av.”*

En skillnad mellan kulturtidskrifter och andra tidskrifter är att flera av de momsregisterade kulturtidskrifterna endast betalar in moms på lösnummerförsäljning, eftersom de som prenumererar på tidskriften är medlemmar i en förening. Den prenumererade delen av upplagan är också för de allra flesta kulturtidskrifter, oavsett upplaga och oavsett om det rör sig om en medlemstidskrift eller ej, avsevärt större än den som säljs i butik. Exempelvis uppger både *Ordfront* (upplaga 32 000 exemplar, momsbefriad för prenumerantupplagan), och *Forskning & Framsteg* (upplaga 45 000 exemplar) att prenumeranternas andel av upplagan är över 95 procent. *Barnboken* har cirka 700 prenumeranter och levererar cirka 300 exemplar till butiker, *Invandrare & Minoriteter* har en total upplaga på 1700 exemplar och uppger att de tidningar som säljs i butik är ”försumbara”.

Detta är också ett faktum som många av tidskrifterna som sänkte priset tar upp som en tänkbar förklaring till varför de inte tycker att momsänkningen fick någon direkt effekt för tidskriften i form av fler läsare/köpare. De är för små för att synas i butik, om de ens finns där för försäljning, och de har inte heller råd att satsa på marknadsföringskampanjer där de skulle kunna gå ut med information om det sänkta priset. Enda möjliga platsen att göra reklam för sig är tidskriftens omslag och eventuella hemsida. Ett fåtal av tidskrifterna försökte göra köpare uppmärksamma på det sänkta priset på sådana sätt, men ingen har märkt av någon ökad försäljning som direkt kan härledas till det sänkta priset. Flera ansåg att det inte var värt att uppmärksamma de få lösnummerköparna på det sänkta priset och påpekade detta endast på de förnyelseavier som går ut till prenumeranterna. En

tidskrift uttrycker en förhoppning om att deras lägre pris nu ska leda till att fler väljer att förnya sin prenumeration. *”Vi hade ’banderoll’ på ettan där vi skrev ’Sänkt pris på grund av momsänkning!’”* *”Vi trodde att vi skulle sälja mer, men det blev inte så. Vi har inte råd att marknadsföra oss, och Press Stop är ju ingen välgörenhetsinstitution.”* *”Kanske hoppas färre av nu, vi hoppas att antalet förnyade prenumerationer ska öka på fem års sikt.”*

Den andra förklaringen tidskrifterna nämner till varför de inte fått fler läsare trots det sänkta priset är att målgruppen inte bryr sig så mycket om priset. *”Läsarna är så pass nischade, priset spelar ingen större roll.”* *”Det finns ingen priskänslighet uppåt, priskänsligheten är låg när det gäller den här typen av specialtidning.”*

ULRIKA WESTERLUND

Chefredaktör för tidskriften *bang* och styrelseledamot i FSK

Kommittédirektiv

Kommission för bokprisfrågor m m

Dir. 2002:2

Beslut vid regeringssammanträde den 10 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En kommission skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter m m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Bakgrund

Åtgärder för litteraturen, läsandet och språket

Förbättrade villkor för litteraturen och läsandet är en av regeringen högt prioriterad fråga. Målet med statens insatser på området är att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Särskild vikt läggs vid läsandets betydelse för barn och ungdomar. Av dessa skäl får folk- och skolbibliotek, förlag och bokhandel årligen del av statsbidrag i olika former. Under 2001 uppgick insatserna på litteraturområdet till drygt 240 miljoner kronor. Under femårsperioden 1997–2001 har området förstärkts med ca 65 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 17) gör regeringen bedömningen att de statliga insatserna har en avgörande betydelse för att förbättra villkoren för litteraturen och läsandet. Det finns dock vissa oroande tecken

på att läsandet minskar i olika grupper, särskilt bland yngre. I det läget är det viktigt att pröva flera olika vägar för att ytterligare förstärka och bekräfta de statliga insatserna.

Till de ytterligare åtgärder som regeringen bedömer behövs för att stimulera barns och ungdomars läsning, hör de särskilda insatser för litteraturen och läsandet som kommer att göras under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Regeringen anvisar 15 miljoner kronor för ändamålet år 2002. Staten lämnar sedan 2001 också ett riktat och frivilligt statsbidrag till skolektorn för personalförstärkningar i syfte att nå en ökad måluppfyllelse. Denna satsning kommer under en femårsperiod att uppgå till sammanlagt 17 miljarder kronor. Regeringen bedömer att personalförstärkningarna bör komma att ge förbättrade förutsättningar för skolbiblioteksverksamhet och läsfrämjande arbete, särskilt i grundskolan.

Sänkt mervärdesskatt

Som ännu en åtgärd föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2002 att mervärdesskatten för böcker och tidskrifter sänks från 25 procent till 6 procent. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Frågan om sänkt mervärdesskatt på försäljningen av böcker har diskuterats under lång tid och bl a varit föremål för återkommande riksdagsmotioner. Kulturdepartementet har låtit analysera de kulturpolitiska konsekvenserna av en sänkt mervärdesskatt på böcker. Analysen har redovisats i en rapport hösten 2000, *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (dnr Ku2000/ 3371)*. Där dras bl a slutsatsen att en mervärdesskattesänkning förutsätter, för att bli kulturpolitiskt effektiv, att förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden långsiktigt engagerar sig för att de tro-

liga omedelbara prissänkande effekterna av en skattesänkning blir bestående.

I propositionen *Sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter, m.m. (prop. 2001/02:45)* föreslår regeringen att skattesatsen vid omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av böcker, broschyrer, häften, tidningar, tidskrifter, däribland kulturtidskrifter som inte redan är undantagna från mervärdesskatt, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor samt vissa program och kataloger sänks från 25 procent till 6 procent fr o m den 1 januari 2002. Detsamma föreslås även gälla omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av inspelade kassetband eller annat tekniskt medium, som i tal återger innehållet på en sådan produkt. Den reducerade skattesatsen föreslås dessutom gälla för andra varor som genom teckenspråk, punktskrift eller på liknande sätt gör skrift eller annan information tillgänglig för personer med läshandikapp. Följdändringar föreslås vidare i reglerna om beskattningsunderlag vid sådan förenklad marginalbeskattning som tillämpas i handel med begagnade varor.

Regeringen fäster stor vikt vid att en sänkt mervärdesskatt verkligen får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter för att skattesänkningen skall vara motive-rad. På motsvarande sätt måste även konsumentpriset på bilderböcker, rit- och målarböcker för barn, noter och kartor, broschyrer och häften m m påverkas för att skattesänkningen i denna del skall anses motiverad.

Företrädare för den svenska bokbranschen har i en skrivelse till Kulturdepartementet uttalat sin vilja och avsikt att vid en sänkning av mervärdesskatten på böcker låta prissänkningen gå vidare till konsument. Regeringen aviserade i propositionen sin avsikt att dessutom tillsätta en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen efter den 1 januari 2002 för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten.

Riksdagen har den 12 december 2001 bifallit regeringens förslag om en sänkning av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent (bet. 2001/02:SkU12, rskr. 2001/02:122). Genom dessa direktiv tillsätts den i prop. 2001/02:45 aviserade kommissionen.

Prisundersökningar

Statens kulturråd har fr o m 1999 ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik (prop. 1997/98:86, bet. 1997/98:KrU15, rskr. 1997/98:240).

Uppdrag ges också särskilt till Statistiska Centralbyrån att löpande förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter.

Uppdraget

Kommissionen skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002, då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent.

Kommissionen skall verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Det ankommer på kommissionen att från denna utgångspunkt inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen, för i första hand böcker och tidskrifter. Förändringar i konsumentpriserna skall analyseras och en bedömning görs i vad mån dessa förändringar kan relateras till mervärdesskattesänkningens genomslag på konsumentpriset.

Kommissionen skall bidra till konsumentinformation om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutveck-

lingen på dessa varor och om kommissionens arbete i övrigt.

Därutöver skall ett mål för kommissionens arbete vara att läsandet ökar i alla grupper, vilket också är ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ingår i kommissionens uppdrag att redovisa hur målet har uppnåtts. Kommissionen skall även i övrigt redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten som ett komplement till andra insatser för litteraturen, läsandet och språket.

Det ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av kommissionens granskning. Kommissionen skall därvid särskilt ta hänsyn till vad som anges i 14 § kommittéförordningen (1998:1474) i fråga om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Arbetsformer och redovisning

I kommissionen skall bl a företrädare för förlag, tidskrifter, bokhandeln, bibliotek, författare och läsare ingå. Även berörda myndigheter som Statens kulturråd, Statistiska Centralbyrån och Konsumentverket skall beredas plats. Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tilläggsdirektiv till Bokpriskommissionen (Ku 2002:01)

Dir. 2002:144

Beslut vid regeringssammanträde den 28 november 2002.

Ändrade tidpunkter för redovisning av uppdraget

Med stöd av regeringens bemyndigande den 10 januari 2002 tillkallade chefen för Kulturdepartementet en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent (dir. 2002:2). Kommissionen, som antagit namnet Bokpriskommissionen, skall enligt direktiven redovisa uppdraget slutligt i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall dessutom regelbundet lämnas under uppdragets löptid: senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Tidpunkterna för Bokpriskommissionens redovisning av uppdraget ändras, vilket innebär att Bokpriskommissionen skall redovisa uppdraget slutligt senast den 28 februari 2005. Delrapporter skall lämnas under uppdragets löptid: senast den 31 januari 2003, den 31 augusti 2003, den 31 januari 2004 resp. den 31 augusti 2004.

(Kulturdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2003

Kronologisk förteckning

1. Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. S.
2. Fördelningseffekter av miljöpolitik. Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003. Fi.
3. Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt. Fi.
4. Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. N.
5. Förändringar i tingsrättsorganisationen. En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. Ju.
6. Kännande varor eller okänsliga varor? + Bilagedel. Jo.
7. Åldersgränser och ersättnings-etablering. S.
8. Bokpriskommissionens andra delrapport. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. Ku.
9. Skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel? Fi.
10. Trygga medborgare – säker kommunikation. Förslag till gemensamt radio-kommunikationssystem för skydd och säkerhet. N.
11. System för samordnad krisinformation. Fö.
12. Beskattningen av utomlands bosatta. Fi.
13. AHA – utredningsinstitut och mötesplats. S.
14. Principer för ett moderniserat solvenssystem för försäkringsbolag. Fi.
15. Läromedel – specifik –. U.
16. Mansdominans i förändring. Könsfördelning i ledningsgrupper och styrelser. N.
17. Diskriminering av invandrarföretagare i Sverige. En empirisk studie av småföretagskonkurser under 1990-talet. Ju.
18. Ett diplomatiskt misslyckande. Fallet Raoul Wallenberg och den svenska utredningsledningen. UD.
19. Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer – framtida huvudman. S.
20. Fördelningspolitikens mål och medel. Bilaga 8 till Långtidsutredningen 2003. Fi.
21. Konstnärerna och trygghetssystemen. Ku.
22. Framtida finansiell tillsyn. Fi.
23. Vårda vården – samverkan, mångfald och rättvisa. S.
24. Kampidrott i fokus. Ju.
25. Verkställighet vid oklar identitet m.m. UD.
26. Lekmannamedverkan i Försvarsmakten. Fö.
27. InfoSäkutredningen. Delrapport 1 om signalskydd. Fö.
28. Ekonomiskt stöd vid ungdomsstudier. U.
29. Mot en ny landsbygdsolitik. N.
30. Försvarets radioanstalt – en översyn. Fö.
31. En hållbar framtid i sikte. M.
32. Vår beredskap efter den 11 september. Ju.
33. Tillräcklig flygplatskapacitet i Stockholm – Mälardalsregionen. N.
34. Försvarets underrättelseverksamhet och säkerhetstjänst. Integritet – Effektivitet. Fö.
35. För den jag är. Om utbildning och utvecklingsstörning. U.

36. En jämställd föräldraförsäkring?
Bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003.
Fi.
37. Ökad rörlighet för sysselsättning och
tillväxt. N.
38. Svåra skatter! Fi.
39. Godstransporter i samverkan.
– tekniska hinder, forskning och
utbildning. N.
40. Utlänningsdatalog. UD.
41. Förstärkt granskning av polis och
åklagare. Ju.
42. Ett reformerat underhållsstöd.
+ Bilagor. S.
43. Ett reformerat skolsystem för
Försvarsmakten. Fö.
44. Om allmännyttan säljs – stärkt
kooperativ hyresrätt. Fi.
45. Sveriges konkurrensfördelar för export
och multinationell produktion.
Bilaga 6 till Långtidsutredningen 2003.
Fi.
46. Hund i rätta händer – om hundägarens
ansvar. Jo.
47. Koncessionsavgift på televisionens
område. Ku.
48. Införlivande av transparensdirektivet.
N.
49. Adoption – till vilket pris? + Samman-
ställning av adoptionsforskning.
+ Engelsk sammanfattning. S.
50. Sjukpenninggrundande inkomst.
Skydd och anpassning.
Bilaga: Ett vägval för framtidens
sjukpenningsskydd. S.
51. God man för ensamkommande flykting-
barn. Ju.
52. Ökad patientsäkerhet på läkemedels-
området. S.
53. Dentala material och hälsa.
+ Engelsk sammanfattning. S.
54. Semesterlagen och övriga ledighetslagar
– översyn och förenklingar. N.
55. Digitala tjänster – hur då? En IT-politik
för resultat och nytta. N.
56. Inte bara Samhall. N.
57. Alternativ finansiering av offentliga
tjänster. Bilaga 7 till Långtidsutredningen
2003. Fi.
58. Perspektiv på rättsinformationen
– rättsinformation och IT 2002. N.
59. Toppdömän för Sverige. N.
60. Handla för bättre klimat. N.
61. Trängselavgifter. N.
62. Reklamtid i TV. Ku.
63. 21+1→1. En sammanhållen admi-
nistration av socialförsäkringen. S.
64. Arbetstagarinflytande i europabolag.
N.
65. Alkoholbranschens idrottssponsring
och alkohol vid ungdomsevenemang
m.m. S.
66. Harmoniserad patenträtt.+ Bilagor.
Ju.
67. Kollektivtrafik med människan i
centrum. N.
68. Efter Kommundelegationen – hur gick
det? Fi.
69. Alkoholreklam i tryckta skrifter i ett
folkhälsoperspektiv. S.
70. Miljöbedömningar avseende vissa
planer och program. M.
71. Internationell redovisning i svenska
företag. Ju.
72. Havet – tid för en ny strategi. M.
73. Reformerad konkurrensövervakning.
Konsekvenser i Sverige av EG:s nya
tillämpningsförfordning. N.
74. Ökad effektivitet och rättssäkerhet i
brottsbekämpningen. Ju.
75. Etablering i Sverige. Möjligheter och
ansvar för individ och samhälle. Ju.
76. Bokpriskommissionens tredje del-
rapport. Det skall vara billigt att köpa
böcker och tidskrifter III. Ku.

Statens offentliga utredningar 2003

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Förändringar i tingsrättsorganisationen.
En utvärdering av sammanläggningar av tingsrätter 1999–2001. [5]
- Diskrimineras invandrarföretagare i Sverige? En empirisk studie av småföretagskonkurser under 1990-talet. [17]
- Kampidrott i fokus. [24]
- Vår beredskap efter den 11 september. [32]
- Förstärkt granskning av polis och åklagare. [41]
- God man för ensamkommande flyktingbarn. [51]
- Harmoniserad patenträtt. + Bilagor. [66]
- Internationell redovisning i svenska företag. [71]
- Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen. [74]
- Etablering i Sverige. Möjligheter och ansvar för individ och samhälle. [75]

Utrikesdepartementet

- Ett diplomatiskt misslyckande.
Fallet Raoul Wallenberg och den svenska utredningsledningen. [18]
- Verkställighet vid oklar identitet m.m. [25]
- Utlänningsdatalag. [40]

Försvarsdepartementet

- System för samordnad krisinformation. [11]
- Lekmannamedverkan i Försvarsmakten. [26]
- InfoSäkutredningen. Delrapport 1 om signalskydd. [27]
- Försvarets radioanstalt – en översyn. [30]

- Försvarets underrättelseverksamhet och säkerhetstjänst. Integritet – Effektivitet. [34]
- Ett reformerat skolsystem för Försvarsmakten. [43]

Socialdepartementet

- Att samla och sprida kunskap om skadlig inverkan och framgångsrik rehabilitering. [1]
- Åldersgränser och ersättningsetablering. [7]
- AHA – utredningsinstitut och mötesplats. [13]
- Barns rätt till säkra och utvecklande miljöer – framtida huvudman. [19]
- Vårda vården – samverkan, mångfald och rättvisa. [23]
- Ett reformerat underhållsstöd. + Bilagor. [42]
- Adoption – till vilket pris? + Sammanställning av adoptionsforskning.
+ Engelsk sammanfattning. [49]
- Sjukpenninggrundande inkomst.
Skydd och anpassning.
Bilaga: Ett vägval för framtidens sjukpenningsskydd. [50]
- Ökad patientsäkerhet på läkemedelsområdet. [52]
- Dentala material och hälsa.
+ Engelsk sammanfattning. [53]
- 21+1→1. En sammanhållen administration av socialförsäkringen. [63]
- Alkoholbranschens idrottssponsring och alkohol vid ungdomsevenemang m.m. [65]
- Alkoholreklam i tryckta skrifter i ett folkhälsoperspektiv. [69]

Finansdepartementet

- Fördelningseffekter av miljöpolitik.
Bilaga 11 till Långtidsutredningen 2003.
[2]
- Egendomsskatter. Dämpningsregel för fastighetsskatten och sänkt arvsskatt.
[3]
- Skatt på handelsgödsel och bekämpningsmedel? [9]
- Beskattningen av utomlands bosatta. [12]
- Principer för ett moderniserat solvenssystem för försäkringsbolag. [14]
- Fördelningsspolitikens mål och medel.
Bilaga 8 till Långtidsutredningen 2003.
[20]
- Framtida finansiell tillsyn. [22]
- En jämställd föräldraförsäkring?
Bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003.
[36]
- Svåra skatter! [38]
- Om allmännyttan säljs – stärkt kooperativ hyresrätt. [44]
- Sveriges konkurrensfördelar för export och multinationell produktion.
Bilaga 6 till Långtidsutredningen 2003.
[45]
- Alternativ finansiering av offentliga tjänster.
Bilaga 7 till Långtidsutredningen 2003.
[57]
- Efter Kommundelegationen – hur gick det? [68]

Utbildningsdepartementet

- Läromedel – specifik -. [15]
- Ekonomiskt stöd vid ungdomsstudier.
[28]
- För den jag är. Om utbildning och utvecklingsstörning. [35]

Jordbruksdepartementet

- Kännande varelser eller okända varor?
+ Bilagedel. [6]
- Hund i rätta händer – om hundägarens ansvar. [46]

Kulturdepartementet

- Bokpriskommissionens andra delrapport.
Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. [8]
- Konstnärerna och trygghetssystemen. [21]

- Koncessionsavgift på televisionens område. [47]
- Reklamtid i TV. [62]
- Bokpriskommissionens tredje delrapport.
Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter III. [76]

Näringsdepartementet

- Behandling av personuppgifter inom färdtjänsten och riksfärdtjänsten. [4]
- Trygga medborgare – säker kommunikation. Förslag till gemensam radio-kommunikationssystem för skydd och säkerhet. [10]
- Mansdominans i förändring.
Om ledningsgrupper och styrelser. [16]
- Mot en ny landsbygdspolitik. [29]
- Tillräcklig flygplatskapacitet i Stockholm – Mälardalsregionen. [33]
- Ökad rörlighet för sysselsättning och tillväxt. [37]
- Godstransporter i samverkan. – tekniska hinder, forskning och utbildning. [39]
- Införlivande av transparensdirektivet. [48]
- Semesterlagen och övriga ledighetslagar – översyn och förenklingar. [54]
- Digitala tjänster – hur då? En IT-politik för resultat och nytta. [55]
- Inte bara Samhall. [56]
- Perspektiv på rättsinformationen – rättsinformation och IT 2002. [58]
- Toppdomän för Sverige. [59]
- Handla för bättre klimat. [60]
- Trängselavgifter. [61]
- Arbetstagarinflytande i europabolag. [64]
- Kollektivtrafik med människan i centrum. [67]
- Reformerad konkurrensövervakning.
Konsekvenser i Sverige av EG:s nya tillämpningsförfordning. [73]

Miljödepartementet

- En hållbar framtid i sikte. [31]
- Miljöbedömningar avseende vissa planer och program. [70]
- Havet – tid för en ny strategi. [72]